

ՕՐՀՈՒՍԻ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԵԿՈՒՅՑ (2021-2024թթ.)

Հայաստանի Հանրապետություն

1. ԶԵԿՈՒՅՑԻ ՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԸ

Ներկայացրեք համառոտ տեղեկատվություն զեկույցի պատրաստման գործընթացի վերաբերյալ՝ նշելով, թե պետական ինչ մարմինների հետ են անցկացվել խորհրդակցություններ կամ ինչ պետական մարմիններ են ներդրում ունեցել դրա պատրաստման մեջ, ինչպես են իրականացվել հասարակության հետ խորհրդակցությունները, ինչպես նաև, նշել թե ինչպես են հաշվի առնվել այդ խորհրդակցությունների արդյունքները և ինչ նյութեր են օգտագործվել որպես զեկույցի պատրաստման հիմք:

Օրհուսի կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) իրականացման վերաբերյալ Հայաստանի ազգային զեկույցը (այսուհետ՝ Զեկույց) պատրաստել է Կոնվենցիայի ազգային համակարգողը Հայաստանի Հանրապետության (ՀՀ) Շրջակա միջավայրի նախարարության (ՇՄՆ), այլ պետական մարմինների, Երևանի Օրհուս կենտրոնի, հասարակական կազմակերպությունների, Երևանի պետական համալսարանի (ԵՊՀ) Ա. Իսկոյանի անվան էկոլոգիական իրավունքի գիտաուսումնական կենտրոնի և այլ շահագրգիռ կողմերի ներկայացուցիչների ակտիվ մասնակցությամբ:

Զեկույցի կազմման գործընթացն առավել մասնակցային և թափանցիկ կազմակերպելու, ինչպես նաև ամբողջական տեղեկատվության ընդգրկումն ապահովելու նպատակով Եվրոպայի անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) ֆինանսավորմամբ ՀՀ ՇՄՆ «Հիդրոօդերևութաբանության և մոնիտորինգի կենտրոն» (Հայհիդրոմետ) պետական ոչ առևտրային կազմակերպության (ՊՈԱԿ) Օրհուս կենտրոնի (այսուհետ՝ Երևանի Օրհուս կենտրոն) կողմից իրականացվում է «Օրհուս կենտրոնների ուժեղացում՝ նպաստելով արդյունավետ բնապահպանական կառավարմանը և կայուն զարգացմանը» ծրագիրը: Ծրագրի շրջանակներում

Կոնվենցիայի ազգային համակարգողի հետ համագործակցությամբ ՇՄՆ համապատասխան մասնագիտական ստորաբաժանումներն ու շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում գործող հասարակական կազմակերպությունները (այսուհետ՝ ՀԿ-ներ) տեղեկացվել են ծրագրի, ինչպես նաև Զեկույցի նախապատրաստական աշխատանքների մեկնարկի վերաբերյալ:

Գործընթացին մասնակցել են, այդ թվում գրավոր և բանավոր կարծիք և առաջարկներ են ներկայացրել պետական և քաղիասարակության հետևյալ կառույցները.

- ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարություն
- ՀՀ ներքին գործերի նախարարություն
- ՀՀ արդարադատության նախարարություն
- ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն (ՏԿԵՆ)
- ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարություն
- ՀՀ առողջապահության նախարարություն
- ՀՀ վիճակագրական կոմիտե
- ՀՀ բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին
- ՀՀ քաղաքաշինության կոմիտե

Երևանի Օրհուս կենտրոն

ԵՊՀ Ա. Իսկոյանի անվան էկոլոգիական իրավունքի գիտաուսումնական կենտրոն

Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն

«Հայ կանայք հանուն առողջության և առողջ շրջակա միջավայրի» ՀԿ

«Բլեջան» բնապահպանական, սոցիալական, բիզնեսի աջակցության ՀԿ

«Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն» ՀԿ

«Դալմա-Սոնա հիմնադրամ» կրթամշակութային, սոցիալ-բնապահպանական հիմնադրամ
Իրավունքի զարգացման և պաշտպանության հիմնադրամ

«Սպառողների աջակցման կենտրոն» ՀԿ

«Կանաչ տանիք» ՀԿ

«Խազեր» էկոլոգամշակութային ՀԿ

«Շողեր միություն» սոցիալ-կրթական ՀԿ

«Էկոլուր» տեղեկատվական ՀԿ

Media.am կայք

«Լոռե էկոակումբ» ՀԿ

Համայնքային համախմբման և աջակցության կենտրոն ՀԿ

Մարդու իրավունքների հետազոտությունների կենտրոն ՀԿ

Էլեկտրոնային հարցաշարի միջոցով ՀԿ-ներին հնարավորություն է ընձեռնվել միանալու Օրհուսի կոնվենցիայի երեք դրույթների՝ տեղեկատվության մատչելիություն, որոշումների կայացման գործընթացին հասարակության մասնակցություն և արդարադատության մատչելիություն ուղղությամբ ֆոկուս-խմբերի (հարցաշարի հղումը՝ [այստեղ](#)):

Երևանի Օրհուս կենտրոնը, համագործակցելով Կոնվենցիայի ազգային համակարգողի հետ, մշակել է հետևյալ հարցաշարերը, որոնք օգտագործվել են ֆոկուս-խմբերի քննարկումների ընթացքում:

ա) Ֆոկուս-խումբ 1՝ Տեղեկատվության մատչելիություն

1. Օրենսդրական, կանոնակարգող և այլ միջոցառումներ, որոնք վերաբերում են Օրհուսի կոնվենցիայի 4-րդ և 5-րդ հոդվածներին
2. Օրհուսի կոնվենցիայի 4-րդ և 5-րդ հոդվածների իրականացման խոչընդոտները
3. Հավելյալ տեղեկատվություն Օրհուսի կոնվենցիայի 4-րդ և 5-րդ հոդվածների առնչությամբ
4. Պաշտոնական կայքերի և այլ էլեկտրոնային հարթակների հղումներ, որոնք վերաբերում են Օրհուսի կոնվենցիայի 4-րդ և 5-րդ հոդվածներին

բ) Ֆոկուս-խումբ 2՝ Հասարակության մասնակցություն որոշումների կայացման գործընթացին

1. Օրենսդրական, կանոնակարգող և այլ միջոցառումներ, որոնք վերաբերում են Օրհուսի կոնվենցիայի 6-րդ, 7-րդ և 8-րդ հոդվածներին
2. Օրհուսի կոնվենցիայի 6-րդ, 7-րդ և 8-րդ հոդվածների իրականացման խոչընդոտներ
3. Հավելյալ տեղեկատվություն Օրհուսի կոնվենցիայի 6-րդ, 7-րդ և 8-րդ հոդվածների առնչությամբ
4. Կայքերի և այլ հղումներ, որոնք վերաբերում են Օրհուսի կոնվենցիայի 6-րդ, 7-րդ և 8-րդ հոդվածներին:

գ) Ֆոկուս-խումբ 3՝ Արդարադատության մատչելիություն

1. Օրենսդրական, կանոնակարգող և այլ միջոցառումներ, որոնք վերաբերում են Օրիուսի կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածին
2. Օրիուսի կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածի իրականացման խոչընդոտներ
3. Հավելյալ տեղեկատվություն Օրիուսի կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածի առնչությամբ
4. Կայքերի և այլ հղումներ, որոնք վերաբերում են Օրիուսի կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածին:

2025 թվականի մարտի 14-ին «Հայիդրոմետ» ՊՈԱԿ-ի կողմից կազմակերպվել է «Օրիուսի կոնվենցիայի և բնապահպանական մյուս կոնվենցիաների սիներգիան տեղեկատվության մատչելիության և հանրային մասնակցության համատեքստում» խորագրով աշխատաժողով: Նպատակն էր քննարկել և բացահայտել Օրիուսի կոնվենցիայի և մյուս բնապահպանական կոնվենցիաների միջև սիներգետիկ կապերը, ինչպես նաև ապահովել, որ ՀՀ-ի կողմից վավերացված բոլոր կոնվենցիաների շրջանակներում իրականացված գործընթացների վերաբերյալ տեղեկատվությունը պատշաճ կերպով ներկայացվի Ջեկույցում:

Ֆոկուս խմբային և հասարակական քննարկումների ժամանակ, ինչպես նաև էլեկտրոնային եղանակով ՀԿ-ների ներկայացուցիչների ներկայացրած առաջարկներն ու դիտողությունները հաշվի են առնվել Ջեկույցի պատրաստման ընթացքում:

Հասարակական քննարկումները անցկացվել են ՇՄՆ, այլ պետական մարմինների, Օրիուս կենտրոնի և ՀԿ-ների ակտիվ մասնակցությամբ:

Ջեկույցի պատրաստման ընթացքում օգտագործվել են ՀՀ օրենսդրական և ենթաօրենսդրական ակտերը, օրենսդրական նախագծերը, կարճաժամկետ և երկարաժամկետ ծրագրերը, ինչպես նաև կոնվենցիայի իրականացմանն ուղղված այլ միջոցառումները:

2. ՀԱՏՈՒԿ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐ ԶԵԿՈՒՅՑԸ ՀԱՍԿԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տեղեկացրեք ցանկացած հատուկ հանգամանքների մասին, որոնք կարևոր են զեկույցը հասկանալու համար, օրինակ՝ գործում է արդյոք որոշումների ընդունման ֆեդերալ կամ ապակենտրոնացված մեխանիզմ, ենթակա են արդյոք Կոնվենցիայի դրույթներն անմիջական կիրառման Կոնվենցիայի ուժի մեջ մտնելու պահից, և արդյոք սուղ ֆինանսական միջոցները էական խոչընդոտ են հանդիսանում Կոնվենցիայի իրագործման ճանապարհին (պարզադիր չէ):

ՀՀ կողմից Օրիուսի կոնվենցիան վավերացնելուց հետո (01.08.2001թ.) բնապահպանական ժողովրդավարության զարգացման ուղղությունը վերաձևավորվել է՝ նպատակ ունենալով համապատասխանեցնել բնապահպանական քաղաքականությունը արևմտյան չափանիշներին: Փոփոխությունների են ենթարկվել բնապահպանական նորմերին վերաբերող սահմանադրական դրույթները¹, ինչպես նաև փոփոխվել է ազգային օրենսդրությունը²:

¹ ՀՀ Սահմանադրություն (27.11.2005թ.) էականորեն փոփոխվել է 2015թ. դեկտեմբերի 6-ին.

<https://www.president.am/hy/constitution-2015/>

² www.env.am Օրենսդրություն ենթաբաժին. <http://env.am/orensdrutyun/orengner>

ՀՀ-ն՝ մի կողմից և Եվրոպական Միության և Ատոմային Էներգիայի Եվրոպական համայնքի ու դրանց անդամ պետությունների՝ մյուս կողմից, միջև ստորագրվել է Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագիր (CEPA, 24.11.2017թ., ուժի մեջ է մտել 01.06.2018թ.)³:

CEPA-ի շրջանակում բնապահպանական ոլորտում նախատեսված են մի շարք միջոցառումներ, այդ թվում՝ հասարակության համար բնապահպանական տեղեկատվության հասանելիության ապահովմանն ուղղված գործողություններ: Համաձայնագրի դրույթները (91.1-91.5 կետեր) անմիջականորեն արտացոլում են Կոնվենցիայի պահանջները⁴:

Սահմանադրության 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ-ում պետական իշխանությունն իրականացվում է Սահմանադրության և օրենքների համաձայն՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման սկզբունքների հիման վրա:

ՀՀ ՇՄՆ-ն գործադիր իշխանության հանրապետական մարմին է, որը շրջակա միջավայրի պահպանության և բնական ռեսուրսների խելամիտ օգտագործման ոլորտներում մշակում և իրականացնում է պետական քաղաքականությունը:

ՀՀ ՇՄՆ-ն իր գործունեությունն իրականացնում է իր կանոնադրության հիման վրա, որը հաստատվել է ՀՀ վարչապետի **2018թ. հունիսի 11-ի N 745-L որոշմամբ**⁵:

Փոփոխության է ենթարկվել նաև շրջակա միջավայրին առնչվող սահմանադրական դրույթը⁶:

2021, 2022 և 2023 թվականներին ՀՀ պետական բյուջեում նախատեսվել է նաև հատուկ տող, որն ուղղված է բնապահպանական աշխարհայացքի ձևավորմանը, բնակչության էկոլոգիական դաստիարակությանը, էկոլոգիական մտածելակերպի ձևավորմանը, բնագիտական նմուշների պահպանություն և ցուցադրության միջոցով: Բնապահպանական կրթության ծրագրերի բյուջետային ֆինանսավորումը որոշակիորեն նպաստում է Օրիուսի կոնվենցիայի անուղղակի իրագործմանը, սակայն 2020 թվականից ի վեր ՀՀ բյուջեում Օրիուսի կոնվենցիայի իրականացման համար հատուկ ֆինանսական միջոցներ նախատեսված չեն եղել: Սա, անշուշտ, հանգեցրել է որոշակի հետևանքների, մասնավորապես՝ պաշտոնական փաստաթղթերի և օրենքների թարգմանությունների ապահովման, միջոցառումների կազմակերպման և այլ գործընթացների համար անհրաժեշտ ֆինանսավորման պակասի:

3. 3-րդ ՀՈՂՎԱԾԻ 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ, 7-րդ ԵՎ 8-րդ ԿԵՏԵՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԵՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԱՅԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

³ Համաձայնագրի տեքստը հասանելի է հղումով՝ https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-and-armenia-comprehensive-and-enhanced-partnership-agreement-enters-force_en

⁴ <https://www.mfa.am/ru/bilateral-relations/eu>

⁵ <http://env.am/naxarutyun/charter>

⁶ Յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է հոգ տանել շրջակա միջավայրի պահպանության մասին (ՀՀ Սահմանադրության 12-րդ հոդված): Նոր ձևակերպումը, որը հիմնված է Սահմանադրության նախորդ տարբերակի 10-րդ և 33.2-րդ հոդվածների և սահմանադրական կարգի սկզբունքների վրա, սահմանում է, որ **շրջակա միջավայրի պահպանությունը ոչ միայն պետության պարտավորությունն է, այլև յուրաքանչյուր անձի պարտականությունը:**

Թվարկեր 3-րդ հոդվածի 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ, 7-րդ և 8-րդ կետերի հիմնական դրույթների իրագործմանն ուղղված օրենսդրական և կարգավորող այլ միջոցները:

Պարզաբանեք, թե ինչպես են իրագործվել նշված դրույթները: Մասնավորապես ներկայացրեք.

ա) **2-րդ կետի** մասով – ձեռնարկված միջոցառումները, որոնք ուղղված են ապահովելու, որպեսզի պաշտոնատար անձինք և պետական մարմիններն անհրաժեշտության դեպքում ուղղորդեն հասարակությանը:

բ) **3-րդ կետի** մասով – էկոլոգիական կրթության և շրջակա միջավայրի հիմնահարցերի առնչությամբ հասարակայնության իրազեկության մակարդակի բարձրացմանը նպաստելու ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

գ) **4-րդ կետի** մասով – շրջակա միջավայրի պաշտպանությանն աջակցող միությունների, կազմակերպությունների կամ խմբերի պատշաճ ճանաչման և նրանց համապատասխան աջակցություն ցույց տալու ապահովման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

դ) **7-րդ կետի** մասով – միջազգային գործընթացներում Կոնվենցիայի սկզբունքների կիրառմանն աջակցելու ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները, մասնավորապես՝

(i) Նախարարությունների ներսում և վերջիններիս միջև համագործակցության շրջանակներում այլ համապատասխան միջազգային ֆորումներում ընդգրկված պաշտոնյաներին 3-րդ հոդվածի 7-րդ կետի, Ալմաթայի սկզբունքների վերաբերյալ իրազեկման գործընթացը համակարգելուն ուղղված միջոցների մասին՝ նշելով, թե արդյոք այդ միջոցները շարունակական են:

(ii) Ազգային մակարդակում Միջազգային ֆորումների վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիությունն ապահովելուն ուղղված միջոցները, ներառյալ այն, թե որ փուլում է ապահովվել տեղեկատվության մատչելիությունը:

(iii) Միջազգային ֆորումների առնչությամբ ազգային մակարդակում հասարակայնության մասնակցությունը հնարավոր դարձնելու և խթանելու ուղղությամբ (օրինակ՝ հրավիրել ՀԿ-ներին Կողմի պարզաբանության կազմում մասնակցելու բնապահպանական հարցերով միջազգային բանակցություններին կամ ներգրավել ՀԿ-ներին Կողմի պաշտոնական դիրքորոշումը մշակելու աշխատանքներին)՝ ներառյալ այն, թե որ փուլում է ապահովվել տեղեկատվության մատչելիությունը:

(iv) Այլ միջազգային ֆորումներում Կոնվենցիայի սկզբունքների կիրառմանը նպաստելու ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

(v) Այլ միջազգային ֆորումների աշխատանքային ծրագրերում, նախագծերում, որոշումներում և այլ նշանակալից արդյունքներում Կոնվենցիայի սկզբունքների կիրառմանը նպաստելու ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

ե) **8-րդ կետի** մասով – սույն Կոնվենցիայի դրույթներին համապատասխան իրենց իրավունքներն իրականացնող անձանց պատժի, հետապնդման կամ հալածանքի չենթարկվելու ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

ա) ՀՀ Սահմանադրության 51-րդ և 53-րդ հոդվածները սահմանում են Օրհուսի կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի 2-րդ կետի իրականացման նախադրյալները: Տեղեկատվություն ստանալու կարգը, ինչպես նաև տեղեկատվության թաքցնելու կամ դրա տրամադրման անհիմն մերժման դեպքում պաշտոնատար անձանց պատասխանատվության հիմքերը սահմանվում են օրենքով: Օրենքով սահմանվում է նաև անհատականորեն կամ այլ անձանց հետ համատեղ պետական մարմիններին, տեղական ինքնակառավարման մարմիններին և պաշտոնատար անձանց դիմում (պետիցիա) ներկայացնելու և ողջամիտ ժամկետում պատշաճ պատասխան ստանալու իրավունքը:

2021 թվականի փետրվարի 26-ին ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարի N61-Լ հրամանով ստեղծվել է նախարարին կից հասարակական խորհուրդ, հաստատվել է խորհրդի անհատական կազմը և

աշխատակարգը⁷: 2024 թվականի ապրիլի 23-ին նախարարի 134-Լ հրամանով փոփոխվել է հասարակական խորհրդի անհատական կազմը⁸:

ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարին կից գործող հասարակական խորհուրդը անկախ խորհրդատվական մարմին է, որը համակարգում է հասարակության մասնակցությունը բնապահպանական ծրագրերի, պլանների և քաղաքականության մշակման գործընթացում: Խորհուրդը գործում է հասարակական հիմունքներով:

2024 թվականին մշակվել է և քննարկման է դրվել ՀՀ վարչապետի որոշման նախագիծը ՀՀ նախարարությունների հասարակական խորհրդի աշխատակարգը և ձևավորման կարգը հաստատելու մասին: Նախագծում հասցեական լուծումներ են տրվել մշտադիտարկումների և ուսումնասիրությունների արդյունքում վերհանված խնդիրներին և բացերին:

ՇՄՆ իրավասությունների շրջանակներում նախատեսված է քաղաքացիների ընդունելության կարգ էլեկտրոնային հարթակներով՝ www.e-gov.am և www.e-request.am, որոնց նպատակն է ստեղծել միասնական հարթակ ՀՀ ամողջ տարածքում պետական հաստատությունների էլեկտրոնային կառավարման գործիքների համար: Բացի այդ, գործում է www.azdarar.am կայքը՝ օրենքով կամ նորմատիվ իրավական ակտերով նախատեսված դեպքերում ապահովելու հասարակական ծանուցում:

բ) 2018 թվականի փետրվարի 22-ին ընդունվել է ՀՀ Կառավարության արձանագրային N7 որոշումը՝ «Էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության զարգացման ռազմավարության հաստատման մասին»: 2022 թվականի հունվարի 1-ից որոշումը չեղարկվել է: Էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության նոր ռազմավարություն դեռևս չի ընդունվել, բայց Էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության ռազմավարության մշակման հարցը քննարկվել է շահագրգիռ կողմերի շրջանում:

- Փոփոխություններ են կատարվել ՇՄՆ կանոնադրությունը հաստատելու մասին ՀՀ վարչապետի 2018 թվականի հունիսի 11-ի թիվ 745-Լ որոշման մեջ՝ տալով համապատասխան կարգավորումներ⁹:

Կառավարության ծրագրի հաստատման մասին թիվ 1363-Ա որոշմամբ (18.08.2021թ., Կառավարություն) և Կառավարության 2021-2026 թվականների գործունեության միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին թիվ 1902-Լ (18.11.2021թ.) որոշմամբ ամրագրվել են մի շարք միջոցառումներ¹⁰, այդ թվում.

1. «Էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը ներկայացնել Վարչապետի աշխատակազմ (օրինագիծը հանրային քննարկման է դրվել իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման միասնական կայքում 2022 թվականի հուլիսին¹¹, սակայն դեռևս գտնվում է լրամշակման փուլում),

⁷ <http://env.am/storage/files/61-l.pdf>

⁸ <http://env.am/naxararutyun/the-councils-attached-to-the-minister>

⁹ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=188335>

¹⁰ <https://www.arlis.am/hy/acts/172772>

¹¹ <https://www.e-draft.am/projects/4533/about>

2. Աղետների վաղ ազդարարման համակարգի զարգացում
3. Հանրային կյանքի բոլոր ոլորտներում որոշումների կայացմանը երիտասարդների մասնակցության բարձրացում,
4. Աղետների վաղ ազդարարման համակարգի զարգացում,
5. Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ միասնական տեղեկատվական համակարգի ստեղծում և այլն:

2018 թվականի փետրվարի 22-ին ընդունվել է ընդերքօգտագործման արդյունքում առաջացող ազդեցության կանխարգելման և բնապահպանական կորուստների նվազեցման մոնիթորինգի պահանջների իրականացման հաշվետվությունների ներկայացման կարգը հաստատելու մասին Կառավարության թիվ 191-Ն որոշումը (ուժի մեջ է մտել 2018 թվականի մարտի 17-ին)¹²: Որոշման շրջանակում.

2018 թվականի մարտի 21-ին ընդունվել են ՀՀ «Ընդերքի մասին ՀՀ օրենսգրքում» կատարված օրենսդրական փոփոխությունները (ՀՕ-186-Ն օրենք): Օրենսգրքի 69-րդ հոդվածը լրացվել է նոր դրույթով, որի համաձայն՝ պետական լիազոր մարմինը իր կայքում ամեն տարի հրապարակում է ընդերքօգտագործողների վերաբերյալ ամբողջական տեղեկատվությունը: 2022 թվականին մայիսի 25-ին օրենսգրքում կրկին փոփոխություններ են իրականացվել (ՀՕ-142-Ն), այդ թվում ընդունվել են կարգավորող նորմեր, որոնք վերաբերում են օգտակար հանածոների պաշարների դասակարգման և այլ հարցերի: Դրանց հիման վրա 2022 թվականի հոկտեմբերի 25-ին ՇՄ նախարարի N369-Ն հրամանով հաստատվել են հանքարդյունաբերության ոլորտում ՇՄԱԳ դրույթների կիրարկման ուղեցույցները: Օրինակ, «Օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակով երկրաբանական ուսումնասիրության և արդյունահանման իրավունքներ հայցելու համար ներկայացվող ՇՄԱԳ հաշվետվության կազմման» ուղղեցույցում կարևորվել են նախատեսվող գործունեության հետևանքով սոցիալական ազդեցության գնահատման վերաբերյալ տվյալներում նաև նախատեսվող գործունեության վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիությունը և հանրության իրազեկման վերաբերյալ նյութերի առկայությունը: Պահանջ է դրվել, որ ընդերքօգտագործողն ունենա մթնոլորտային օդի որակի մշտադիտարկումների պլան, մշտադիտարկումներն իրականացվեն բավարար հաճախականությամբ և արդյունքները հասանելի լինեն հանրության լայն շերտերին: Ըստ ուղեցույցի «Ոչ տեխնիկական ամփոփագիրը» պետք է լինի հակիրճ և բազմակողմանի նկարագրի նախագիծը, դրա իրականացման ազդեցությունները շրջակա միջավայրի վրա և նախատեսվող մեղմացնող միջոցառումները, այն պետք է նաև հեշտ ընկալելի լինի հանրության լայն շրջանակների կողմից: Ներկայում շրջանառվում է վերոնշյալ հրամանում փոփոխություններ կատարելու մասին հրամանի նախագիծը: Նախագծով առավել մանրամասն կարգավորումներ են նախատեսվում, որոնք հնարավորություն կտան հանրությանն օբյեկտիվորեն հասկանալու նախատեսվող գործունեության էկոլոգիական և սոցիալական ազդեցության իրական մասշտաբները, տեղեկացված լինելու գործունեության շրջակա միջավայրի վա ազդեցությունների մասին: Բացի վերը նշված օրենսդրական փոփոխություններից, նախաձեռնվել են նաև էկոլոգիական կրթության և շրջակա միջավայրի հիմնահարցերի առնչությամբ հասարակայնության իրազեկության մակարդակի բարձրացմանը նպաստելու հետևյալ ծրագրերը.

- 2019 թվականին մեկնարկել են «Էկոհարթակ» («Առաջին ալիք» հեռուստաալիքով հեռարձակվող հաղորդաշար. [youtube-ի հղումը](https://www.youtube.com/watch?v=...)) և «Ձեր բնապահպանը» (Հայաստանի հանրային

¹² <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=120135>

ռադիոյով հեռարձակվող 12 հաղորդաշար) ծրագրերը¹³: Հաղորդումները հեռարձակվել են Հայաստանի ամողջ տարածքում և երկրի սահմաններից դուրս՝ նախատեսված նաև Սփյուռքի ներկայացուցիչների համար: «Էկոհարթակ» հեռուստահաղորդումը 2020 թվականից չի թողարկվում:

Էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության մասին օրենքով նախատեսված էկոլոգիական անընդմեջ կրթության ապահովման նպատակով նպատակով Գլոբալ էկոլոգիական հիմնադրամի (GEF) և UNDP-ի ֆինանսավորմամբ իրականացվել է «Գլոբալ բնապահպանական օգուտների ստեղծում շահագրգիռ կողմերի էկոլոգիական կրթության և իրազեկության բարձրացման միջոցով» ծրագիրը: Դասընթացների թեմաներն ընդգրկել են՝ կենսաբազմազանություն, հատուկ պահպանվող տարածքներ, անտառներ, ջրային ռեսուրսներ, հողերի պահպանություն, կլիմայի փոփոխություն, ընդերքօգտագործում, վերականգնվող էներգիա, էներգախնայողություն, այլ: Դասընթացներին մասնակցած համայնքային ծառայողները ներգրավված են համայնքներում էկոկրթության և դաստիարակության գործընթացներում: Ծրագրի շրջանակում քաղաքացիական և համայնքային ծառայողների համար մշակված կրթական նյութերը հասանելի են ծրագրով վերապատրաստված դասընթացավարներին և կարող են կիրառվել նաև հետագայում նմանատիպ վերապատրաստման դասընթացների իրականացման համար:

- Կրթական և իրազեկման ծրագրերը, ներառյալ համայնքներում, իրականացվում են ՀՀ ՇՄՆ, Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարության (ԿԳՄՄՆ), ինչպես նաև միջազգային և ՀԿ-ների հետ համագործակցությամբ՝ համատեղ մշակված ուսումնական և մեթոդական ուղեցույցների հիման վրա: ՀՀ ԿԳՄՄՆ «Կրթության զարգացման և նորարարությունների ազգային կենտրոն» հիմնադրամը մշակել է ուսումնական նյութեր և մեթոդական ուղեցույցներ՝ ներառյալ դասընթացներ և մոդուլներ տարբեր տարիքային խմբերի համար: Հիմնադրամի ծրագրերն ունեն երիտասարդության լայն ընդգրկում բազմաբնույթ միջոցառումների միջոցով: Ստեղծվել է միջազգային համագործակցություն և վերապատրաստման հնարավորություններ ոլորտում ներգրավված մասնագետների և ուսուցիչների համար:

- ՀՀ ՇՄՆ և ԿԳՄՄՆ համատեղ նախաձեռնությամբ, կառավարությունը մասնագիտությունների ցանկում ավելացրել է «Սառնարանային տնտեսություն» նոր մասնագիտությունը: Մշակվել է պետական ուսումնական ստանդարտ և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում (Արմավիրի տարածաշրջանային պետական քոլեջ, Արարատի տարածաշրջանային պետական քոլեջ և Երևանի N 2 տարածաշրջանային պետական քոլեջ) 2019 թվականից ի վեր իրականացվում է ընդունելություն տվյալ մասնագիտությամբ: Յուրաքանչյուր տարի պետությունը միջինում ֆինանսավորում է 45 տեղի համար:

- 2019 թվականի աշնանը «Երևանի Անանիա Շիրակացու անվան ճեմարան» կրթահամալիրում բացվել է տարածաշրջանային կենտրոն՝ շարունակական կրթության և վկայագրման համար: Կենտրոնում Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի (Հայաստանի և Թուրքմենստանի) մասնագետների համար անցկացվել են վերապատրաստումներ սառնարանային տնտեսության և կլիմայական հարցերի վերաբերյալ: Ծրագիրն իրականացվել է ՇՄՆ և ՄԱԿ-ի արդյունաբերական զարգացման կազմակերպության (UNIDO) հետ համագործակցությամբ՝ Ռուսաստանի Դաշնության Մոսկովի արձանագրության նպատակների իրականացման համար տրվող անդամավճարի

¹³ <https://hy.armradio.am/archives/234811>

շրջանակում: Տարածաշրջանային կենտրոնը հավաստագրվել է EU REAL Alternatives 4 LIFE ծրագրի շրջանակում՝ որպես վերապատրաստման ուսումնական կենտրոն, իսկ դասախոսները վերապատրաստվել են նույն ծրագրի շրջանակում և ստացել դասախոսելու հավաստագրեր: Դասընթացները բարեհաջող ավարտողներն ստացել են REAL Alternatives 4 LIFE հավաստագիր, որն ընդունվում է նաև ԵՄ տարածում: Կենտրոնի գործունեությունը շարունակվում է:

Էկոլոգիական մտածելակերպի և էկոլոգիական վարքագծի ձևավորման և զարգացման նպատակով, ինչպես նաև էկոլոգիական թեմատիկայի վերաբերյալ տեսական և գործնական գիտելիքների միավորման նպատակով դպրոցականների, միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների, բուհերի ուսանողների և այլ շահագրգիռ կողմերի ներկայացուցիչների համար կրթական միջոցառումներ են իրականացվել նաև «Օզոնային շերտի պահպանություն» ծրագրի շրջանակներում¹⁴:

- Հայաստանի մարզերում էկոլոգիական կրթության խթանման և բնապահպանական հարցերի մասին իրազեկության մակարդակի բարձրացման նպատակով Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերությունը (GIZ) ՇՄՆ-ն հետ համագործակցությամբ նախաձեռնել է մի շարք գործողություններ: ECOserve ծրագրի էներգաարդյունավետության և վերականգնվող էներգիայի իրազեկության բարձրացման բաղադրիչի շրջանակում, «Հանրային իրազեկման և մոնիտորինգի կենտրոն» ՀԿ-ն մշակել է «Էներգապոլիս» սեղանի խաղը 11-100 տարեկանների համար, սուրճի սեղանի շուրջ էներգաարդյունավետությանն առնչվող թեմաներով զրույցներ է իրականացրել երեք մարզերի գյուղական բնակավայրերի կանանց հետ: 2024 թվականին EU4Sevan ծրագրի ներքո մշակվել են Սևանա լճի պահպանության մոդուլ նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունների ավագ խմբերի համար և «Սևանա լճի պահպանություն» ուսուցչի ձեռնարկներ կրտսեր, միջին և ավագ դպրոցների համար: Մոդուլը և ձեռնարկները հաստատվել են ՇՄՆ և ԿԳՄՄՆ կողմից և շուտով կներդրվեն ուսումնական հաստատություններում::

ՇՄՆ-ն ՄԱԶԾ հետ համատեղ, ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության և ՀՀ կանանց հարցերով խորհրդի հետ համագործակցությամբ ամեն տարի կազմակերպում է «Կլիմայի փոփոխությունը և կանայք Հայաստանում» խորագիրը կրող միջոցառում-մրցանակաբաշխություն, որի նպատակն է ճանաչել կանանց ներդրումը և առաջնորդությունը կլիմայի փոփոխության մեղմմանը և հարմարվողականությանն ուղղված գործողություններում և լուծումներում:

Էկոկրթության և տեղեկացվածության մակարդակի բարձրացման նպատակով ՇՄՆ-ն ենթակա կառույցներում պարբերաբար դպրոցականների, ուսանողների և այլ շահառուների համար իրականացվում են բնապահպանական միջոցառումներ, մասնավորապես, 2021-2024 թվականներին իրականացվել են հետևյալ միջոցառումները.

¹⁴ [https://saveozone.am/en/post/chanachoghakan-ayc-amberd-ozonachapakan-kayan](https://saveozone.am/en/post/chanachoghakan-ayc-amberd-ozonachapakan-kayan;);
<https://saveozone.am/en/post/chanachoghakan-ayc-amberd-ozonachapakan-ditakayan-epth-ovsanoghneri-hamar> ;
<https://saveozone.am/en/post/aepتمبرi-16-chanachoghakan-ayc-amberd-ozonachapakan-ditakayan> ;
<https://saveozone.am/en/post/ozonayin-sherti-pahpanovtyan-hamashkharhayin-or-2023t>

- 2022 թվականին

- «Էյ Թի Փի» բարեգործական հիմնադրամի հետ իրականացվել է էկոակումբների երիտասարդական գազաթնաժողով:
- «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրում ամփոփվել է ՄԱԿ-ի արդյունաբերական զարգացման կազմակերպության (ՄԱԱԶԿ) հետ համատեղ իրականացվող «Ինստիտուցիոնալ համակարգի հզորացում և կարողությունների ստեղծում» ծրագրի շրջանակում կրթահամալիրի սաների հետ «Խոսենք բնությունից» հանդիպումների շարքը: Հանդիպումների շարքի շրջանակում ՇՄՆ ներկայացուցիչներն այցելել են «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիր: Հանդիպումների ընթացքում խոսվել է օգոնային շերտի վերականգնմանն ուղղված ջանքերից, հողային և ընդերքի ռեսուրսների պահպանությունից, ԲՀՊՏ-ների և կենսաբազմազանության կառավարումից և էլեկտրոմոբիլների օգտագործման խթանմանն ուղղված ՇՄՆ քաղաքականությունից:
- EU4Sevan ծրագրի շրջանակում, «Շրջակա միջավայր և առողջություն» ՀԿ-ն, ՇՄՆ հետ համագործակցությամբ իրականացրել է «Սևանի ընկերներ» ծրագրի եզրափակիչ միջոցառումը: Ծրագրի նպատակն էր բարձրացնել երիտասարդների իրազեկվածությունը Սևանա լճի էկոհամակարգի պահպանության ու վերականգնման կարևորության մասին: Ծրագիրը ընդգրկել է Գեղարքունիքի մարզի շուրջ 35 բնակավայր, 40 դպրոց և ավելի քան 4000 դպրոցականներ և մեծահասակներ: 2022 թվականի ապրիլից նոյեմբեր ամիսներին իրականացվել է 32 վեբինար, 55 թեմատիկ բաց դաս և քննարկում, ընտրված 12 դպրոցների ուսուցիչների և ծրագրի դեսպանների վերապատրաստում, 5 թեմատիկ մոդուլի մշակում: Շուրջ 1500 հանդիսատես դիտել է «Սևանի աղերսը» թատերական ներկայացումը:
- Երիտասարդության միջազգային օրվան նվիրված միջոցառումներ Դրախտիկ գյուղում:
- «Օգոնային շերտի պահպանություն» ծրագրի շրջանակներում անցկացվել է իրազեկման արշավ նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում:
- Երեխաների իրավունքների պաշտպանության օրվա առթիվ «Բնությունը երեխաների աչքերով» բնանկարների ցուցադրություն Երևանի բուսաբանական այգում:
- «Երիտասարդներն հանուն փոփոխության» (Youth For Change) ծրագիրն իրականացվել է Սյունիքի մարզում՝ «Արևիք» ազգային պարկում (ՇՄՆ «Ձանգեզուր» կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ):
- «Թանգարանային գիշեր» միջոցառման շրջանակում միջոցառումների շարք Հայաստանի բնության պետական թանգարանում:
- Շրջակա միջավայրի նախարարն այցելել է Այբ դպրոց՝ ծանոթանալու բնագիտական ուղղվածությամբ իրականացվող ծրագրերին և հանդիպելու RenéMask նախագծի հեղինակներին, ովքեր հեղինակավոր The Earth Prize 2022-ին աշխարհի 114 երկրից 516 դպրոցների շարքում դիմորդ-թիմերի լավագույն տասնյակում են հայտնվել:
- «Հարմարվողականության ազգային ծրագիր Հայաստանում» ՄԱԶԾ-ԿԿՀ ծրագրի շրջանակում տեղի է ունեցել «Դիմակայենք կլիմայի փոփոխությանը՝ գաղափարից մինչև իրականացում» եռօրյա դասընթացը:

- 2023 թվականին

- Հայաստանի բնության պետական թանգարանում տեղի են ունեցել «Երկրորդ կյանք թափոնին» խորագրով էկոկրթական աշխատարան, Երեխաների իրավունքների պաշտպանության օրը բնապահպանական բաց դաս, Կարմիր գիրքը, անհետացման եզրին գտնվող բույսերը և կենդանիները, դրանց պահպանությունը թեմայով հանդիպումներ

դպրոցականների հետ, «ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման 17 նպատակներին» նվիրված ուսումնական նախագծի մասնակից սաների հանդիպումը նախարարության աշխատակիցների հետ, Ջրային պաշարների համաշխարհային օրվա առթիվ էկոկրթական հանդիպում, բնապահպանական խաղերի շնորհանդես:

- «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկն ազրոկրթական կենտրոնում համախմբել է Հայաստանի մարզերի 40 երիտասարդների՝ կլիմայի փոփոխության հարմարվողականության վերաբերյալ դասախոսություններ, համայնքներում բնապահպանական նորարարական լուծումներ մշակելու և ներկայացնելու համար:
- ՄԱԿ-ի հայաստանյան գրասենյակում տեղի է ունեցել «Մոնրեալի արձանագրությունը ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման օրակարգի համատեքստում» կլոր-սեղան քննարկում ավագ դպրոցների սաների մասնակցությամբ:
- «Խոսե՛նք բնությունից» բնապահպանական հանդիպումների շարքի երկրորդ փուլ:
- Երևանի Օրիուս կենտրոնում տեղի է ունեցել խոնավ տարածքների օրվան նվիրված հանդիպում-քննարկում:
- Շրջակա միջավայի նախարարությունը «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրում ամփոփվել է ՄԱԿ-ի արդյունաբերական զարգացման կազմակերպության (ՄԱԱԶԿ-ի) հետ համատեղ իրականացվող «Ինստիտուցիոնալ համակարգի հզորացում և կարողությունների ստեղծում» ծրագրի շրջանակներում կրթահամալիրի սաների հետ հանդիպումների շարքը:

- 2024 թվականին

- Նշվել է բնության հատուկ պահպանվող տարածքների (ԲՀՊՏ) օրը:
- Հայաստանի բնության պետական թանգարանում նշվել է Լեռների միջազգային օրը, «Երկրորդ կյանք թափոնին» աշխատարանն «Վտանգավոր թափոններ» խորագրով ճանաչողական դաս , միջոցառումներ՝ նվիրված կենդանիների պաշտպանության համաշխարհային օրվան, Սևանա լճի էկոհամակարգի պահպանությանը, Հայաստանի կենդանական և բուսական աշխարհի Կարմիր գրքերին:
- Կենսաբազմազանության միջազգային օրը ԶԼՄ ներկայացուցիչների այց «Խոր Վիրապ» պետական արգելավայր՝ ծանոթանալու միջազգային նշանակություն ունեցող խոնավ տարածքի էկոհամակարգի վերականգնման արդյունքներին:
- Բազմակի օգտագործման կտորե տոպրակների կիրառման խթանմանը նվիրված բնապահպանական միջոցառում-աշխատարան դպրոցականների մասնակցությամբ:

- Ամեն տարի ԲՀՊՏ-ներում, կամ դրանց աշխատակազմի նախաձեռնությամբ իրականացվում են բազում էկոկրթական միջոցառումներ տարբեր տարիքային խմբերի համար (Տես աղյուսակ 1).

ՀՀ ԲՀՊՏ-ներում իրականացված էկոլոգիական միջոցառումներն ըստ տարիների

ՊՈԱԿ-ի անվանումը	Միջոցառումներ և մասնակիցներ	2021թ.	2022թ.	2023թ.	2024թ.
«Դիլիջան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ	Միջոցառում	12	12	31	26
	Մասնակից	-	500	1257	845
«Մեան» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ	Միջոցառում	35	25	25	23
	Մասնակից	-	1848	1589	1571
«Խոսրովի անտառ» պետական արգելոց» ՊՈԱԿ	Միջոցառում	50	42	50	55
	Մասնակից	-	1100	1825	1600
«Արփի լիճ» ազգային պարկ» ՊՈԱԿ	Միջոցառում	15	18	18	20
	Մասնակից	-	500	500	600
«Զանգեզուր» կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ	Միջոցառում	22	28	35	23
	Մասնակից	-	705	1244	973
«Արգելոցապարկային համալիր» ՊՈԱԿ	Միջոցառում	29	10	9	14
	Մասնակից	-	200	200	435

- Հաշվետու ժամանակահատվածում ամեն տարի ՄԱԿ-ի կողմից հռչակված Երիտասարդության միջազգային օրվա առթիվ անցկացվել է «Մոնրեալի արձանագրությունը ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման նպատակների 2030 թվականի օրակարգի ենթատեքստում» թեմայով կլոր սեղան-քննարկում ՇՄՆ և ՄԱԱԶԿ (UNIDO) հետ համատեղ իրականացվող «Ինստիտուցիոնալ ուժեղացում և կարողությունների ստեղծում» ծրագրի շրջանակում¹⁵: 2024-ին ընդլայնվել է ինչպես մասնակիցների շրջանակն, այնպես էլ միջոցառման օրակարգը՝ ներառելով նաև Օրիուսի կոնվենցիային առնչվող հարցերը և էկոլոգիական դերը ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման նպատակների համատեքստում:

- Բացի թվարկվածից, Կոնվենցիայի ազգային համակարգողը պարբերաբար հանդիպումներ է ունեցել ավագ դպրոցի աշակերտների հետ, ԵՊՀ Իրավաբանական ֆակուլտետի ուսանողների հետ, ներկայացրել Օրիուսի կոնվենցիայի սկզբունքները, Հայաստանի ստանձնած պարտավորությունները և ընթացիկ աշխատանքները:

- 2020 թվականին մշակվել է ՀՀ-ում կենսաբազմազանության պահպանության և օգտագործման նոր ռազմավարության ճանապարհային քարտեզը: 2024 թվականին մշակվել է

¹⁵ <https://saveozone.am/post/monreali-ardzanagrovtyovny-mak-i-kayovn-zargacman-npatakneri-2030-tvakani-orakargi-entategstovm> ; <https://saveozone.am/post/eritasardovtyan-hamashkharhayin-or-2023-t>; <https://saveozone.am/post/eritasardovtyan-hamashkharhayin-or-2024>.

Կենսաբազմազանության 2026-2030 ռազմավարությունը և գործողությունների ծրագիրը, 2025 թվականի մայիսի 15-ի դրությամբ այն քննարկումների փուլում է: Ռազմավարությանը կից առանձին փաստաթուղթ է մշակվել կենսաբազմազանության հանրահռչակման վերաբերյալ, որը ենթադրում է հստակ գործողությունների պլանավորում այս ուղղությամբ:

Մշակվել է ԲՀՊՏ-ների մասին ներ օրենքի նախագիծ, որը հաշվի է առնում ՀՀ ժամանակակից կարիքներն ու օրենսդրական պահանջները: Այն դեռևս լրամշակման փուլում է: Կենսաբազմազանության պահպանության, օգտագործման և էկոտորիզմի զարգացման նպատակով պարբերաբար հրատարակվում են բրոշյուրներ և այլ նյութեր՝ ի նպաստ իրազեկության բարձրացման և տեղեկատվության տարածման:

ԵՄ շրջանակներում մշակվել է ջրային ռեսուրսների մասին էկոպորտալ: Ջրի որակի տվյալները համապատասխանեցվել են Եվրոպական ջրային տեղեկատվական համակարգին: Այն այժմ համատեղելի է Եվրոպական տվյալների բազայի (WISE) հետ: Էկոպորտալը նպատակ ունի ներառելու շրջակա միջավայրի մասին ամբողջական տեղեկություն, սակայն ներկայումս ներառում է միայն ջրային ռեսուրսների վերաբերյալ տվյալներ, այդ թվում՝ ոլորտային քաղաքականությունը, ջրավազանային կառավարման պլանները, քարտեզներ, տվյալներ ինդիկատորների մասին և առանձին ենթաբաժին Սևանա լճի վերաբերյալ¹⁶:

Այսպիսով, բնապահպանական կրթական ծրագրերի իրականացումը ՀՀ ՇՄՆ գործունեության անբաժանելի մասն է: Բնապահպանական կրթական ծրագրեր են իրականացվում ինչպես Երևանում, այնպես էլ ՀՀ մարզերում՝ նպատակ ունենալով ապահովել բնակչության համաչափ զարգացումը բնապահպանական գիտելիքների ձեռքբերման ոլորտում:

գ) ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի այլոց հետ ազատորեն միավորվելու, ներառյալ աշխատանքային շահերի պաշտպանության նպատակով արհեստակցական միություններ ստեղծելու և դրանց անդամագրվելու իրավունք:

Միավորումների ազատությունը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի, առողջության և բարոյականության կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով:

«Հ-ների մասին» օրենքը նախատեսում է կազմակերպությունների ստեղծման կարգը, դրանց պետական գրանցման հիմքերը, իրավունքները, պարտականությունները և պատասխանատվությունը, ինչպես նաև կազմակերպության գործունեության հետ կապված այլ հարցեր: Հ-ն գրանցելու համար պետք է այցելել <https://www.e-register.am/am/docs> կայքը, որտեղ առկա է գրանցման գործընթացին վերաբերող ամբողջական տեղեկատվություն:

2021-2024 թվականների ընթացքում Երևանի Օրիուս կենտրոնը պատասխանել է 72 տեղեկատվական հարցման՝ արձագանքելով ուսանողների, դասախոսների, Հ-ների ներկայացուցիչների, ինչպես նաև անհատ քաղաքացիների՝ այդ թվում արտերկրից ստացված գրավոր և բանավոր հարցումներին:

ՇՄՆ-ն իր պաշտոնական կայքում պարբերաբար հրապարակում է հայտարարություններ դրամաշնորհային ծրագրերի կամ սեմինարների, ինչպես նաև Հ-ների ներկայացուցիչների համար նախատեսված տարբեր միջոցառումների մասին:

¹⁶ <https://ecoportal.am/en/page/home/>

դ) i) ii) iii) iv) v) Եթե միջազգային կազմակերպության հրավերը նախատեսում է ՀԿ-ների կամ այլ մարմինների մասնակցությունը միջազգային ֆորումին, ապա ՇՄ նախարարությունը նամակ է ուղարկում այդ մարմիններին՝ թեկնածու առաջադրելու համար: Բայց միայն այն դեպքում, եթե կազմակերպիչը նախարարությունից պահանջում է ներկայացնել թեկնածուներ: Մնացած դեպքերում ՀԿ-ների ներկայացուցիչներն իրենք են ուղղակիորեն գրանցվում և մասնակցում միջազգային սեմինարներին:

2022 թվականին «Կենսաբազմազանության հզորացված պաշտպանություն և կայուն օգտագործում Հայաստանում՝ Եվրոպական միության չափանիշներին համապատասխան» ԵՄ Թվինինգ ծրագրի շրջանակում ԲՀՊՏ-ների կառավարման փորձին ծանոթանալու նպատակով Չեխիա և Էստոնիա այցերի ժամանակ պատվիրակության կազմում ՇՄՆ ներկայացուցիչների հետ համատեղ ընդգրկվել են նաև գիտական հաստատությունների և ՀԿ-ների ներկայացուցիչներ¹⁷:

2023 և 2024 թվականներին Ստոկհոլմի Կոնվենցիայի Չեխիայի Հանրապետությունում գտնվող կարողությունների զարգացման և տեխնոլոգիաների փոխանցման տարածաշրջանային կենտրոնի նախաձեռնությամբ տեղի ունեցած դասընթացների շարքին մասնակցող պատվիրակության կազմում ընդգրկվել է նաև ՀԿ: Դասընթացները նվիրված են եղել նոր ցուցակագրված Կայուն օրգանական աղտոտիչներին և ազգային հաշվետվությունների ներկայացման գործիքներին:

2024 թվականի հոկտեմբերի 14-18-ը, Էներգաարդյունավետության լրացուցիչ միջոցառումներ սառնամատակարարման ոլորտում» ծրագրի շրջանակում տեղի է ունեցել ճանաչողական այց Պոդգորիցա (Մոնտենեգրոյի Հանրապետություն): Հայաստանի պատվիրակության կազմում ընդգրկվել են ինչպես ՇՄՆ, ՏԿԵՆ, այնպես էլ Սառեցման, օդորակման և ջեռուցման ինժեներական հայկական ասոցիացիայի ներկայացուցիչներն ու «Օզոնային շերտի պահպանություն» ծրագրի փորձագետները¹⁸:

Ե) ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխան Կոնվենցիայով նախատեսված իրենց իրավունքները իրականացնող անձինք չեն կարող ենթարկվել պատժի, հետապնդման կամ ոտնձգությունների (26-րդ հոդված):

Կոնվենցիայի ազգային համակարգողը լրատվամիջոցներին և ՀԿ-ներին տեղեկատվություն է տրամադրել Կոնվենցիայի ներքո ստեղծված նոր մեխանիզմի՝ Բնապահպան ակտիվիստների իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտի ստեղծման մասին¹⁹:

4. 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ Ի ՀԱՅՏ ԵԿԱԾ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐ

Նշեք բոլոր խոչընդոտները, որոնք ի հայտ են եկել 3-րդ հոդվածի վերոնշյալ կետերից ցանկացածի դրույթների իրագործման ժամանակ:

Չնայած պետական ծառայողների համար իրականացվել են վերապատրաստման ծրագրեր, և բնակչության էկոլոգիական իրավագիտակցության բարձրացման ուղղությամբ դասընթացներ, անհրաժեշտ է ապահովել դրանց շարունակականությունը: Առկա են մարզերի և համայնքների հավասար ներգրավման խոչընդոտներ՝ հատկապես ոչ ֆորմալ կրթության տարածման սահմանափակումների առումով:

¹⁷ <https://www.ecolur.org/en/news/biodiversity/14043/> ; <https://www.ecolur.org/en/news/biodiversity/14444/> ; <https://www.ecolur.org/en/news/biodiversity/14188/>

¹⁸ <https://saveozone.am/en/post/chanachoghakan-ayc-montenegroyi-hanrapetovtyovn>

¹⁹ <https://www.aliqmedia.am/2022/06/30/70604/> ; <https://www.ecolur.org/hy/news/electionspoliticsecology/14169/>

Օրիուսի կոնվենցիայի դրույթները հանրակրթական դպրոցների ծրագրերում ֆորմալ և ոչ ֆորմալ ձևով ինտեգրելու անհրաժեշտություն կա: Անհրաժեշտ է ապահովել ուսուցիչների, մանկավարժների շարունակական վերապատրաստումը էկոլոգիական կրթության ուղղությամբ:

Օրիուս կենտրոնների գործունեության ակտիվությունը կախված է իրավական անորոշ կարգավիճակից և անբավարար ֆինանսավորումից կամ նույնիսկ ֆինանսավորման բացակայությունից: Ֆինանսավորման դեպքում այդ կենտրոնները կարող էին մեծ աջակցություն ցուցաբերել Կոնվենցիայի իրագործման գործընթացում, մասնավորապես՝ 3-րդ հոդվածի իրականացման համար:

Միջազգային ֆորումներում հանրության մասնակցությունը խթանելու ոլորտում կան ֆինանսական խոչընդոտներ:

5. ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ներկայացրեք լրացուցիչ տեղեկատվություն 3-րդ հոդվածի հիմնական դրույթների կիրառման վերաբերյալ:

Արդարադատության ակադեմիայի գործառույթները ներառում են դատավորների և դատախազների մասնագիտական վերապատրաստման ապահովումը: Շարունակվում են աշխատանքները բնապահպանական իրավունքի և Օրիուսի կոնվենցիայի վերաբերյալ դատավորների և դատախազների տեղեկացվածության մակարդակի բարձրացման ուղղությամբ՝ ավելացնելով դասախոսությունների ժամերի քանակը: Արդարադատության ակադեմիայի շրջանակներում յուրաքանչյուր կիսամյակ անցկացվում են վերապատրաստումներ (9 ակադեմիական ժամ տևողությամբ) բնապահպանական իրավունքի և Օրիուսի կոնվենցիայի վերաբերյալ՝ գործող դատավորների, դատախազների, դատավորների և դատախազների թեկնածուների ցուցակում ընդգրկված անձանց համար:

2020 թվականին ԵՊՀ-ն հրապարակել է էկոլոգիական իրավունքի ուսուցողական ձեռնարկ, որը որպես ուսումնական ձեռնարկ է ծառայում իրավաբանական ֆակուլտետների, ոչ իրավաբանական ֆակուլտետների ուսանողների, պրակտիկայով զբաղվող փաստաբանների, դատավորների և դատախազների համար:

Երևանի Օրիուս կենտրոնի նախաձեռնությամբ պարբերաբար կազմակերպվում են տեղեկատվական սեմինարներ, որոնք նպաստում են էկոլոգիական կրթությանը և հասարակության իրազեկմանը շրջակա միջավայրի խնդիրների մասին:

2021-2024 թվականներին Երևանի Օրիուս կենտրոնը, շարունակելով իր աշխատանքը «Հայիդրոմետ» ՊՈԱԿ-ի կազմում, տարբեր ձևաչափերով իրականացրել է բնապահպանական տեղեկատվության տարածում՝ ի նպաստ հանրության, հատկապես երիտասարդների բնապահպանական գիտելիքների ու իրազեկվածության մակարդակի բարձրացմանը: Այդ միջոցառումները խթանել են քաղաքացիների ներգրավվածությունը շրջակա միջավայրի պահպանությանն առնչվող որոշումների կայացման գործընթացներում:

Կենտրոնը կազմակերպել է շուրջ 55 միջոցառում՝ հանրային քննարկումներ, կլոր-սեղաններ, մասնագիտական հանդիպումներ և էկոկրթական միջոցառումներ: Հատուկ ուշադրություն է դարձվել դպրոցականների և ուսանողների ներգրավմանը՝ կազմակերպելով ճանաչողական այցեր օդերևութաբանական և մոնիտորինգային կայաններ, գիտական հաստատություններ, որտեղ

երիտասարդները ձեռք են բերել գործնական գիտելիքներ բնապահպանության ոլորտում:

Օրիուս կենտրոնը ակտիվ համագործակցել է ՀԿ-ների հետ՝ համատեղ կազմակերպելով արդիական թեմաների քննարկումներ: Կազմակերպվել են մի շարք առցանց դասընթացներ և թեմատիկ միջոցառումներ, այդ թվում աղբահավաքի ակցիա Երևանյան լճի ափին, բանավեճեր կանաչապատման և քաղաքային էկոհամակարգերի պահպանության թեմաներով:

Հանրային իրազեկման նպատակով կենտրոնը շարունակել է ակտիվ գործունեություն իրականացնել նաև սոցիալական ցանցերի միջոցով՝ տարածելով տեղեկատվություն բնապահպանական խնդիրների մասին, խթանելով միջազգային համագործակցությունն ու մասնագիտական կարծիքների փոխանակումը:

2019թ. Ազգային ժողովի պատգամավորների նախաձեռնությամբ մշակվել է Էկոլոգիական տեղեկատվության մասին օրենքի նախագիծը: Օրենքի նախագիծը ներկայացվել է հանրային լսումների: Քաղաքացիական հասարակությունից եղել են բազմաթիվ առաջարկություններ²⁰: 2023 թվականին նախագիծը շրջանառվել է առնչվող նախարարությունների շրջանում, շրջակա միջավայրի նախարարի գլխավորությամբ աշխատանքային քննարկում է տեղի ունեցել ՇՄՆ-ում՝ Արդարադատության նախարարության և ԱԺ պատգամավորների մասնակցությամբ: Նախագիծը ընդունումը մերժվել է՝ այդ թվում հաշվի առնելով ՀԿ-ների կարծիքը:

Ամեն տարի ՇՄՆ-ն՝ նախարարի ղեկավարությամբ, նշում է Շրջակա միջավայրի պաշտպանության միջազգային օրը՝ հունիսի 5-ը: Միջոցառումներին հրավիրվում են ՀԿ-ների ներկայացուցիչներ, գիտական շրջանակների, միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ: Կազմակերպվում են Էկոլոգիական ֆիլմերի դիտումներ, ներկայացվում են նախարարության իրականացրած ծրագրերը և այլն: Ստորև ներկայացված են հղումներ նախարարության կողմից օրվան շրջանակում իրականացված միջոցառումների վերաբերյալ:

<http://env.am/news/environmental-day-06-2024>

2024թ.-ին Հայաստանի երեք Օրիուս կենտրոնները (Գավառի, Գյումրու և Երևանի) «Խազեր» Էկոլոգամշակութային ՀԿ հետ միասնաբար անցկացրել են սեմինար-խորհրդակցություններ «Կլիմայի փոփոխության վերաբերյալ ապագա սերունդների հարցադրումները ներկա սերունդներին» թեմայով: Գյումրու Օրիուս կենտրոնի հետ համատեղ անցկացված եզրափակիչ համաժողովին հրավիրվել ու մասնակցել են երկու բնապահպանական ՀԿ-ներ Վրաստանից (ECOVISION և Green Regions): Համաժողովին հավանություն է տրվել ծրագրի շրջանակում մշակված «Կլիմայի փոփոխության վերաբերյալ նորարարական դոկտրինալ հայեցակարգին», որը քննարկելու ու տարածելու նպատակով ներկայացվել է միջազգային «Կլիմայական գործողությունների ցանց»-ի (Climate Action Network) տարածաշրջանային կազմակերպությանը (CAN EECCA):

6. 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՎԵՐ-ԿԱՅՔԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐ

Նշեք համապատասխան վեբ-կայքերի հասցեները, եթե այդպիսիք կան:

<https://nature.e-gov.am/hy/>, www.gov.am, www.env.am, www.court.am, www.armstat.am, [²⁰ Քաղաքացիական հասարակության արձագանքը օրենքի նախագծին. <https://transparency.am/hy/publication/324>](http://www.e-</p></div><div data-bbox=)

7. ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԱՏՁԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ 4-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԵՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԱՅԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Թվարկեր օրենսդրական և կարգավորող այլ միջոցներ՝ ուղղված էկոլոգիական տեղեկատվության վերաբերյալ 4-րդ հոդվածի դրույթների իրագործմանը, որոնք վերաբերում են բնապահպանական տեղեկատվության մատչելիությանը:

Պարզաբանեք, թե ինչ կերպ են իրագործվում 4-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրի դրույթները: Ներկայացրեք 2-րդ հոդվածի համապատասխան սահմանումների և 3-րդ հոդվածի 9-րդ կետի՝ խտրականություն չկիրառելու վերաբերյալ պահանջի արտացոլումը (ազգային օրենսդրության մեջ): Բացի այդ, նշեք մասնավորապես հետևյալը՝

ա) **1-ին կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները, որոնք կապահովեն, որպեսզի.

(i) յուրաքանչյուր ոք կարողանա ստանալ տեղեկատվություն առանց իր շահագրգռվածությունն արտահայտելու պահանջի,

(ii) տրամադրվեն պահանջվող տեղեկատվությունը պարունակող իրական փաստաթղթերի պատճենները,

(iii) տեղեկատվությունը տրամադրվի պահանջվող ձևով:

բ) **2-րդ կետում** սահմանված ժամկետների պահպանման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները.

գ) **3-րդ և 4-րդ կետերի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները՝ ուղղված

(i) հարցումներից բացառություններ նախատեսելուն,

(ii) 4-րդ կետի վերջում նշված հասարակայնության շահագրգռվածության չափանիշի կիրառման ապահովմանը:

դ) **5-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները, որոնք կապահովեն, որ հարցվող էկոլոգիական տեղեկատվությունը չտնօրինող պետական մարմնի կողմից իրականացվեն անհրաժեշտ քայլեր:

ե) **6-րդ կետի** մասով՝ տեղեկատվության առանձնացման և դրա մատչելիության ապահովման վերաբերյալ պահանջի իրականացման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

զ) **7-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները, որպեսզի մերժումները կատարվեն ժամկետների և մերժումներին վերաբերող այլ պահանջների պահպանմամբ:

է) **8-րդ կետի** մասով՝ վճարի գանձմանը վերաբերող պահանջների կատարումն ապահովող միջոցները:

4-րդ հոդված, 1-ին կետի վերաբերյալ.

Սահմանադրական մակարդակով ապահովված են իրավասու պետական մարմիններից տեղեկատվություն պահանջելու իրավական հիմքերը, ինչպես նաև պաշտոնատար անձանց պատասխանատվությունը (ինչպես արդեն նշվել է վերևում):

ՀՀ «Տեղեկատվության ազատության մասին» օրենքը (հոդված 3) տալիս է «տեղեկություն» հասկացության սահմանումը: Սահմանադրության 29-րդ հոդվածը սահմանում է խտրականության արգելքը:

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» օրենքը (ՇՄԱԳՓ) պարունակում է դրույթ, ըստ որի փորձաքննության գործընթացում հանրության ծանուցման և մասնակցության հնարավորության ապահովումը լիազոր մարմնի իրավասությունն է (Հոդված 9): ՇՄԱԳ-ի, ՌԷԳ-ի և փորձաքննության գործընթացում հիմնադրույթային փաստաթղթի նախագծի ազդեցության գնահատման և փորձաքննության գործընթացների վերաբերյալ ծանուցման պահանջների ապահովումը նաև տարածքային կառավարման մարմինների իրավասությունն է (Հոդված 10), իսկ հիմնադրույթային փաստաթղթի նախագծի կամ

նախատեսվող գործունեության, դրանց ազդեցության գնահատման և փորձաքննության գործընթացների վերաբերյալ ծանուցման պահանջների ապահովումը՝ տեղական ինքակառավարման մարմինների գործառույթը (Հոդված 11): Նախաձեռնողը, նախատեսվող գործունեության մտադրության մասին համայնքի ղեկավարին է ներկայացնում ծանուցում նախաձեռնողի մասին, նախատեսվող գործունեության նպատակն ու համառոտ նկարագիրը, իրականացման վայրը: «Համայնքի ղեկավարը ծանուցումն ստանալուց հետո՝ հինգ աշխատանքային օրվա ընթացքում, կատարում է շահագրգիռ հանրության ծանուցում և ծանուցումից հետո՝ ոչ շուրջ, քան 21-րդ և ոչ ուշ, քան 25-րդ աշխատանքային օրն իրականացնում է հանրային լսում ազդակիր բնակավայրում» (հոդված 16.2):

«Քաղաքաշինության մասին» օրենքը (05.05.1998թ.) հանրությանը տալիս է քաղաքաշինական գործունեության և իրենց գործունեության միջավայրում նախատեսվող փոփոխությունների մասին հավաստի տեղեկատվություն ստանալու իրավունք (հոդված 13, փոփոխվել է 23.03.18-ին):

«Տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինները պարտավոր են զանգվածային լրատվության միջոցներում հրապարակումներով, հասարակական քննարկումներով, ծրագրերի և նախագծերի ցուցադրման միջոցառումներով իրազեկել ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կենսագործունեության միջավայրի, տարածքի գոտիավորման և քաղաքաշինական նախատեսվող այլ փոփոխությունների մասին» (հոդված 14):

«Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության մասին» օրենքը (02.12.1998 թ.) նախատեսում է՝ ա) արտակարգ իրավիճակների սպառնալիքի կամ առաջացման մասին պետական մարմիններին և բնակչությանն ազդարարումը (հոդված 5):

2019 թվականին շրջանառվել է «Աղետների ռիսկի կառավարման և բնակչության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը²¹ և տեղադրվել է <https://www.e-draft.am/projects/2151/about> կայքում (Կայքը հասանելի է լայն հանրությանը՝ վերանայման նպատակով և բաց է առաջարկների և մեկնաբանությունների համար): Առաջարկությունների հիման վրա օրենքի նախագիծը լրամշակվել է²¹:

Կառավարությունը 2025 թվականի մարտի 6-ի նիստում հավանություն է տվել «Աղետների ռիսկի կառավարման և բնակչության պաշտպանության մասին» և «Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» օրենքների նախագծերին՝ հաշվի առնելով, որ օրենքի ընդունումը կապահովի աղետների ռիսկի կառավարման կայուն ինստիտուցիոնալ համակարգի ձևավորում, ընդ որում բոլոր սուբյեկտների համամասնական և փոխգործելի ներգրավվածությամբ²²: 2025 թվականի ապրիլի 18-ին օրենքն ընդունվել է²³: Օրենքով ամրագրվել է թվային գործիքակազմի ընդլայնում, մասնավորապես նախատեսվել է աղետների ռիսկի կառավարման և արտակարգ իրավիճակներում գործելու բոլոր պլանները դարձնել թվային և արագ հասանելի:

Աղետների ռիսկի նվազեցման միջոցառումների թվում օրենքով նախատեսվել է նաև աղետների ռիսկի և կլիմայի փոփոխության հարմարվողականության տեղեկատվական միասնական համակարգի ստեղծում և կառավարում, ինչպես նաև աղետների ռիսկի նվազեցման,

²¹ <https://www.e-draft.am/projects/6963>

²² Կառավարության որոշումը նախագծերին հավանություն տալու մասին. <https://www.irtek.am/views/act.aspx?aid=128778>:

Լուր կառավարության նիստի մասին <https://mia.gov.am/2025/03/06/gov-8/>

²³ <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=9697>

դիմակայունության և անվտանգության մշակույթի ձևավորում՝ բնակչության բոլոր շերտերի համար ուսուցման, կրթական ծրագրերի և իրազեկման ապահովման միջոցով՝ ուշադրություն դարձնելով խոցելի խմբերի կարիքներին, բնակչության հետ հետադարձ կապի ապահովմանը և այլն:

«Փրկարար ծառայության մասին» ՀՀ օրենքում օրենսդրական փոփոխություններ են կատարվել փրկարար ծառայության իրավասությունների ընդլայնման վերաբերյալ, մասնավորապես, քաղաքացիական պաշտպանության և արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության նպատակով, որը նախատեսում է լուծումների ստացում, ամփոփում և մշակում, ինչպես նաև ծանուցման աշխատանքների կազմակերպում և իրականացում:

«Խաղաղ նպատակներով ատոմային էներգիայի անվտանգ օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի (01.02.1999) 12-րդ հոդվածը (Ատոմային էներգիայի օգտագործման բնագավառում տեղեկություններ ստանալու իրավունք) սահմանում է, որ ՀՀ իրավաբանական և ֆիզիկական անձինք իրավունք ունեն պետական իրավասու մարմիններից ստանալ տեղեկություններ՝ *նախագծվող, կառուցվող, շահագործվող և շահագործումից հանվող ատոմային էներգիայի օգտագործման օբյեկտների անվտանգության, ինչպես նաև ՀՀ-ում ճառագայթային իրավիճակի վերաբերյալ, եթե դրանք պետական կամ ծառայողական գաղտնիք չեն պարունակում:*

Հանրային մասնակցությունը.

Ջրային օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի (04.06.2002թ.) համաձայն՝ լիազորված պետական մարմինը հանրությանը տեղեկացնում է ջրային քաղաքականության, ջրավազանային կառավարման ծրագրերի, ջրօգտագործման թույլտվությունների հետ կապված հարցերի մասին և ապահովում է հանրության մասնակցությունը դրանց քննարկման գործընթացում: ՀՀ ջրային օրենսգրքի 19-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Պետական ջրային կադաստրի տեղեկատվական համակարգերի միջոցով տեղեկատվության տրամադրման կարգը սահմանում է կառավարությունը» (<https://www.arlis.am/hy/acts/71621>):

«**Ստանդարտացման մասին**» ՀՀ օրենքը (08.02.2012թ.) ստանդարտացման նպատակների թվում սահմանում է արտադրության, ծառայությունների և գործընթացների անվտանգության մակարդակի բարելավումը, մարդկանց առողջության ու կյանքի և շրջակա միջավայրի պահպանությունը:

«**Հիդրոոդերևութաբանական գործունեության մասին**» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի համաձայն (2001 թ.) նախատեսվում է, հիդրոոդերևութաբանական երևույթների և պրոցեսների մասին հույժ շտապ տեղեկատվության, այսինքն՝ տարերային երևույթների և շրջակա միջավայրի աղտոտման վտանգավոր մակարդակների վերաբերյալ փաստացի և կանխատեսվող տեղեկատվության հրապարակում, որը սահմանված կարգով հաղորդվում է ստանալուց ու մշակելուց անմիջապես հետո:

«**Պետական վիճակագրության մասին**» ՀՀ օրենքը (04.04.2000թ.) ուժը կորցրել է և 09.04.2018-ին ուժ մեջ է մտել «Պաշտոնական վիճակագրության մասին» ՀՀ օրենքը: Ըստ նոր օրենքի Վիճակագրական կոմիտեն ՀՀ պաշտոնական վիճակագրության գլխավոր արտադրողն է և համակարգում է ազգային վիճակագրական համակարգում պաշտոնական վիճակագրության մշակմանը, արտադրությանը և տարածմանն ուղղված ողջ գործունեությունը, բացառությամբ ՀՀ կենտրոնական բանկի: (հոդված 7): Վիճակագրական ծրագրերը ներառում են երկրի

տնտեսական, ժողովրդագրական, սոցիալական և բնապահպանական իրավիճակի դիտարկման համար անհրաժեշտ վիճակագրական տեղեկատվությունը՝ հաշվի առնելով առկա ռեսուրսների սահմանափակումները, վիճակագրական տեղեկություններ տրամադրողների վրա դրվող պարտականությունների ծավալը և ծախսերի արդյունավետությունը (հոդված 14): Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները պարտավոր են պաշտոնական վիճակագրության արտադրողներին անհատույց տրամադրել իրենց տրամադրության տակ եղող տվյալները, պաշտոնական վիճակագրության արտադրման համար անհրաժեշտ մանրամասնությամբ, ինչպես նաև մեթատվյալները, որոնք թույլ են տալիս գնահատել տվյալների որակը (հոդված 20)²⁴:

«Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքը (07.05.2002 թ.) նախատեսում է, որ համայնքի ավագանին իրավունք ունի պահանջել պետական մարմիններից և պաշտոնատար անձանցից համայնքի խնդիրներին վերաբերող և օրենքով սահմանված գաղտնի տեղեկություններ չպարունակող փաստաթղթեր: Բնության և շրջակա միջավայրի պահպանության բնագավառում համայնքի ղեկավարի պարտադիր լիազորությունների մեջ է մտնում համայնքի սեփականություն համարվող հողերի, անտառային և ջրային տարածքների, ինչպես նաև շրջակա միջավայրի պահպանությունը: Ոլորտում համայնքի ղեկավարն իրականացնում է նաև պետության պատվիրակած լիազորություններ (հոդված 45)՝ ընդերքի, անտառային, ջրային և օդային տարածքների, ինչպես նաև բուսական ու կենդանական աշխարհի օգտագործման և պահպանման միջոցառումներ, ապահովում է հողերի պահպանությունը քիմիական, ռադիոակտիվ նյութերով և արտադրական թափոններով աղտոտումից և այլն:

Քաղաքաշինության բնագավառում համայնքի ղեկավարը սահմանված դեպքերում և կարգով համայնքի բնակչությանն իրազեկում է միջավայրի ծրագրվող քաղաքաշինական փոփոխությունների մասին (հոդված 37.1.4)):

«Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքը (27.11.2006) սահմանում է յուրաքանչյուրի իրավունքը՝ ա) պահանջել և ստանալ հատուկ պահպանվող բնական տարածքների կարգավիճակի, պահպանության և օգտագործման վերաբերյալ տեղեկատվություն. բ) նշված տեղեկատվությունը ստանալու համար դիմել լիազորված պետական մարմին և (կամ) տեղական ինքնակառավարման մարմին, որի վարչական սահմաններում գտնվում է տեղական նշանակության ԲՀՊՏ-ը: Բնապահպանական վերահսկողության մարմինը պարտավոր է հանրության, այդ թվում՝ ՀԿ-ների պահանջով տեղեկատվություն տրամադրել բնապահպանական օրենսդրության համապատասխանության մասին: Օրենքը լրամշակման փուլում է, այն պետք է համապատասխանեցվի Կենսաբանական բազմազանության 2022 թվականի դեկտեմբերին ընդունված համաշխարհային շրջանակին, ինչը ենթադրում է, որ ԲՀՊՏ-երի առավել մասնակցային կառավարման մեխանիզմներ կներառվեն:

«Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքի (11.04.2005թ., վերջին փոփոխությունը կատարվել է 15.02.2024-ին) հոդված 37-ի համաձայն՝ «Հասարակայնության, ներառյալ՝ ՀԿ-ների պահանջով բնապահպանական օրենսդրության կիրարկման վերաբերյալ տեղեկատվությունը բնապահպանության ոլորտում վերահսկողություն իրականացնող տեսչական մարմինը տրամադրում է ՀՀ օրենսդրությամբ և սույն հոդվածով սահմանված կարգով»: Բնապահպանական օրենսդրության կիրարկումն արդյունավետ իրականացնելու նպատակով բնապահպանության ոլորտում վերահսկողություն իրականացնող տեսչական մարմինը կատարվող աշխատանքների մասին կարող է տեղեկացնել հասարակայնությանը՝ միաժամանակ

²⁴ Օրենքը հասանելի է հայերեն լեզվով. <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=120755>

պահպանելով գաղտնիությունն ու ձեռնպահ մնալով գործերի քննության ընթացքի մանրամասներ տրամադրելուց, ինչպես նաև հասարակայնությանը կարող է ներգրավել բնապահպանական օրենսդրության խախտման վերաբերյալ որոշումների կայացման գործընթացին: Բնապահպանության ոլորտում վերահսկողություն իրականացնող տեսչական մարմնի համապատասխան տարածքային ստորաբաժանումներին օրենսդրության խախտման դեպքերի վերաբերյալ հասարակայնության տրամադրած ակնհայտ կեղծ տեղեկատվությունը առաջացնում է պատասխանատվություն՝ ՀՀ օրենքով սահմանված կարգով:

Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը հանրային իրազեկումն ապահովում է ինչպես պաշտոնական կայքի միջոցով, այնպես էլ տարբեր խմբերի հետ պարբերաբար իրազեկման միջոցառումներ կազմակերպելու միջոցով²⁵: Տեսչական մարմնի պաշտոնական կայքում պարտադիր տեղադրվում են կատարված դիտարկումների վերաբերյալ եռամսյակային, ինչպես նաև գործունեության տարեկան և տվյալ տարվա ընթացքում անցկացված ստուգումների և ուսումնասիրությունների վերաբերյալ հաշվետվությունները²⁶:

Մարդկանց առողջության վրա շրջակա միջավայրի ազդեցության մասին հանրային իրազեկվածությունը բարձրացնելու նպատակով տեղեկատվությունը տեղադրվում է ՀՀ առողջապահության նախարարության կայքում (www.moh.am) և սոցիալական ցանցերում: Բնակչությունը տեղեկացվում է ԶԼՄ-ների և տարբեր հաղորդումների միջոցով: Բնապահպանական իրավագիտակցության մակարդակը բարձրացնելու նպատակով ընդունվել են համապատասխան իրավական ակտեր:

ՀՀ կառավարությունը գործարկել է www.e-gov.am կայքէջը, որտեղ ի թիվս այլնի ներառված է տեղեկատվություն Կառավարության, Վարչապետի որոշումների և այլնի վերաբերյալ: Կայքում նախապես տեղադրվում են Կառավարության որոշումների նախագծերը:

ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի կայքը (www.armstat.am) ներառում է ամբողջական և մատչելի վիճակագրական տեղեկատվություն հանրապետության բնապահպանական վիճակի վերաբերյալ (ՀՀ-ում շրջակա միջավայրը և բնական պաշարները, տարեկան վիճակագրական ամփոփագիր): Վերջինս, բացի pdf ֆայլից, հասանելի է նաև Word և Excel ձևաչափերով՝ սպառողների համար մատչելիությունն ու օգտակարությունը բարձրացնելու նպատակով: 2012 թվականին գործարկվել է ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի տվյալների բազայի կայքը (<http://armstatbank.am>), որը վիճակագրական տեղեկատվական բազաներից օգտվելն ավելի հասանելի է դարձրել:

«Տեղեկատվության ազատության մասին» (23.09.2003թ.) օրենքը (հոդված 4) սահմանում է տեղեկատվության ազատության ապահովման հետևյալ հիմնական սկզբունքները՝ տեղեկատվության գրանցման, դասակարգման և պահպանման միասնական ընթացակարգի սահմանում, տեղեկատվություն որոնման և ստացման ազատության պաշտպանություն, տեղեկատվության հասանելիության ապահովում, հրապարակայնություն:

Շրջակա միջավայրի տարրերի վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքագրման և տարածման կարևորագույն մարմինը/գործիքը ՇՄՆ «Հայիդրոմետ» ՊՈԱԿ-ն է: Կենտրոնի կայքը ներկայացնում է մթնոլորտային օդի, ջրի, հողի, թափոնների և անտառների մոնիտորինգի տվյալները: Գործում է որոնման համակարգ, որտեղ պետք է մուտքագրել տարին, ինչպես նաև շաբաթական կամ ամսական ռեժիմը, ամիսը և քաղաքը Հայաստանում և ծանոթանալ

²⁵ <https://www.ecoinspect.am/hy/irazekum>

²⁶ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմնի հաշվետվությունները. <https://www.ecoinspect.am/hy/reports>

մթնոլորտային օդի, ջրերի և այլնի մասին տեղեկատվությանը²⁷:

«Հայիդրոմետ» ՊՈԱԿ-ն իր կանոնադրության համաձայն իրականացնում է ձեռնարկատիրական գործունեության հետևյալ տեսակները՝

- 1) լաբորատոր հետազոտությունների և անալիզների իրականացում,
- 2) հիդրոերկրաբանական տեղեկատվությունների (խորհրդատվությունների) կազմում և տրամադրում,
- 3) ստորերկրյա ջրերի հանքավայրերի լոկալ կամ փոքր տեղամասերում սահմանափակ տեխնածին գործոնների ազդեցությամբ ձևավորվող ստորերկրյա ջրերի ռեժիմի հատուկ դիտողական ցանցի դիտակետերում ջրերի քանակի և որակի ուսումնասիրությունների իրականացում,
- 4) հիդրոօդերևութաբանական տեղեկատվության տրամադրում և մասնագիտացված հիդրոօդերևութաբանական ծառայությունների մատուցում,
- 5) մթնոլորտային երևույթների ռադիոլոկացիոն դիտարկումներ և համապատասխան տեղեկատվական ծառայությունների մատուցում, աշխարհատեղեկատվական համակարգի և հեռազննման տեխնոլոգիաներով հետազոտությունների իրականացում:

ՊՈԱԿ-ի կայքը պարունակում է տեղեկատվություն երեք լեզվով. <https://armmonitoring.am/#home> :

Տվյալ տեղեկատվությունը տարածում է նաև Երևանի Օրիուս կենտրոնը՝ էլեկտրոնային փոստով և սոցիալական ցանցերով:

Հարցում ներկայացնելու և քննարկելու ընթացակարգը կարգավորող «Տեղեկատվության ազատության մասին» օրենքը ընդգծում է, որ դիմողը պարտավոր չէ հիմնավորել իր հարցումը: Քրեական օրենսգիրքը և վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրությունը որպես երաշխիք նախատեսում են պաշտոնատար անձանց նկատմամբ պատժամիջոցներ: Մասնավորապես, Քրեական օրենսգրքի 39-րդ գլուխը թվարկվում է շրջակա միջավայրի անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործությունները՝ քրեական պատասխանատվություն սահմանելով այնպիսի արարքների համար, ինչպիսիք են՝ վտանգավոր քիմիական կամ կենսաբանական նյութերի կամ թափոնների ապօրինի շրջանառությունը, մթնոլորտային օդն աղտոտելը, ջրերն աղտոտելը, ծովային միջավայրն աղտոտելը, հողը փչացնելը, ապօրինի որսը, բնության հատուկ պահպանվող տարածքների ռեժիմը խախտելը:

«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է տեղեկատվության տրամադրման ավելի կարճ ժամկետներ, քան Օրիուսի կոնվենցիան:

«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 8-րդ մասի համաձայն *«Բանավոր հարցմանը պատասխան տրվում է լսումներից անմիջապես հետո կամ, հնարավորության դեպքում, կարճ ժամկետում»*: Սույն օրենքը սահմանում է նաև, որ եթե պահանջվող տեղեկատվության մի մասը պարունակում է տրամադրման ոչ ենթակա տվյալներ, ապա տեղեկատվությունը տրամադրվում է մնացած մասի վերաբերյալ: Բացառությունը վերաբերում է պետական և ծառայողական գաղտնիքներին, որոնց սահմանումը տրված է «Պետական և ծառայողական գաղտնիքի մասին» օրենքում (03.12.1996թ.): Սույն օրենքը սահմանում է, թե որ տեղեկությունը կարող է համարվել կամ չհամարվել որպես պետական կամ ծառայողական գաղտնիք (հոդված 10):

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» (ՇՄԱԳՓ) օրենքը (21.06.2014., նոր խմբագրությունը՝ 03.05.2023թ.) սահմանում է փորձաքննության

²⁷ <https://armmonitoring.am/page/5>

գործընթացում օրենքով սահմանված գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների գաղտնիությունը պահպանելու պահանջը: ՀՀ օրենսդրությունը «առևտրային գաղտնիք» հասկացության հստակ սահմանում չի տալիս, իսկ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը սահմանափակվում է հետևյալ ձևակերպմամբ՝ «Տեղեկատվությունը ծառայողական, առևտրային կամ բանկային գաղտնիք է, եթե այն երրորդ անձանց անհայտ լինելու ուժով ունի իրական կամ հնարավոր առևտրային արժեք, չկա օրինական հիմքերով այն ազատորեն ստանալու հնարավորություն և տեղեկատվություն ունեցողը միջոցներ է ձեռնարկում դրա գաղտնիության պահպանման համար»: Նման ձեւակերպումը գործնականում ոչ միանշանակ է մեկնաբանվում (Հոդված 141):

Համաձայն «Հիդրոօդերևութաբանական գործունեության մասին» օրենքի 21-րդ հոդվածի (07.02.2001թ.) անվճար տրամադրվող տեղեկատվության ցանկը սահմանում է ՀՀ կառավարությունը: Հիդրոօդերևութաբանական երևույթների և գործընթացների վերաբերյալ ընդհանուր տեղեկատվության հատկացման, պատճենահանման, փոստով կամ այլ միջոցներով ուղարկելու հետ կապված ծառայությունների մատուցման համար գանձվում է վճար: ՀՀ կառավարության 2004 թվականի մարտի 18-ի թիվ 349 որոշումը (փոփոխվել է 08.05.2024թ.²⁸) պարունակում է հիդրոօդերևութաբանական երևույթների և գործընթացների վերաբերյալ հրատապ, ինչպես նաև ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող հիդրոօդերևութաբանական տեղեկությունների ցանկ: Ազգային վիճակագրական ծառայությունը հրապարակում և օգտատերերին հասանելի է դարձնում եռամսյակային, կիսամյակային և տարեկան վիճակագրական հաշվետվությունները, վիճակագրական ձեռնարկները և տարեգրքերը, տարեկան բնապահպանական վիճակագրական ամփոփագիրը, որոնք հասանելի են www.armstat.am կայքում: «Տեղեկատվության ազատության մասին» օրենքի (07.02.2001) համաձայն, կեղծ կամ թերի տեղեկատվություն տրամադրած գերատեսչությունը կամ կազմակերպությունը պարտավոր է հայտատուի գրավոր հարցման հիման վրա օրենքով սահմանված կարգով անվճար տրամադրել տեղեկատվություն՝ ճշգրտված տվյալներով: ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեն տրամադրում է տեղեկատվություն անշարժ գույքի, այդ թվում՝ հողամասերի վերաբերյալ՝ վճարովի:

Համաշխարհային բանկի և ՀՀ արդարադատության նախարարության նախաձեռնությամբ 2005 թվականից առցանց գործում է Հայաստանի իրավական տեղեկատվական համակարգը (www.arlis.am), որն անվճար է և թարմացվում շաբաթական պարբերականությամբ: Էլեկտրոնային միջոցներից բացի հրապարակվում են նաև Պաշտոնական տեղեկագիրը և Գերատեսչական նորմատիվ ակտերի տեղեկագիրը, որոնցում հրապարակվում են ՀՀ օրենքները և այլ կարգավորող իրավական ակտերը: Երևանի քաղաքապետարանում և 12 վարչական շրջաններում քաղաքացիների դիմումներն ու հարցումներն ընդունվում են «մեկ պատուհան» համակարգի, www.yerevan.am կայքի, սոցիալական ցանցերի և «թեժ գծի» միջոցով: Պատասխանները տրվում են նշված ժամկետներում: Բնապահպանության նախարարի 21.01.2005թ. թիվ 17 հրամանով հաստատվել են «Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ» ՊՈԱԿ-ի (Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության (ՏԿԵՆ) իրավասության ներքո) տեղեկատվության տրամադրման համար գանձվող վճարների դրույքաչափերը: Այս հրամանն ուժը կորցրել է 2016 թվականի սեպտեմբերի 25-ին²⁹: 2020 թվականի հունիսի 15-ի ՏԿԵՆ նախարարի 40-Լ հրամանով սահմանվել է «Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ»-ի կողմից մատուցվող ծառայությունների համար գանձվող գումարի առավելագույն չափը³⁰:

²⁸ <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=192636>

²⁹ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=23046>

³⁰ <https://api.mtad.am/storage/images/legal-acts/62174f8bc832d-655.pdf>

8. 4-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ Ի ՀԱՅՏ ԵԿԱԾ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐ

Նշեք բոլոր խոչընդոտները, որոնք ի հայտ են եկել 4-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրի դրույթների իրագործման ժամանակ:

Տեղեկատվության մատչելիություն՝ բնապահպանական տեղեկատվություն և իրազեկում Ֆոկուս խմբի քննարկման արդյունքում վերհանվել են հետևյալ հիմնախնդիրները.

- ՇՄԱԳ գործընթացում ներկայացվող տեղեկատվությունը հաճախ թերի է, ինչը սահմանափակում է հանրային հիմնավոր դիրքորոշում ձևավորելու հնարավորությունը:
- Օրիուս կենտրոնների կարգավիճակի իրավական անորոշությունը խոչընդոտում է ինստիտուցիոնալ կայունությանն ու հանրային ներգրավվածությանը:
- Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ օրենսդրության մասին տեղեկացվածության մակարդակը ցածր է, հատկապես՝ փոքր համայնքներում:
- Տեղեկատվության տարածման ընտրովի մոտեցումները խաթարում են հավասարության և թափանցիկության սկզբունքները:
- Մեդիաանգրագիտության պակասը նպաստում է ապատեղեկատվության տարածմանը:
- Քաղաքացիների ու ՀԿ-ների հարցումներին պետական մարմինների պատասխանները հաճախ թերի են կամ ոչ հիմնավոր:
- Պաշտոնական կայքերում տեղեկատվությունը ոչ ամբողջական է, հաճախ՝ անկանոն:
- Չկան բաժանորդագրման գործիքներ՝ բնապահպանական նորություններին և օրենսդրական փոփոխություններին հասանելի լինելու համար:
- Տվյալների պաշտպանության պակասը կարող է վտանգել որոշումների կայացման գործընթացը:
- Որոշ համայնքներում բացակայում են թվային արագ արձագանքման գործիքները (օրինակ, SMS, Telegram և այլն), այսուհանդերձ որոշ համայնքներ ունեն SMS հաղորդագրության միջոցով իրազեկելու տեխնիկական հնարավորություններ, Երևանի համայնքապետարանը հաղորդագրության արագ տարածման նպատակով ամենօրյա ռեժիմով կիրառում է Telegram համակարգը:
- ՏԻՄ-երը չունեն բավարար կարողություններ և գործիքներ՝ արդյունավետ իրազեկում իրականացնելու համար:

«Գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման մասին» (14.04.1999) օրենքի 73-րդ հոդվածի 1-ին կետի 16-րդ ենթակետի համաձայն վեկտորային ձևաչափով կադաստրային սխեմաների և քարտեզների տրամադրման վճարը մեկ համայնքի (Երևան քաղաքում՝ վարչական շրջանի) յուրաքանչյուր թեմատիկ շերտում (տվյալների համախմբում) ընդգրկված տեղեկատվության համար կազմում է 5000 դրամ, անշարժ գույքի յուրաքանչյուր միավորի (հողամասի) համար՝ 100 դրամ:

2023 թվականի մարտի 1-ին ՀՀ ազգային ժողովն ընդունել է «Պետական գաղտնիքի մասին» ՀՀ օրենքը, որի առնչությամբ առկա են և ՀԿ-ների կողմից ներկայացվել են մտահոգություններ³¹: Օրենքի 9-րդ հոդվածով արգելվում է «շրջակա միջավայրի պահպանությանն» առնչվող տեղեկատվության սահմանափակումը, որի ձևակերպումը սակայն չի ներառում, օրինակ՝ բնական

³¹ <https://transparency.am/hy/media/news/article/5055>

ռեսուրսների օգտագործմանը կամ շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունների հետևանքով պատմամշակութային հուշարձանների վրա ազդեցությանն առնչվող հարցերը: Բացի այդ, օրենքով ներմուծվել է «սահմանափակ տարածման ծառայողական տեղեկություն» հասկացությունը, որը հավանական է դարձնում ՀՀ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, իրավաբանական անձանց, պաշտոնատար անձանց գործունեությանն առնչվող՝ տվյալ օրենքի համաձայն պետական գաղտնիք պարունակող տեղեկությունների շարքին չդասվող, սակայն «պետական գաղտնիքի տարրեր» պարունակող տեղեկության գաղտնագրումը, որի տարածումը, տեղեկություն տնօրինողների հայեցողական գնահատմամբ, կարող է բացասաբար անդրադառնալ ՀՀ պաշտպանությանը, անվտանգությանը, քաղաքական և տնտեսական շահերին, արտաքին հարաբերություններին, իրավակարգի պահպանությանը: Սա, ըստ որոշ ԲՀ-ների, ստեղծում է տեղեկատվության մատչելիությունը սահմանափակելու և այդ իրավասությունը չարաշահելու հնարավորություն:

9. ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ 4-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ներկայացրեք լրացուցիչ տեղեկատվություն 4-րդ հոդվածի տեղեկատվության մատչելիության վերաբերյալ դրույթների իրացման վերաբերյալ, օրինակ՝ կան արդյոք վիճակագրական տվյալներ ներկայացված հարցումների և մերժումների քանակի, ինչպես նաև մերժման հիմքերի վերաբերյալ:

ՇՄՆ-ն տարեկան վիճակագրություն է վարում, թե քանի ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք են դիմել նախարարություն³²: Պատասխան տրվում է ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց բոլոր դիմումներին, հարցի լրացուցիչ ուսումնասիրության անհրաժեշտության դեպքում, դիմողին ծանուցվում է հարցը իրավասու մարմինն փոխանցելու կամ օրենքով սահմանված լրացուցիչ ժամկետի (30 օր) անհրաժեշտության մասին:

Շարունակվում են աշխատանքները Օրիուս կենտրոնների և ՀԿ-ների միջև բնապահպանական տեղեկատվության փոխանակման և տարածման բարելավման ուղղությամբ՝ ավելի մատչելի դարձնելով տեղեկատվությունը հանրությանը: Հիմնական աշխատանքներն իրականացնում է Երևանի Օրիուս կենտրոնը: Տեղեկատվությունը տարածվում է «Հայիդրոմետ» ՊՈԱԿ-ի պաշտոնական կայքի Օրիուս կենտրոնի էջի և էլեկտրոնային փոստերի ցանցի միջոցով, որի մեջ ներառված են բնապահպանական ՀԿ-ները, քաղաքացիական նախաձեռնությունների անդամները, այլ հետաքրքրված քաղաքացիներ:

Ֆոկուս խմբային քննարկման մասնակիցները նաև դրական տեղաշարժ են տեսնում, օրինակ, «Հայիդրոմետ» ՊՈԱԿ-ը 2023 թվականին մշակել և վերջերս գործարկել է Armhydromet բջջային հավելվածը, որն արդեն հասանելի է App Store-ում և Google Play-ում: Հավելվածի միջոցով հնարավոր է ստանալ հուսալի և իրական ժամանակին մոտ տեղեկատվություն՝ ինչպես եղանակային պայմանների, այնպես էլ օդի որակի վերաբերյալ:

Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվությանն առավել հասանելիություն ապահովելու համար ֆոկուս-խմբային քննարկման մասնակից ՀԿ-ներն առաջարկում են.

³² 2018թ.՝ 2080 դիմում քաղաքացիներից և իրավաբանական անձանցից, որոնցից 1565՝ էլեկտրոնային եղանակով, 515՝ փաստաթղթային
2019թ.՝ 2970 դիմում, որոնցից 2365՝ էլեկտրոնային, 605՝ փաստաթղթային
2020թ.՝ 570 դիմում բոլորը էլեկտրոնային՝ պայմանավորված համավարակով:
2024թ.՝ 450 հարցում, բավարարվել է՝ 418-ը, մերժվել՝ 8-ը, մասնակի պատասխանվել է 9-ին, վերահասցեագրվել է 15-ը.
<http://env.am/storage/files/report-statitics-2025.pdf>:

- Ներդնել տեղեկատվության ներկայացման միասնական ձևաչափեր, ամբողջացնել պետական կայքերում նյութերի բովանդակությունը:
- Հաստատել Օրհուս կենտրոնների իրավական կարգավիճակը:
- Զարգացնել հանրային իրազեկման արշավներ համայնքներում:
- Տեղեկատվության տարածման գործելակերպում ապահովել հավասարություն բոլոր շահառուների համար:
- Աջակցել մեդիաանգրագիտության զարգացման ծրագրերին՝ հատկապես երիտասարդության շրջանում:
- Կատարել հարցումների պատասխանի ընթացակարգերի կարգավորում՝ հստակ ժամկետներով և հիմնավորվածությամբ:
- Ներդնել բաժանորդագրման գործիքներ՝ տեղեկատվության տարածման նպատակով:
- Ապահովել տվյալների պաշտպանվածության իրավական և տեխնիկական միջոցառումները:
- Զարգացնել համայնքներում թվային գործիքների ներդրման/կիրարկման ծրագրեր:
- Իրականացնել համայնքներում թվային կիրառման վերապատրաստումներ:

Հարկ է նշել, որ ՇՄՆ պաշտոնական կայքը և տեղեկատվական պաշտոնական մյուս խողովակները ներկայում վերափոխման փուլում են և թվարկված առաջարկների մի մասն արդեն իսկ հաշվի են առնվել և դրանց ներդրման ուղղությամբ աշխատանք է տարվում:

10. 4-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱՑՄԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՎԵՐ-ԿԱՅՔԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐ

Նշեք համապատասխան վեր-կայքերի հասցեները, եթե այդպիսիք կան:

www.env.am, www.nature-ic.am, www.gov.am, www.armstat.am, ArmStatBank, www.arlis.am, www.laws.am, www.parliament.am, www.e-gov.am, www.yerevan.am, <https://arcanc.yerevan.am/>, <http://armmonitoring.am/#monitoring>, www.meteomonitoring.am, www.mtad.am, www.eiti.am, <https://www.ecoinspect.am/hy>

11. ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՎԱՔՄԱՆ ԵՎ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆ ԱՊԱՀՈՎՈՂ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԵՎ ԱՅԼ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Թվարկեք օրենսդրական և կարգավորող այլ միջոցներ՝ ուղղված էկոլոգիական տեղեկատվության հավաքման և տարածման վերաբերյալ 5-րդ հոդվածի դրույթների իրագործմանը:

Պարզաբանեք, թե ինչ կերպ են իրագործվում 5-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրի դրույթները: Ներկայացրեք 2-րդ հոդվածի համապատասխան սահմանումների և 3-րդ հոդվածի 9-րդ կետի՝ խտրականություն չկիրառելու վերաբերյալ պահանջի արտացոլումը (ազգային օրենսդրության մեջ): Բացի այդ, նշեք մասնավորապես հետևյալը՝

- ա) **1-ին կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցներն ապահովելու համար, որպեսզի՝
- (i) պետական մարմինները տնօրինեն և թարմացնեն էկոլոգիական տեղեկատվությունը,
 - (ii) ապահովվի տեղեկատվության պարզաճ հոսքը դեպի պետական մարմիններ,
 - (iii) արտակարգ իրավիճակներում համապատասխան տեղեկատվությունը տարածվի անմիջապես և անհապաղ:

բ) **2-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները՝ ուղղված պետական մարմինների կողմից էկոլոգիական տեղեկատվությունը հասարակայնությանը մատչելի դարձնելու եղանակների

թափանցիկության և էկոլոգիական տեղեկատվության մատչելիության բարելավմանը:

գ) **3-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները՝ ուղղված հանրային հեռահաղորդակցության ցանցերի միջոցով հասարակայնության համար դյուրամատչելի էլեկտրոնային տվյալների բազաներում էկոլոգիական տեղեկատվության ծավալի աստիճանական ավելացմանը:

դ) **4-րդ կետի** մասով՝ շրջակա միջավայրի վիճակի մասին ազգային զեկուցների հրապարակման և տարածման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

ե) **5-րդ կետում** հիշատակված տեղեկատվության տարածման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

զ) **6-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները՝ ուղղված խրախուսելու շրջակա միջավայրի վրա զգալի ազդեցություն ունեցող օպերատորներին, որպեսզի վերջիններս հասարակայնությանը պարբերաբար տեղեկացնեն իրենց գործունեության և արտադրանքի՝ շրջակա միջավայրի վրա ունեցած ազդեցության վերաբերյալ:

է) **7-րդ կետի** համաձայն պահանջվող տեղեկատվության տրամադրման և հրապարակման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

ը) **8-րդ կետի** մասով՝ հասարակությանն արտադրատեսակների մասին բավարար տեղեկատվության տրամադրման մեխանիզմների մշակման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

թ) **9-րդ կետի** մասով՝ աղտոտիչների կադաստրների կամ ռեգիստրների ազգային համակարգի ստեղծման ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

Օրիուսի կոնվենցիայի դրույթներն ուղղակիորեն կիրառվում են բնապահպանական տեղեկատվության հոսքի կառավարման ոլորտում: Մասնավորապես, դրանք արտացոլված են ղեկավար մարմինների կանոնադրություններում՝ նպատակ ունենալով վերացնել սահմանափակումները տեղեկատվության հավաքագրման և տրամադրման գործընթացում:

«Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը (02.12.1998թ.) բնակչության պաշտպանության հիմնական միջոցառումների շարքում նախատեսում է բնակչությանը դրա առաջացման վտանգի կամ հնարավորության մասին իրազեկելու պահանջը:

Համաձայն ՀՀ Ջրային օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի (04.06.2002թ.) հանրային իրազեկումը և մասնակցությունը կարգավորող պետական կառավարման լիազորված մարմինը պարտավոր է հանրությանը տեղեկացնել ոլորտային հիմնադրույթային փաստաթղթերի նախագծման մասին:

2023 թվականի մարտի 7-ին ՀՀ կառավարությունն ընդունել է «Ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության մարմնի կողմից մշակված փաստաթղթերի հրապարակային ծանուցման և հրապարակման կարգը հաստատելու մասին» N 217-Ն որոշումը: 2025 թվականի մարտի 6-ին որոշման մեջ փոփոխություն է կատարվել, որով հստակեցվել է, որ «*Ծանուցման համար կարող են տեղեկատվության միջոց ծառայել ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության պաշտոնական կայքը՝ www.env.am, և www.azdarar.am կայքը:*»³³:

«Հիդրոոգերելութաբանական գործունեության մասին» օրենքի 21-րդ հոդվածը սահմանում է հիդրոոգերելութաբանական երևույթների և գործընթացների վերաբերյալ հրատապ տեղեկատվության հասկացությունը՝ բնական երևույթների և շրջակա միջավայրի աղտոտվածության վտանգավոր մակարդակների մասին փաստացի և կանխատեսված տեղեկատվություն, որը սահմանված կարգով հաղորդվում է ստանալուց և մշակելուց անմիջապես հետո: Հիդրոոգերելութաբանական գործունեության հիմնական սկզբունքներն են հիդրոոգերելութաբանական երևույթների փաստացի և սպասվող փոփոխությունների վերաբերյալ տվյալների առկայությունը, տեղեկատվության հրապարակայնությունը, հուսալիությունը և

³³ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=203811>

արդյունավետ օգտագործումը: Ավելին, օրենքը սահմանում է հիդրոօդերևութաբանական երևույթների մասին հավաստի տեղեկատվություն ստանալու քաղաքացիների, ՀԿ-ների և այլ իրավաբանական անձանց իրավունքը, ինչպես նաև հիդրոօդերևութաբանական երևույթների անկախ դիտարկումներ իրականացնելու քաղաքացիների և ՀԿ միավորումների իրավունքը՝ միաժամանակ պետական լիազոր մարմինն տեղեկացնելով բնական աղետների, դժբախտ պատահարների և շրջակա միջավայրի վրա ազդող տեխնոլոգիական գործընթացների և շրջակա միջավայրի աղտոտվածության մասին (հոդված 8):

«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի համաձայն՝ 1) «Տեղեկատվության տիրապետողը հրապարակում է տեղեկատվության տրամադրման կարգը, անհապաղ հրապարակում կամ այլ կերպ հատուկ տեղեկացնում հանրությանը, եթե տեղեկատվության հրապարակումը կարող է կանխել պետական և հասարակական անվտանգության, հասարակական կարգի, հանրային առողջության և իրավունքների, երրորդ անձանց իրավունքների և ազատությունների, շրջակա միջավայրի կամ սեփականության սպառնալիքները:

Համաձայն «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 29-ի լիազորված պետական մարմինը օրենքով սահմանված կարգով տրամադրում է տեղեկատվություն՝ բնության հատուկ պահպանվող տարածքում նախատեսվող գործունեության մասին, պահպանության և օգտագործման վերաբերյալ որոշումների մասին, էկոլոգիական իրավիճակի մասին:

Օրհուսի կոնվենցիայի իրականացման նպատակով (այս գործընթացն իրականացվում է մշտական հիմունքներով, Հոդված 4 և 5) տեղեկատվությունը հավաքագրվում և պահպանվում է ՇՄՆ տեղեկատվական շտեմարաններում և տրամադրվում հանրությանը վերջինիս պահանջով, ինչպես նաև նախարարության կայքի միջոցով (www.env.am): Նախարարության պաշտոնական կայքը գործում է 2001 թվականից: Ներկայումս, 2025 թվականի ապրիլի 15-ի դրությամբ, կայքն ունի 7 մեկյու՝ իր 35 ենթամեկյուններով, որոնք վերաբերում են փորձաքննությանը, լիցենզիաներին և թույլտվություններին, միջազգային համագործակցությանը, ՀԿ-ների հետ համագործակցությանը, ստուգումներին և պետ գնումներին, տեղադրված են վիճակագրական, եռամսյակային հաշվետվության ձևերը և դրանց լրացման հրահանգները, ԲՀՊՏ-ներ, հղումներ, գրադարան, տեսադարան, տեսանյութեր, նորություններ և հայտարարություններ, ինչպես նաև առանձին բաժին նախատեսվող հասարակական լուսմների վերաբերյալ: Կայքը ներառում է նաև «Օրենսդրություն» բաժինը, որտեղ հրապարակվում են նաև իրավական ակտերի նախագծերը: Նախարարության կայքը համապատասխանում է Կառավարության 2013 թվականի դեկտեմբերի 26-ի թիվ 1521-Ն Ինտերնետ ցանցում պետական մարմինների պաշտոնական կայքերին ներկայացվող նվազագույն պահանջները հաստատելու մասին որոշման պահանջներին³⁴: Հայաստանի տեղեկատվական համակարգերի գործակալության հետ համատեղ մշակել ենք ՇՄՆ կայքի նոր տարբերակը, համաձայն կառավարության 14 հունիսի 2024 թվականի N 884-Լ որոշման («ԱՄՊԱՅԻՆՆ ԱՌԱՋԻՆԸ» քաղաքականության մշակման և ներդրման մասին): Կայքը տեղեկայված է «Ամազոն»-ի ամպային տիրույթում: Կայքը ամբողջովին համապատասխանում է Բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարության կողմից մշակված թվայնացման սկզբունքներին, ինչպես նաև մատչելիության WCAG 2.1 AA ստանդարտին: Մեծ աշխատանք է տարվել ծառայությունների բովանդակության բարելավման ուղղությամբ: Ներկայումս կատարում ենք կայքում բովանդակության տեղադրում: Նոր կայքը հասանելի կլինի առաջիկա մեկ ամսում:

³⁴ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=88785>

ՇՄՆ կայքում տեղադրված տեղեկատվությունը ակտիվորեն տարածվում է նաև ՇՄՆ սոցիալական ցանցերի էջերով³⁵, ինչպես նաև Երևանի Օրիուս կենտրոնի կողմից:

Մայրաքաղաքում բնապահպանական տեղեկատվության պատշաճ հոսքը և դրա թարմացումն ապահովում են Երևանի քաղաքապետարանի տեղեկատվության և հասարակայնության հետ կապերի վարչությունը և բնապահպանության վարչությունը: Երևանի քաղաքապետարանի պաշտոնական կայքի խմբագրությունը մշակում է ստացված տեղեկատվությունը և հրապարակում է կայքի համապատասխան բաժիններում և պաշտոնական լրահոսում:

Հայաստանում արտակարգ իրավիճակների մասին տեղեկատվությունը տարածում են ՇՄՆ-ը, Ներքին գործերի նախարարությունը, որի կազմում են նաև Սեյսմիկ պաշտպանության տարածքային ծառայությունը, Առողջապահության նախարարությունը, Էկոնոմիկայի նախարարությունը, ՏԿԵՆ-ը, Երևանի և այլ համայնքապետարանների աշխատակազմերը ՏԿԵՆ Ջրային կոմիտեն՝ օգտագործելով հասանելի բոլոր լրատվամիջոցները: Նման տեղեկատվությունը կարող է պարունակել, մասնավորապես, անվտանգության միջոցների ընդունման վերաբերյալ առաջարկություններ, վտանգավոր իրավիճակի կանխատեսվող զարգացման մասին տեղեկատվություն, հետազոտության արդյունքներ, վտանգավոր իրավիճակի հետևանքների վերացման միջոցառումների կամ դրանց կանխարգելման միջոցառումների մասին հաշվետվություններ և այլ տվյալներ: «Պաշտոնական վիճակագրության մասին» ՀՀ օրենքով (21.03.2018թ.) Վիճակագրական կոմիտեն և պաշտոնական վիճակագրության այլ արտադրողները կարող են ստեղծել և վարել բացառապես վիճակագրական նպատակներով օգտագործվող վիճակագրական ռեգիստրներ (հոդված 22): Պարբերական ընտրանքային հետազոտությունների միջոցով պաշտոնական վիճակագրության արտադրությունն ապահովելու նպատակով վիճակագրական կոմիտեն յուրաքանչյուր տարի պետական բյուջեով հատկացված միջոցների հաշվին իրականացնում է վիճակագրական տեղեկատվության հավաքման ծրագիրը:

«Տեղեկատվության ազատության մասին» (23.09.2003թ.) օրենքը (հոդված 7) սահմանում է, որ.

ա) *Տեղեկատվությունը տնօրինողն օրենսդրությամբ սահմանված կարգով մշակում և հրապարակում է իր կողմից տեղեկություն տալու կարգը, որը փակցնում է իր գտնվելու վայրում՝ բոլորի համար տեսանելի տեղում:*

բ) *Տեղեկատվությունը տնօրինողն անհապաղ հրապարակում կամ այլ մատչելի ձևով հանրությանը տեղեկացնում է իր տնօրինության տակ գտնվող այն տեղեկությունը, որի հրապարակումը կարող է կանխել պետական և հասարակական անվտանգությունը, հասարակական կարգին, հանրության առողջությանն ու բարքերին, այլոց իրավունքներին և ազատություններին, շրջակա միջավայրին, անձանց սեփականությանն սպառնացող վտանգը:*

Բնապահպանական տեղեկատվության պատշաճ հոսքի ապահովման և դրա թարմացման առումով մեծ նշանակություն ունի «Ինտերնետով հրապարակային և անհատական ծանուցման մասին» ՀՀ օրենքը (19.03.2012) որի հոդված 3-ի համաձայն 1. *Օրենքով կամ նորմատիվ իրավական այլ ակտով սահմանված այն դեպքերում, երբ նախատեսվում է հրապարակային ծանուցում՝ տեղեկատվությունը մամուլում հրապարակելու միջոցով, հրապարակային ծանուցումը պետք է տեղադրվի նաև կայքում:*

³⁵ https://www.facebook.com/mnparmenia/?locale=hy_AM ; ՇՄՆ [youtube](#)

Կառավարության 30.08.2007 N1044 որոշմամբ հաստատվել է ԲՀՊՏ-ների մոնիթորինգի կարգը, որի 18-րդ և 19-րդ կետերի համաձայն՝ «Լիազորված պետական մարմինն ապահովում է մոնիթորինգի տվյալների մուտքագրումը, դասակարգումը, վերլուծությունը, պարբերական թարմացումը և հասարակայնության համար տեղեկատվության մատչելիությունը: Մուտքագրված տվյալները վերլուծվում և գնահատվում են մուտքագրման օրվանից մինչև 20 օրվա ընթացքում, որից հետո տեղադրվում են համապատասխան ինտերնետային կայքում³⁶:

«Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքը (21.03.2018) (հոդված 25) նախատեսվում է, որ

1. Նորմատիվ իրավական ակտի պաշտոնական հրապարակումն իրականացվում է նորմատիվ իրավական ակտերի հրապարակման միասնական կայքում (այսուհետ՝ միասնական կայք) հրապարակելու միջոցով³⁷:

2. Պաշտոնական հրապարակման օրը ակտի վերջնական խմբագրությամբ ընդունված կամ ստորագրված, հրապարակման ենթակա ամբողջական տեքստն առաջին անգամ միասնական կայքում հրապարակելու օրն է:

3. Նախարարությունը պարտավոր է երկու աշխատանքային օրվա ընթացքում ապահովել նորմատիվ իրավական ակտն ընդունած մարմնի կողմից՝ սահմանված կարգով ներկայացված նորմատիվ իրավական ակտերի միասնական կայքում հրապարակելը, ինչպես նաև նորմատիվ իրավական ակտերի պաշտոնական ինկորպորացիան:

4. Պաշտոնական հրապարակումն իրականացվում է այն տեսքով, ինչ տեսքով դրանք ուղարկվել են հրապարակման: Այլ անձանց կամ մարմիններին արգելվում է կատարել լեզվաոճական, խմբագրական, շարադասական կամ այլ բնույթի փոփոխություններ իրավաստեղծ մարմնի՝ վերջնական խմբագրությամբ ընդունած նորմատիվ իրավական ակտում, բացառությամբ ուղղագրական կամ կետադրական սխալների ուղղման, որոնց ուղղման դեպքում տեքստի բովանդակությունը չի փոխվում:

5. Եթե նորմատիվ իրավական ակտի հրապարակումից հետո դրա տեքստում հայտնաբերվում են վրիպակներ կամ տեխնիկական բնույթի այնպիսի սխալներ, որոնց ուղղման դեպքում տեքստի բովանդակությունը չի փոխվում, ապա նորմատիվ իրավական ակտը հրապարակման ուղարկած մարմնի դիմումով նախարարությունը նորմատիվ իրավական ակտի տեքստում իրականացնում է համապատասխան ուղղում՝ կատարելով նշում՝ ուղղում կատարած լինելու վերաբերյալ:

6. Նորմատիվ իրավական ակտերն ընդունող մարմնի կողմից նորմատիվ իրավական ակտերը հրապարակման ներկայացնելու կարգը, միասնական կայքում դրանք հրապարակելու, դրանցում ուղղում կատարելու և պաշտոնական ինկորպորացիայի կարգը սահմանվում են արդարադատության ոլորտում Կառավարության քաղաքականությունը մշակող և իրականացնող նախարարի հրամանով:

Հայաստանի կողմից ստորագրված միջազգային պայմանագրերի մասին տեղեկատվությունը հասանելի է Արդարադատության նախարարության կայքում:

Համաձայն «Միջազգային պայմանագրերի մասին» օրենքի 24-րդ հոդվածի.

³⁶ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=135783>

³⁷ e-draft.am, կայքը վարում է Արդարադատության նախարարությունը

«1. ՀՀ ԱԳՆ-ն իրականացնում է ՀՀ միջազգային պայմանագրերի ավանդապահի գործառույթները³⁸:

2. Միջազգային պայմանագրի բնօրինակը, բազմակողմ միջազգային պայմանագրի ավանդապահի հաստատած բնօրինակի պատճենը, միջազգային պայմանագրի պաշտոնական հաստատված թարգմանության տեքստը պահվում են ԱԳՆ միջազգային պայմանագրերի պահոցում (դեպոզիտում):

3. ՀՀ ԱԳՆ վարում է միջազգային պայմանագրերի հաշվառման միասնական գրանցամատյան, որում պարունակվում են միջազգային պայմանագրին առնչվող տեղեկատվական տվյալներ:

4. Ուժի մեջ մտած միջազգային պայմանագիրը, պայմանավորող մյուս կողմի հետ բերված պայմանավորվածությանը համապատասխան, գրանցման է ներկայացվում Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրության համաձայն:

5. Միջազգային պայմանագրերի պահպանման և հաշվառման միասնական գրանցամատյանի վարման կարգը և ավանդապահի գործառույթները սահմանում է ՀՀ արտաքին գործերի նախարարը: »:

Վերոգրյալի համատեքստում հարկ է նշել, որ միջազգային պայմանագրերը հաշվառվում են ԱԳՆ կողմից: Միջազգային բնույթի փաստաթղթերի թարգմանություններն առկա են «ՀՀ ԱՆ թարգմանությունների կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի պաշտոնական կայքում³⁹:

Հայաստանի կողմից ստորագրված միջազգային պայմանագրերի մասին տեղեկատվությունը հասանելի է նաև ԱԺ, ՇՄՆ և «Հայիդրոմետ» ՊՈԱԿ-ի կայքի Օրիուս կենտրոնի ենթաբաժնում :

2022 թվականի դեկտեմբերի 7-ին ընդունվել է 1994 թվականի հոկտեմբերի 11-ի «Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» ՀՕ-121 օրենքի ամբողջական խմբագրումը (ՀՕ-522-Ն), որի.

- 16-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված դրույթի համաձայն՝ մթնոլորտային օդի պետական մոնիտորինգի տվյալները սահմանված կարգով տրամադրվում են շահագրգիռ մարմիններին, ինչպես նաև հանրությանը հասանելի դարձնելու նպատակով աղտոտման վերաբերյալ ընթացիկ և հրատապ տեղեկատվությունը հրապարակվում է Կառավարության սահմանած կարգով,

- 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթների համաձայն՝ ֆիզիկական (այդ թվում՝ ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվող), իրավաբանական անձինք և ՀԿ-ներն իրավունք ունեն տեղեկատվություն ստանալու մթնոլորտային օդի վիճակի, ինչպես նաև մթնոլորտային օդի աղտոտման աղբյուրների մասին, մասնակցելու մթնոլորտային օդի պահպանությանն ուղղված միջոցառումներին, ինչպես նաև ֆինանսավորելու դրանք, մասնակցելու մթնոլորտային օդի որակի վրա վնասակար ազդեցություն ունեցող՝ նախատեսվող տնտեսական կամ այլ գործունեության վերաբերյալ տարբեր մակարդակների քննարկումների, քննարկելու մթնոլորտային օդի պահպանությանն ուղղված ծրագրերը և առաջարկություններ ներկայացնելու դրանց բարելավման համար,

2024 թվականի հունվարի 4-ին ընդունվել են Կառավարության «Մթնոլորտային օդն աղտոտող (վնասակար) նյութերի սահմանային թույլատրելի արտանետումների նորմատիվների նախագծերի

³⁸ https://www.translation-centre.am/pdf/Translat/HH_orenk/HO_213_N_2018/HO-213-N_en.pdf

³⁹ <https://translation-centre.am/>

մշակման և սահմանային թույլատրելի արտանետումների նորմատիվների նախագիծ ներկայացրած իրավաբանական անձանց և ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվող ֆիզիկական անձանց արտանետման թույլտվությունների տրամադրման կամ մերժման կամ ուժը կորցրած ճանաչելու մասին կարգը հաստատելու մասին» N32-Ն և «Մթնոլորտային օդն աղտոտող (վնասակար) նյութերի արտանետումների պետական հաշվառման պետական հաշվառման և հաշվառման վերաբերյալ տեղեկատվության, վերլուծման և արխիվացման կարգը հաստատելու մասին» N23-Ն որոշումները: Դրանցով համապատասխանաբար ամրագրվել են դրույթներ աղտոտվածության ֆոնի կիրառման պայմանների և պահանջների, արտանետումների թույլտվություն տալու, հայտը մերժելու, արտանետման թույլտվությունն ուժը կորցրած համարելու վերաբերյալ (N 32-Ն), ինչպես նաև պետական հաշվառում իրականացնող լիազոր մարմնի, պետական հաշվառման ենթակա կազմակերպությունների ցանկի վերանայման և հաստատման ժամկետի, մթնոլորտային օդն աղտոտող (վնասակար) նյութերի արտանետումների քանակների և տեսակների հաշվարկման մեթոդի, վարչական վիճակագրական հաշվետվությունների ներկայացման էլեկտրոնային տարբերակի, նոր, վերակառուցվող և ընդլայնվող աղտոտման անշարժ աղբյուրներ ունեցող կազմակերպությունների մինչև գործարկումը լիազոր մարմին ՕՊՕ-ի հաշվարկի ներկայացման սահմանման վերաբերյալ (N 23-Ն):

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի, 3-րդ կետի առնչությամբ ՀՀ կառավարության 2021 թվականի ապրիլի 8-ի N 505-Լ որոշմամբ հաստատվել է Ինտեգրված կադաստրի ստեղծման ռազմավարական ծրագիրը⁴⁰: Որոշմամբ վեր են հանվել ՀՀ տնտեսության կառավարման մի շարք մարմինների կառավարման ներքո գտնվող օբյեկտների, գույքի և ռեսուրսների կադաստրների (ռեգիստրների) վարման խնդիրները: Արձանագրվել է, որ որոշ գործառույթները հիմնականում չեն իրականացվել կամ թերի են իրականացվել, գործում են միմյանցից անկախ, տվյալները կրկնվում են, երբեմն լինում են իրարամերժ, որն էականորեն դժվարացնում է կառավարման մարմիններին անհրաժեշտ տեղեկատվությամբ ապահովելու գործընթացը, իսկ երբեմն անհնար է դարձնում տարբեր տեղեկատվական շտեմարաններում առկա տեղեկատվության կամ տեղեկատվական համակարգերի օգտագործումը՝ կառավարման արդյունավետության, արդյունավետ ծրագրերի մշակման կամ պետական նշանակության ծրագրերի արդյունավետ իրագործման համար: Կարգավորվել են տարածական տվյալների օգտագործման հարցերը:

Որոշմամբ նախատեսված է ոլորտային կադաստրների ինտեգրում, այդ թվում շրջակա միջավայրին առնչվող ոլորտային (թեմատիկ) կադաստրների ինտեգրում.

- 1) Անտառային կադաստր «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի միջոցով:
- 2) Ջրային ռեսուրսների պետական կադաստր ՇՄՆ Ջրային ռեսուրսների կառավարման գործակալության միջոցով:
- 3) ԲՀՊՏ-ների կադաստր ՇՄՆ համապատասխան ստորաբաժանման միջոցով
- 4) Բուսական աշխարհի կադաստր
- 5) Կենդանական աշխարհի կադաստր
- 6) Թափոնների պետական կադաստր ՇՄՆ համապատասխան ստորաբաժանման միջոցով
- 7) Օգտակար հանածոների հանքավայրերի և երևակումների պետական կադաստր:

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի, 6-րդ կետի առնչությամբ. Հայաստանի օրենսդրությամբ չի նախատեսվում որևէ հատուկ միջոցի ընդունում՝ խրախուսելու այն գործարարներին, որոնց գործունեությունը էական ներգործություն ունի շրջակա միջավայրի վրա, և նրանք կանոնավոր

⁴⁰ <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=151578>

կերպով հասարակությանը տեղեկացնում են իրենց գործողությունների և արտադրատեսակների շրջակա միջավայրի վրա ունեցած ազդեցության մասին: Զրային օրենսգրքով⁴¹, օրինակ, նախատեսված է արտոնություն ջրօգտագործումից հետո հեռացվող ջրային ռեսուրսների կրկնակի (երկրորդային) ջրօգտագործումն ապահովելու համար համապատասխան ենթակառուցվածքներ ստեղծելու և կրկնակի (երկրորդային) ջրօգտագործում իրականացվելու դեպքում ջրային ռեսուրսից ջրառ իրականացնող անձի համար: Սակայն այս դրույթը դեռևս չի գործում, քանի որ մշակման փուլում են ապահովող իրավակարգավորումները, մասնավորապես ՀՀ հարկային օրենսգրքով պետք է նախատեսվեն բնօգտագործման վճարների հաշվարկման արտոնությունների սահմանման նորմերը: Կրկնակի (երկրորդային) ջրօգտագործողի համար կրկնակի (երկրորդային) ջրօգտագործման տրված ջրային ռեսուրսների նկատմամբ բնօգտագործման վճար չի հաշվարկվում (Հոդված 25.1):

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 7-րդ կետի առնչությամբ. ՀՀ ՇՄՆ-ն հրապարակում է կենսաբազմազանության, անտառների պահպանության, անապատացման և բնապահպանական այլ հարցերի վերաբերյալ տեղեկատվություն և վերլուծական ուսումնասիրություններ: Անտառների մասին տեղեկատվությունը տարածում է ՀՀ ՇՄՆ «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ը (<https://armforest.am/>): Պետական մարմինները ՀԿ-ների և գիտության ներկայացուցիչների հետ պարբերաբար կազմակերպում են կլոր սեղան-հանդիպումներ, սեմինարներ, մամուլի ասուլիսներ և հանրային լսումներ օրենքների նախագծերի, շրջակա միջավայրի և բնապահպանության այլ հարցերի շուրջ:

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի, 8-րդ կետի առնչությամբ. Սննդի արդյունաբերության հետ կապված տեղեկատվական հարցերով զբաղվում է ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունը և, մասնավորապես, դրա կառուցվածքի մաս կազմող Ստանդարտացման և չափագիտության ազգային մարմինը (<https://www.armstandard.am/>): Բազմաթիվ առևտրային կազմակերպություններ ստացել են նաև ապրանքների միջազգային հավաստագրման իրավունք, օրինակ, դեղագործական և բժշկական տեխնոլոգիաներով զբաղվող: Այս ոլորտում կարևոր դեր է խաղում 2012 թվականին ստեղծված Սննդամթերքի անվտանգության պետական ծառայությունը, որը 2018 թվականի ապրիլի 9-ին վերակազմավորվել է, իսկ 2019-ին վերանվանվել ՀՀ սննդամթերքի անվտանգության տեսչական մարմին (<https://www.snund.am/en>):

2023 թվականի հունվարի 17-ին ընդունվել է և 2023 թվականի օգոստոսի 10-ին ուժի մեջ է մտել Գենետիկորեն ձևափոխված օրգանիզմների մասին ՀՀ օրենքը: Օրենքով կանոնակարգվել է ԳՁՕ-ների գործածությունը և ապահովվել կենսաանվտանգության հետ կապված հարաբերությունները՝ բացառելով դրանց հնարավոր անբարենպաստ ազդեցությունը շրջակա միջավայրի, մարդու առողջության, կենսաբազմազանության, գյուղատնտեսական նշանակության հողերի վրա: Օրենքի Հոդված 9-ով կարգավորվում են ԳՁՕ-ների գործածության վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրումն ու հասարակության իրազեկումը: Ստորև ներկայացվում է վերոնշյալ հոդվածի համապատասխան կետերը.

3. *Լիազոր մարմինը զանգվածային լրատվության միջոցներով հասարակությանը տեղեկացնում է ԳՁՕ-ների կամ դրանց համակցությունների գործածության հետևանքով առաջացող իրավիճակների կանխարգելմանն ուղղված միջոցառումների մասին:*

4. *ԳՁՕ-ների գործածության վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրման հետ կապված*

⁴¹ ՀՀ Զրային օրենսգիրք (հայերեն) <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=166600>

հարաբերությունները կարգավորվում են «Տեղեկատվության ազատության մասին» օրենքի և ՀՀ միջազգային պայմանագրերով սահմանված դրույթներով:

6. օրենքով սահմանված կարգով յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի լիազոր մարմնից պահանջելու և ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով ստանալու ԳՁՕ-ների գործածության վերաբերյալ գաղտնիք չհանդիսացող տեղեկատվություն: Գաղտնիք չեն համարվում ԳՁՕ-ների գործածության և կենսասանվորանքության հետ կապված՝

1) գործունեություն իրականացնող անձի վերաբերյալ տվյալները (բացառությամբ ՀՀ օրենսդրությամբ գաղտնիք համարվող տեղեկատվության).

2) ԳՁՕ-ների ընդհանուր բնութագիրը.

3) գործածության նպատակը և վայրը.

4) կիրառվող մեկուսացման միջոցները.

5) շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր անբարենպաստ ազդեցությունը և մարդու առողջությանն սպառնացող հնարավոր վտանգը.

6) հնարավոր պատահարների դեպքում իրականացվելիք արտակարգ իրավիճակի պլանը.

7) հնարավոր անբարենպաստ ազդեցությունների վերացմանն ուղղված միջոցառումների ծրագիրը:

7. Լիազոր մարմինը ԳՁՕ-ների գործածության մասին ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով զանգվածային լրատվության, էլեկտրոնային հաղորդակցության միջոցներով, հասարակական լուծումների կազմակերպման, պաշտոնական կայքի և ՀՀ օրենսդրությամբ չարգելված այլ միջոցներով հասարակությանը տրամադրում է տեղեկատվություն՝

1) մշտադիտարկման արդյունքների,

2) լիցենզավորման,

3) արտակարգ իրավիճակի,

4) հանրության իրազեկման համար սույն օրենքով և ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված այլ տվյալների մասին:

Վերջին տարիներին մի քանի ՀԿ-ներ ներգրավված են եղել էկոպիտակավորման կամավոր համակարգերի մշակման և ներդրման մեջ (օրինակ, էկոլոգիապես մաքուր գյուղատնտեսական արտադրանքի մակնշման համար [ԷԿՈԳԼՈՐ](#) ՀԿ-ն): ՀԿ-ները և գիտնականները բավականաչափ տեղեկացված են օրենքի նախագծի վերաբերյալ: Այն ներկայացվել է խորհրդարանական լուծումների: Հաստատվել են կառավարության մի շարք որոշումներ⁴².

- «Սննդամթերքի հետ շփվող նյութերին և դրանց հայերեն տեղեկատվության մակնշման ձեվերին եվ բովանդակությանը ներկայացվող պահանջների տեխնիկական կանոնակարգը (25.10.2007, N1282),

- ՀՀ ներմուծվող սննդամթերքի և սննդային հավելումների հայերեն մակնշման տեղեկատվության ձևի պահանջները (21.12.2006թ., N1838)⁴³,

- Օրգանական գյուղատնտեսական արտադրանքի, ինչպես նաև օրգանական գյուղատնտեսության անցումային շրջանում գտնվող արտադրանքի մակնշման եվ պիտակավորման կարգը (19.03.2009թ., N283),

- Օրգանական գյուղատնտեսության կազմակերպման, բույսերի և բուսական ծագման մթերքի, գյուղատնտեսական կենդանիների և անասնապահական ծագման մթերքի (ներառյալ

⁴² [Օրգանական գյուղատնտեսությանը վերաբերող որոշումների հղումների ցանկ](#)

⁴³ [ՀՀ կառավարության 21.12.2006թ. որոշում](#)

մեղվաբուժական մթերքը) արտադրության, օրգանական եղանակով վերամշակման, փաթեթավորման, պահպանման, փոխադրման, իրացման և մակնշման կարգը (11.06.2009 թ., N662):

5-րդ հոդվածի 9-րդ կետ. 2003 թվականին Կիևի «Շրջակա միջավայրը Եվրոպայի համար» նախարարական համաժողովում Հայաստանը, 36 այլ երկրների հետ միասին, առաջիններից մեկն էր, որ ստորագրեց Օրիուսի կոնվենցիայի ԱԱՏՌ արձանագրությունը (PRTR): Հայաստանում արձանագրության վավերացման գործընթացն արագացնելու և ԱԱՏՌ-ների համար կարողություններ և մեթոդաբանություն ստեղծելու նպատակով հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել են հետևյալ աշխատանքները՝

1. Օրիուսի կոնվենցիայի քարտուղարության հետ համագործակցությամբ և ՇՄՆ նախարարի խնդրանքով՝ ՄԱԿ ԵՏՀ-ն ներգրավել է միջազգային փորձագետների, որոնք ուսումնասիրել են ՀՀ օրենսդրական շրջանակը և ինստիտուցիոնալ հարցերը և առաջնորդվելով օրինակելի փորձով՝ ներկայացրել են առաջարկություններ անհրաժեշտ օրենսդրական փոփոխությունների և ԱԱՏՌ համակարգի կառավարման հնարավոր մարմնի վերաբերյալ:
2. 2024 թվականի հուլիսին Կոնվենցիայի և ԱԱՏՌ արձանագրության քարտուղարության հետ համագործակցությամբ և Բնապահպանական ԾԻԳ-ի աջակցությամբ, հիբրիդային ձևաչափով, ՇՄՆ-ում անցկացվել է թեմատիկ քննարկում, որին մասնակցել են ՇՄՆ աշխատակիցները: Միջազգային փորձագետներն ու ԱԱՏՌ արձանագրության քարտուղարության շրջակա միջավայրի հարցերով պատասխանատու Քրիստոֆ Դուկուտը: Միջազգային փորձագետների գնահատմամբ ՀՀ օրենսդրությունը պարունակում է ԱԱՏՌ արձանագրությանը համահունչ բավարար հիմք:

12. 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ԸՆԱԹԱՑՔՈՒՄ Ի ՀԱՅՏ ԵԿԱԾ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐ

Նշեք բոլոր խոչընդոտները, որոնք ի հայտ են եկել 5-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրի դրույթների իրագործման ժամանակ:

Կոնվենցիայով նախատեսված իրենց պարտականությունների մասին պետական պաշտոնյաների ոչ բավարար տեղեկացվածությունը:

13. ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ներկայացրեք լրացուցիչ տեղեկատվություն էկոլոգիական տեղեկատվության հավաքմանը և տարածմանն առնչվող 5-րդ հոդվածի դրույթների իրացման վերաբերյալ, օրինակ՝ կան արդյոք վիճակագրական տվյալներ հրապարակվող տեղեկատվության վերաբերյալ:

Կարևորելով Օրիուս կենտրոնի (ների) դերը Կոնվենցիայի իրականացման գործում, և հատկապես շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքման և տարածմանն առումով՝ Հայաստանում Օրիուս կենտրոնների իրավական կարգավիճակի հստակեցման և կենտրոնների վերակառուցման ուղղությամբ տեղի են ունեցել մի շարք գործողություններ⁴⁴: ՇՄ նախարարի 2023 թվականի փետրվարի 6-ի հրամանով Օրիուս կենտրոնների ինստիտուցիոնալ իրավական նոր կարգավիճակի վերաբերյալ առաջարկի մշակման նպատակով ստեղծվել է աշխատանքային խումբ⁴⁵:

⁴⁴ <http://env.am/news/orhus-14-10-2022> ,

⁴⁵ <http://env.am/news/orhus-27-07-2023>

2024 թվականին ձևավորվել է Երևանի Օրիուս կենտրոնի խորհուրդը, որի 5 անդամներից 3-ը հանրային ոլորտի ներկայացուցիչներ են, մյուս 2-ը՝ ՊՈԱԿ-ի տնօրենը և Կոնվենցիայի ազգային համակարգողը: Խորհրդը նախագահը ևս ՀԿ ներկայացուցիչ է: «Հայիդրոմետ» ՊՈԱԿ կանոնադրությունում կատարվել է փոփոխություն, որով հստակեցվել են Օրիուս կենտրոնի գործառնությունները, «Օրիուս կենտրոնը» դարձել է առանձին ստորաբաժանում:

Դիլիջան համայնքի 2022-2027 թվականների հնգամյա զարգացման ծրագրում համայնքի հասարակական ռեսուրսների թվում կարևորվել է նաև Դիլիջանի Օրիուս բնապահպանական տեղեկատվության կենտրոնի առկայությունը: Ընդգծվել է կենտրոնի դերը համայնքում բնապահպանական կրթության կազմակերպման, հասարակության համար բնապահպանական տեղեկատվությունն առավել մատչելի դարձնելու և այդ ոլորտում որոշումների կայացմանը հասարակության մասնակցության խթանման գործում, ինչպես նաև կենտրոնի դերը բնապահպանական հարցերում թափանցիկ միջավայրի ստեղծման գործում:

2021 թվականին ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարի տեղակալի, ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի (ՊԵԿ) նախագահի տեղակալի և Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի պրոռեկտորի կողմից կնքվել է համագործակցության հուշագիր, որի նպատակներն են «Կանաչ Մաքսատուն» առարկայի շրջանակներում ոլորտի ապագա մասնագետների գիտելիքների ավելացումը, ոլորտի նկատմամբ մասնագիտական հետաքրքրասիրության ավելացումը, կրթական ոլորտում բազմակողմանի համագործակցությունների խթանումը, համագործակցությամբ կրթական գործընթացի արդյունավետության բարձրացումն ու ակտիվացումը:

ՀՀ ՊԵԿ «Ուսումնական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, մաքսային ծառայողների համար 2024 թվականին կազմակերպվել է «Կանաչ մաքսատուն» նախաձեռնություն թեմայով ներածական ուսուցում: Համապատասխան բնապահպանական կոնվենցիաների (CITES, Օզոնային շերտի պահպանության մասին Վիեննայի կոնվենցիա և Մոնրեալի արձանագրություն, Ռոտերդամի, Ստոկհոլմի, Բազելի և Մինամատայի կոնվենցիաներ) համակարգողները ներկայացրել են ՀՀ ստանձնած պարտավորությունները և դրանց պատշաճ կատարման համար անհրաժեշտ քայլերը: Ուսուցման շնորհիվ բարձրացել է բնապահպանական կոնվենցիաների վերաբերյալ մաքսատան աշխատակիցների տեղեկացվածության մակարդակը: Նման միջոցառումներ պլանավորվել են նաև այս տարի:

14. 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՎԵՐ-ԿԱՅՔԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐ

Նշեք համապատասխան վեր-կայքերի հասցեները, եթե այդպիսիք կան:

www.gov.am, www.env.am, <https://nature.e-gov.am/> www.laws.am, www.parliament.am, www.mes.am, www.e-gov.am, www.acts.legalportal.am, www.mta.gov.am, www.arlis.am, <https://armforest.am>, www.azdarar.am

15. ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆԿՐԵՏ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԵՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ԱՅԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Թվարկեք օրենսդրական և կարգավորող այլ միջոցները՝ ուղղված գործունեության կոնկրետ փեսակների վերաբերյալ հողված 6-ի դրույթների իրագործմանը, որոնք վերաբերում են

գործունեության կոնկրետ ձևերի վերաբերյալ որոշումների ընդունմանը հասարակայնության մասնակցությանը:

Պարզաբանեք, թե ինչ կերպ են իրագործվում 6-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրի դրույթները: Ներկայացրեք 2-րդ հոդվածի համապատասխան սահմանումների և 3-րդ հոդվածի 9-րդ կետի՝ խտրականություն չկիրառելու վերաբերյալ պահանջի արտացոլումը (ազգային օրենսդրության մեջ): Բացի այդ, նշեք մասնավորապես հետևյալը՝

ա) **1-ին կետի** մասով ձեռնարկված միջոցները, որոնք ապահովում են.

(i) Կոնվենցիայի հավելված 1-ում նշված նախատեսվող գործունեության տեսակները թույլատրելու վերաբերյալ որոշումներ կայացնելիս 6-րդ հոդվածի դրույթների կիրառումը:

(ii) Կոնվենցիայի հավելված 1-ում չնշված, բայց շրջակա միջավայրի վրա զգալի ազդեցություն ունեցող գործունեության տեսակները թույլատրելու վերաբերյալ որոշումներ կայացնելիս 6-րդ հոդվածի դրույթների կիրառումը:

բ) շրջակա միջավայրին վերաբերող որոշումների ընդունման ընթացակարգի սկզբնական փուլում **2-րդ կետում** նշված հարցերի վերաբերյալ շահագրգիռ հասարակայնության ժամանակին, պատշաճ և արդյունավետ ձևով իրազեկումն ապահովելու համար ձեռնարկված միջոցները:

գ) ձեռնարկված միջոցները այն նպատակով, որպեսզի հասարակայնության մասնակցության ընթացակարգերի համար նախատեսված ժամկետները համապատասխանեն **3-րդ կետի** պահանջներին:

դ) **4-րդ կետի** մասով՝ վաղ փուլում հասարակայնության մասնակցությունն ապահովելու ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցները:

ե) **5-րդ կետի** մասով՝ ապագա նախաձեռնողներին խրախուսելուն ուղղված միջոցները, որպեսզի նրանք նախքան թույլատրություն ստանալու հայտ ներկայացնելը որոշեն շահագրգիռ հասարակայնության շրջանակը, անցկացնեն քննարկումներ և տրամադրեն տեղեկատվություն իրենց հայտի նպատակների վերաբերյալ:

զ) **6-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցներն՝ ուղղված նրան, որպեսզի.

1. իրավասու պետական մարմինները շահագրգիռ հասարակայնությանը տրամադրեն 6-րդ հոդվածում նշված ողջ տեղեկատվությունը, որն առնչվում է որոշումների կայացմանը,
2. մասնավորապես, իրավասու մարմինները շահագրգիռ հասարակայնությանը տրամադրեն սույն կետում նշված տեղեկատվությունը:

է) **7-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները ապահովելու համար, որ հասարակայնության մասնակցության ընթացակարգերը հնարավորություն ընձեռեն հասարակայնությանը ներկայացնելու մեկնաբանություններ, տեղեկատվություն, վերլուծություն կամ կարծիքներ, որոնք վերաբերում են նախատեսվող գործունեությանը:

ը) **8-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցներն ապահովելու համար համապատասխան որոշման մեջ հասարակայնության մասնակցության արդյունքների՝ պատշաճ ձևով արտացոլումը:

թ) **9-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները, որպեսզի հասարակայնությունը, ըստ համապատասխան ընթացակարգերի, պատշաճ ձևով իրազեկվի որոշման մասին:

ժ) **10-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները, որպեսզի այն դեպքերում, երբ պետական մարմինը վերանայում կամ թարմացնում է 1-ին կետում նշված գործունեության իրականացման պայմանները, 2-9-րդ կետերի դրույթներն անհրաժեշտության դեպքում կիրառվեն համապատասխան փոփոխություններ կատարելիս:

ի) **11-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները՝ ուղղված գենետիկորեն փոփոխված օրգանիզմները շրջակա միջավայր դիտավորյալ բացթողնման թույլտվությունների տրման հետ առնչվող որոշումների նկատմամբ 6-րդ հոդվածի դրույթների կիրառումն ապահովելուն:

2023 թվականին ընդունվել է «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» օրենքում փոփոխություն կատարելու մասին օրենքի նախագիծը: Օրենսդրական փոփոխությունների շրջանակներում վերանայվել են՝

- հասկացությունները, որոնք հիմնարար նշանակություն ունեն վավերացված միջազգային իրավական ակտերի և իրավակիրառ պրակտիկայի տեսանկյունից,
- առաջարկվող գործողությունների տեսակները՝ ապահովելու Օրհուսի կոնվենցիայի Հավելված I-ին համապատասխանությունը,
- նախատեսվող գործունեության տեսակներն՝ ըստ շրջակա միջավայրի վրա նվազող ազդեցության աստիճանի ու ըստ բնագավառների դասակարգվել են երկու՝ Ա և Բ կատեգորիաների, հին օրենքում դրանք երեքն էին՝ Ա, Բ, Գ կատեգորիաներ: Վերանայվել են նաև գործունեության տեսակները՝ համապատասխանեցնելով Օրհուսի կոնվենցիային և ԵՄ համապատասխան դիրեկտիվին (2011/92/ԵՄ 2001/42/ԵՀ հրահանգ, 2003/35/ԵՀ հրահանգ)՝ հաշվի առնելով նաև Հայատանում պրակտիկ կիրառման փորձը /նոր ՇՄԱԳ օրենքի հոդված 12/,
- հանրային լուսմների վերջնաժամկետները, համաձայն Օրհուսի կոնվենցիայի, իսկ մանրամասն ընթացակարգերը ընդունվել են ենթաօրենսդրական մակարդակով: Մասնավորապես նոր օրենքով ամբողջությամբ վերանայվել են հանրային լուսմների ծանուցման և անցկացման մոտեցումները.
 - ✓ երկարաձվել են ինչպես ծանուցումից հետո հանրային լուսմների կազմակերպման, այնպես էլ հանրության առաջարկությունների, դիտողությունների և կարծիքների ներկայացման ժամկետները,
 - ✓ եթե հին օրենքով բոլոր դեպքերում այն իրականացվում էր 7 օր հետո, ապա նոր օրենքով նախնական համաձայնեցման փուլում՝ ծանուցումից հետո՝ 21-ից 25-րդ աշխատանքային օրը, իսկ Փորձաքննության ընթացքում՝ ծանուցումից ոչ շուտ, քան 15-րդ օրը:
 - ✓ կրճատվել են փորձաքննության փուլերը, ՇՄԱԳ փուլ, երբ նախաձեռնողը՝ համապատասխան լիցենզիա ունենալու դեպքում կամ համապատասխան լիցենզիա ունեցող անհատ ձեռնարկատիրոջ կամ իրավաբանական անձի միջոցով գնահատում է նախատեսվող գործունեության հնարավոր ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա, բացահայտում և հիմնավորում նախատեսվող գործունեության՝ նախագծային փաստաթղթով, և այլն,
 - ✓ նախնական համաձայնության կամ անհամաձայնության փուլ,
 - ✓ փորձաքննության փուլ:

ՇՄԱԳՓ օրենքի Հոդված 16.-ի համաձայն, նախնական համաձայնության կամ անհամաձայնության փուլում.

1. *Նախաձեռնողը, որը մտադիր է իրականացնել սույն օրենքի 12-րդ հոդվածով սահմանված նախադրեսվող գործունեություն համայնքում, որի վարչական սահմաններում իրականացվելու է նախադրեսվող գործունեությունը, համայնքի ղեկավարին է ներկայացնում ծանուցում, որը ներառում է՝*

1) *նախաձեռնողի անունը (անվանումը) և բնակության (գտնվելու) վայրը.*

2) *նախադրեսվող գործունեության անվանումը՝ սույն օրենքի 12-րդ հոդվածին համապատասխան, նպատակը, համառոտ նկարագիրը.*

3) *նախադրեսվող գործունեության իրականացման վայրը:*

2. *Համայնքի ղեկավարը ծանուցումն ստանալուց հետո՝ հինգ աշխատանքային օրվա ընթացքում, կարարում է շահագրգիռ հանրության ծանուցում և ծանուցումից հետո՝ ոչ շուտ, քան 21-րդ և ոչ ուշ, քան 25-րդ աշխատանքային օրն իրականացնում է հանրային լուսմ ազդակի բնակավայրում:*

- հստակեցվել է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման հաշվետվության մշակման գործընթացը,

- Առաջին անգամ սահմանվել է, որ կառավարությունը ուղեցույց է տրամադրելու շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման վերաբերյալ (ՌԷԳ և ՇՄԱԳ ուղեցույցները հաստատվել են շրջակա միջավայրի նախարարի 2024 թվականի հոկտեմբերի 29-ի N 438-Ն հրամանով⁴⁶)

- Ամբողջությամբ վերանայվել են փորձագիտական եզրակացությունները անվավեր ճանաչելու հիմքերը,
- Հստակեցվել են նախատեսվող գործունեության գնահատման և հետազոտման գործընթացում ձեռնարկատերերի իրավունքներն ու պարտականությունները.
- Վերանայվել են հարակից օրենքները:

Փորձաքննական բոլոր եզրակացությունները տեղադրվում են ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության պաշտոնական կայքում:

«Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» օրենքի 20-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ հասարակական կազմակերպությունները ՀՀ օրենսդրությանը և իրենց կանոնադրություններին համապատասխան՝ իրավունք ունեն մասնակցելու մթնոլորտային օդի պահպանության միջոցառումների իրականացմանը:

ԳՁՕ մասին օրենքի Հոդված 9-ի 8-րդ կետի համաձայն *լիազոր մարմինն ապահովում է հանրության մասնակցությունը սույն օրենքով սահմանված գործընթացներին տեղեկատվության տրամադրման և հասարակական լուսմների կազմակերպման միջոցով:*

16. ՕՐՀՈՒՍԻ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ Ի ՀԱՅՏ ԵԿԱԾ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐ

Նշեք բոլոր խոչընդոտները, որոնք ի հայտ են եկել 6-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրի դրույթների իրագործման ժամանակ:

Չնայած այն բանին, որ ՀՀ ՇՄՆ կայքում տեղադրվում և Երևանի Օրիուսի կենտրոնի կողմից ակտիվորեն տարածվում է հասարակական լուսմների մասին տեղեկատվությունը, որոշ դեպքերում այդ տեղեկատվությունը հասանելի է լինում հասարակական լուսմներ կազմակերպելու օրվանից շատ կարճ ժամանակ առաջ: Հետևաբար, որոշ դեպքերում հետաքրքրված հանրությունը ժամանակին չի տեղեկացվում հասարակական լուսմների հայտարարությունների և նախագծային փաստաթղթերի մասին: Այս առումով կարևոր է ՀԿ-ների դերը, որոնք իրենց հերթին տարածում են նախատեսվող գործունեության հանրային լուսմների մասին տեղեկությունն իրենց խողովակներով:

Ֆոկուս խմբային քննարկման ժամանակ, խմբում ներգրավված ՀԿ ներկայացուցիչներն ու փորձագետները հանրության մասնակցության առումով քարտեզագրել են հետևյալ խնդիրները.

- ՇՄԱԳ գործընթացից հետո դիտողություններ ներկայացնելու հստակ ձևաչափի բացակայություն:

⁴⁶ <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=199014>

- Հանրային առաջարկությունների գնահատման չափորոշիչների բացակայություն:
- Մերժված առաջարկությունների վերաբերյալ հիմնավորումներ ոչ միշտ ներկայացնելը:
- «Իրազեկում» և «Ծանուցում» հասկացությունների իրավական անորոշություն:
- Օրենքը չի նախատեսում երկրորդ լուսմից հետո կարծիքներ ներկայացնելու հնարավորություն:
- Հիմնադրությային փաստաթղթերի մշակման փուլում հանրային լուսման բացակայություն:
- Հանրային լուսման քանակի կրճատում:
- Հասարակական խորհուրդների ցածր արդյունավետություն:
- E-draft հարթակի սահմանափակ կիրառություն՝ որպես հանրային մասնակցության գործիք:

Մի քանի ՔՀԿ-ների կարծիքով 2023 թվականի մայիսի 3-ին ընդունված «ՇՄԱԳՓ մասին» ՀՀ օրենքում կատարված փոփոխությունները էականորեն սահմանափակել են Հայաստանում շրջակա միջավայրին առնչվող որոշումների ընդունման գործընթացում հանրային մասնակցության հնարավորությունները և թուլացրել փոքրիշատե գործող մեխանիզմները⁴⁷:

Նշված 5 ՀԿ-ների կարծիքով ՇՄԱԳՓ գործընթացի փուլերը, ինչպես նաև հանրային մասնակցության հնարավորությունները կրճատվել են, ինչը փաստացի անհնարին է դարձրել բավարար և իմաստալից հանրային մասնակցությունը և հանրության ներգրավումը որոշումների ընդունման վաղ փուլում: Նրանց կարծիքով օրենքը բարդացրել է ՇՄԱԳՓ գործընթացները և դրանց ընկալումը՝ զգալի տեղ թողնելով հայեցողական կիրառման հնարավորությունների համար: Նրանց կարծիքով ՇՄԱԳՓ նոր օրենքի համաձայն ավագանու որոշմամբ համայնքը պետք է նախատեսվող գործունեությանը համաձայնություն կամ անհամաձայնություն հայտնի հանրային առաջին լուսման ժամանակ, մինչդեռ այդ լուսմանին չեն ներկայացվում նախատեսվող գործունեության մանրամասները, այդ թվում՝ դրա ռիսկերը, որպեսզի համայնքն իրազեկված որոշում կայացնի: ՀԿ-ները նշել են, որ ՇՄՆ պաշտոնական կայքը ամբողջությամբ չի ապահովում ՇՄԱԳՓ ներկայացվող փաստաթղթերի հասանելիությունը՝ հանրային լուսմանին քաղաքացիներին նախապատրաստելու նպատակով: Հաճախ որոշումների հիմքում ընկած փաստաթղթերը հրապարակվում են մասնակիորեն: Երբեմն շահագրգիռ հանրությանն առաջարկվում է այցելել ՀՀ ՇՄՆ Երևանում տեղակայված «ՇՄԱԳՓ կենտրոն» ՊՈԱԿ, ինչը լուրջ խոչընդոտ է հանդիսանում տեղեկատվության մատչելիության ապահովման և հանրային մասնակցության հնարավորության համար:

Հարկ է նշել, որ ՀԿ-ների բարձրացրած խնդիրը պայմանավորված է տեխնիկական խնդիրներով, մասնավորապես փորձաքննության ներկայացվող փաթեթի ծավալի մեծությամբ: Երբեմն ՇՄԱԳ հաշվետվությունները ներառում են գրաֆիկական և զծագրական մեծածավալ նյութեր, որոնց տեղեկայումը կայքում տեխնիկապես հնարավոր չէ: Հետևապես ծանուցման մեջ գրվում է, որ լրացուցիչ տեղեկատվության համար կարող են այցելել «ՇՄԱԳՓ կենտրոն»:

5 ՀԿ-ները նաև կարծում են, որ ՇՄԱԳՓ օրենքով հստակ սահմանված չեն մեխանիզմները, որոնց միջոցով ՀՀ ՇՄՆ «ՇՄԱԳՓ կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի կողմից փորձաքննական եզրակացություն

⁴⁷ Սույն Զեկլույցի վերաբերյալ Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն, Համայնքային համախմբման և աջակցության կենտրոն ՀԿ, «Էկոլուր» տեղեկատվական ՀԿ, Իրավունքի զարգացման և պաշտպանության հիմնադրամ, Մարդու իրավունքների հետազոտությունների կենտրոն ՀԿ-ների (այսուհետ՝ 5 ՀԿ-ներ) 02.06.2025թ. ՇՄՆ ներկայացրած կարծիքի համաձայն:

տրամադրելիս կգնահատվի ազդակիր համայնքի որոշումը: Մինչդեռ ՇՄԱԳ հաշվետվության հետ միասին ՊՈԱԿ-ին է ներկայացվում նաև առաջին հանրային լսման արձանագրությունը, կից գրությամբ նաև այդ ժամանակ ներկայացված առաջարկությունների և դիտողությունների վերաբերյալ հիմնավորումներն ու պարզաբանումները: Դրանց բացակայության կամ փորձաքննության իրականացման համար ոչ բավարար լինելու դեպքում դեպքում պարկտիկայում «ՇՄԱԳՓ կենտրոն»-ը որպես դիտողություն ուղարկվում է լրամշակման՝ պարտադիր այդ մասին նշելով նախաձեռնողին ներկայացվող լրամշակման գրության մեջ:

ՀՀ «Ընդերքի մասին» օրենսգրքում հանքարդյունաբերական գործունեությունը խոչընդոտող «Ֆորս մաժոր» հասկացությունների շարքում ի թիվս հրդեհների, ջրհեղեղների, երկրաշարժերի և այլնի ներառվել է «քաղաքացիական անհնազանդությունը», այն է՝ հասարակության կողմից հավաքների կազմակերպման միջոցով իրականացվող բողոքի ակցիաները, որոնք ուղղված են իշխանության կամ կառավարության վարած քաղաքականության կամ ծրագրի դեմ (հոդված 3, մաս 1, կետ 56 և հոդված 55.1): Վերոնշյալ 5 ՔՀԿ-ների կարծիքով, այս կարգավորումը հիմք է տալիս անտեսելու քաղաքացիների դժգոհությունը և դրա չեզոքացումից հետո երկարաձգել ընդերքօգտագործման գործող իրավունքի ժամկետները:

17. ՕՐՀՈՒՄԻ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ներկայացրեք լրացուցիչ տեղեկատվություն գործունեության կոնկրետ տեսակների վերաբերյալ որոշումների ընդունմանը հասարակայնության մասնակցության մասին 6-րդ հոդվածի դրույթների կիրառման վերաբերյալ, օրինակ՝ կա՞ն արդյոք վիճակագրական տվյալներ կամ այլ տեղեկատվություն գործունեության կոնկրետ տեսակների վերաբերյալ որոշումների ընդունմանը հասարակության մասնակցության մասին կամ նախապեսվող գործունեության տեսակների նկատմամբ ազգային անվտանգության նկատառումներից ելնելով տվյալ հոդվածի դրույթները չկիրառելու որոշման մասին:

Այժմ գործում են հետևյալ ենթաօրենսդրական ակտերը և 2023 թվականին նոր խմբագրությամբ ընդունված ՇՄԱԳՓ օրենքը.

- ✓ Կառավարության որոշում Հանրության իրազեկման և հանրային լսումների ծանուցման բովանդակությունը, հանրային լսումների ընթացակարգը, շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության գործընթացում շահագրգիռ հանրության կարծիքների, դիտողությունների և առաջարկությունների ներկայացման, տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից նախնական համաձայնության կամ անհամաձայնության տրամադրման ընթացակարգը և ժամկետները սահմանելու մասին (19.11.2014թ. 1325-Ն, փոփոխված՝ 30.12.2023)
- ✓ Կառավարության որոշում Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման կարգը հաստատելու մասին (25.07.2024 N 1143-Ն)
- ✓ Կառավարության որոշում «Փորձաքննության, պետական փորձաքննական եզրակացության մեջ փոփոխություն կամ լրացում կատարելու, պետական փորձաքննական եզրակացությունն ուժը կորցրած ճանաչելու կարգը հաստատելու մասին» (2.05.2024թ. № 643-Ն):
- ✓ Կառավարության որոշում շրջակա միջավայրին հնարավոր տնտեսական վնասի գնահատման և փոխհատուցման կարգը հաստատելու մասին (27.05.2015թ. 764-Ն),

- ✓ Կառավարության որոշում «Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման կարգի և ռազմավարական էկոլոգիական և գնահատման հաշվետվությանը ներկայացվող պահանջները հաստատելու մասին» (1.12.2023 թ. № 2294-Ն):
- ✓ Կառավարության որոշում «Նախատեսվող գործունեության տեսակների վերակառուցման կամ ընդլայնման կամ տեխնիկական կամ տեխնոլոգիական վերազինման կամ վերապրոֆիլավորման կամ կոնսերվացման կամ տեղափոխման կամ դադարեցման կամ փակման կամ քանդման կամ նախագծային փոփոխության շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության անհրաժեշտությունը որոշելու կարգը հաստատելու մասին» (11.01.2024 թ., № 43-Ն),
- ✓ Կառավարության որոշում «Պետական փորձաքննական դրական եզրակացություն ստացած հիմնադրությամբ փաստաթղթերում չներառված՝ բնության հատուկ պահպանվող տարածքներում կամ անտառային հողերում կամ բնակավայրերի կանաչ գոտիներում կամ պատմամշակութային հուշարձանների սահմաններում կամ բնապահպանական հողերում գնահատման և փորձաքննության ենթակա գործունեության տեսակները հաստատելու մասին» (2.05.2024 թ. № 638-Ն),
- ✓ Կառավարության որոշում «Ատոմային էներգիայի անվտանգության տեսակետից կարևոր օբյեկտների շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության գործընթացում դիտարկման ենթակա բնութագրերը հաստատելու մասին» (7.03.2024 թ., № 326-Ն):

Անհրաժեշտ է նշել, որ առկա է հասարակական լուսմանին մասնակիցների թվի աճի որոշակի դինամիկա, սակայն ինչը նույնատիպ չէ բոլոր դեպքերի և բոլոր վայրերի համար: 2020 թվականի հուլիսի 29-ին ստորագրվել է հուշագիր «Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի, «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի և Երևանի Օրիուս կենտրոնի միջև: Հուշագրի ստորագրումը նպատակ ունի խորացնել համագործակցությունը էկոլոգիական տեղեկատվության տարածման գործում՝ փորձաքննության և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման գործընթացում, ակտիվացնել պետության և Օրիուս-կենտրոնների միջև երկխոսությունը, ինչը կնպաստի կողմերի միջև կառուցողական երկխոսության ձևավորմանը: Հուշագրի շրջանակներում կանցկացվեն համատեղ ուսուցողական առցանց սեմինարներ:

Երևանի Օրիուս կենտրոնը զգալի ներդրում է ունեցել հանրային մասնակցության խթանման գործընթացում՝ մասնակցելով «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխությունների և դրա ենթաօրենսդրական ակտերի նախագծերի քննարկումներին: Այդ ընթացքում կենտրոնը ներկայացրել է առաջարկություններ և իրականացրել լայնածավալ իրազեկման աշխատանքներ:

2025 թվականի ապրիլի 25-ին Երևանի Օրիուս կենտրոնում կայացել է սույն զեկույցի նախագծի հանրային քննարկումները (այսուհետ՝ հանրային քննարկում), որին մասնակցել են ՀՀ ՇՄՆ մասնագետներ և ՀԿ-ների ներկայացուցիչներ: Մասնակիցներն անդրադարձել են կոնվենցիայի իրականացման խոչընդոտներին, նշվել է, որ որոշումների կայացմանը հանրության ազդեցության լծակները և բողոքարկման մեխանիզմները թույլ են: Նշվել է նաև, որ 2018 թվականից ի վեր նկատվում է նաև հանրության մասնակցության պասիվություն և անտարբերություն շրջակա միջավայրի հարցերի շուրջ որոշումների կայացման գործընթացում:

«Համայնքային համամբման և աջակցության կենտրոն» ՀԿ-ի կողմից իրականացվող «Միայն

մասնակցային որոշումներ» ծրագրի շրջանակում ստեղծվել է աշխատանքային խումբ, որում ընդգրկվել են նաև ՇՄՆ և ՏԿԵՆ ներկայացուցիչները: Մի շարք աշխատանքային քննարկումների արդյունքում վեր են հանվել հատկապես համայնքային մակարդակում հանրության մասնակցության հարցերը կարգավորող այն նորմերը, որոնք բարելավման կարիք ունեն՝ խթանելու հանրության առավել ակտիվ մասնակցությունը: Արդյունքները քննարկվել են նաև Երևանի Օրիուս կենտրոնում: ՀՀ-ն ներկայացրել է առաջարկությունների փաթեթ, որը քննարկման առարկա է դարձել և հաշվի կառնվի այս ուղղությամբ օրենսդրական բարեփոխումների շրջանակում:

18. 6-րդ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՎԵՐԿԱՅՔԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐ

Նշեք համապատասխան վեր-կայքերի հասցեները, եթե այդպիսիք կան:

www.mta.gov.am, www.env.am, www.nature-ic.am, www.snund.am , www.northsouth.am,
<http://env.am/announcement/public-reviews>

19. ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԿԱՄ ԱՅԼ ՔԱՅԼԵՐ՝ ՈՒՂՂՎԱԾ 7-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԾՐԱՎԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՊԼԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՄՇԱԿՄԱՆԸ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԱԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒՆ

Թվարկեք համապատասխան գործնական և/կամ այլ միջոցառումները, որոնք ձեռնարկվել են բնությանն առնչվող պլանների և ծրագրերի պարաստման գործընթացում հասարակության մասնակցությունն ապահովելու համար՝ համաձայն 7-րդ հոդվածի դրույթների: Ներկայացրեք 2-րդ հոդվածի համապատասխան սահմանումների և 3-րդ հոդվածի 9-րդ կետի՝ խորականություն չկիրառելու վերաբերյալ պահանջի արտացոլումը ազգային օրենսդրության մեջ:

ՇՄԱԳՓ նոր օրենքի համաձայն ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման և փորձաքննության ենթակա են սոցիալ-տնտեսական զարգացման, էներգետիկայի, քաղաքաշինության, տրանսպորտի, կապի, գյուղատնտեսության, զբոսաշրջության, տարածքային զարգացման, ընդերքօգտագործման, արդյունաբերական ճյուղերի, ռեկրեացիայի, անտառատնտեսության, ձկնաբուծության, թափոնների գործածության, ջրային տնտեսության բնագավառներին վերաբերող հիմնադրույթային փաստաթղթերի նախագծերը, որոնք սույն օրենքի 12-րդ հոդվածում թվարկված նախատեսվող գործունեությունների տեսակների կամ «Անդրսահմանային ենթատեքստում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին» կոնվենցիայի ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման արձանագրության 1-ին և 2-րդ հավելվածներով սահմանված նախագծերի իրականացման հիմքեր են պարունակում:

Հանրային լսումների վերաբերյալ ծանուցումը հրապարակվում է առնվազն երեք հազար տպաքանակ ունեցող մամուլի և զանգվածային լրատվության այլ միջոցներով, փակցվում է մարզպետի աշխատակազմի կամ ազդակիր համայնքի տեղական ինքնակառավարման մարմինների և ազդակիր բնակավայրի վարչական ղեկավարի նստավայրի կամ հանրային նշանակության շենքերի (մշակույթի, արվեստի, գիտական, կրթական, ուսումնական նշանակության շենքերի) հայտարարությունների ցուցատախտակի վրա, հրապարակվում է ազդակիր համայնքի տեղական ինքնակառավարման մարմինների, նախաձեռնողի պաշտոնական կայքերում (առկայության դեպքում): Փորձաքննության ընթացքում ծանուցումը տեղադրվում է նաև լիազոր մարմնի պաշտոնական կայքում:

Հասարակական լսումների ամբողջ գործընթացը արձանագրվում է և տեսաձայնագրվում է պատասխանատու մարմնի կողմից: Հանրային քննարկումները կարող են տեսաձայնագրվել այլ մասնակիցների կողմից և ներկայացվել փորձաքննական կենտրոն: Օրենքի Հոդված 9. 4-րդ կետի համաձայն:

Պետական փորձաքննական դրական կամ բացասական եզրակացությունները կազմելիս հաշվի են առնվում գործընթացի մասնակիցների ներկայացրած առաջարկությունները, դիտողությունները, կարծիքները և հանրային լսումների արդյունքները: Գործընթացի մասնակիցների կարծիքները չընդունելու դեպքում լիազոր մարմինը տալիս է հիմնավոր պատճառաբանումներ: Պետական փորձաքննական եզրակացությունը հաստատում է լիազոր մարմնի ղեկավարը կամ նրա լիազորած անձը:

2015թ. Սահմանադրության 29-րդ հոդվածով ամրագրված է խտրականության արգելման սկզբունքը:

20. 7-րդ ՀՈԴՎԱԾԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ՝ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄՇԱԿՄԱՆԸ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պարզաբանեք, թե ինչ հնարավորություններ են ընձեռվում հասարակայնությանը 7-րդ հոդվածի համաձայն՝ մասնակցելու շրջակա միջավայրին վերաբերող քաղաքականությունների մշակմանը:

Հասարակության մասնակցությունը ծրագրերի և պլանների նախապատրաստման ժամանակ ապահովվում է հետևյալ միջոցներով. հանրային հավաքներ, հասարակական կարծիքի հարցումներ, երբեմն աշխատանքային քննարկումներ՝ տարբեր շահագրգիռ խմբերի փորձագետների մասնակցությամբ: Տարբեր ծրագրերի իրականացման համար ստեղծվել են տարբեր խմբեր, որոնցում ընդգրկված են փորձագետներ: ՀԿ-ների (որպես շահագրգիռ հասարակություն) փորձագետները, համապատասխան նախարարությունների ներկայացուցիչները և այլ մասնագետներ հանդիսանում են այս գործընթացում հիմնական թիրախային խմբերը: Օրինակ՝ Քաղաքաշինության ոլորտի հիմնախնդիրները վերհանելու, դրանց շուրջ քննարկումներ կազմակերպելու եւ միասնական լուծումներ առաջարկելու նպատակով ձեւավորվել է Քաղաքաշինության կոմիտեի նախագահին կից Քաղաքաշինական խորհուրդ:

21. 7-րդ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ Ի ՀԱՅՏ ԵԿԱԾ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐ

Նշեք բոլոր խոչընդոտները, որոնք ի հայտ են եկել 7-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրի դրույթների իրացման ընթացքում:

Պետական պաշտոնյաների համագործակցությունը անկախ փորձագետների հետ կարիք ունի հետագա կատարելագործման: ՇՄՆ նախարարին կից հասարակական խորհրդի աշխատանքների բնականոն վերականգնումը նոր մեկնարկ և լուծում կտա այս հարցերին:

Զեկույցի 3-րդ կետում արդեն նշել ենք, որ 2024 թվականին մշակվել և քննարկման է դրվել ՀՀ վարչապետի որոշման նախագիծը ՀՀ նախարարությունների հասարակական խորհրդի աշխատակարգը և ձևավորման կարգը հաստատելու մասին: Այս որոշման ընդունմամբ հասցեական լուծումներ կտրվեն առկա խնդիրներին և բացերին: ՀՀ նախարարությունների

հասարակական խորհրդի նպատակը բաց և ներառական որոշումներ կայացնելուն նպաստող կենսունակ միջավայրի ձևավորումն է՝ խրախուսելով մասնակցային կառավարումը, շահառու խմբերին ներգրավելով քաղաքականության մշակմանը և իրականացմանը, ապահովելով հանրության հետ արդյունավետ ու թիրախային հաղորդակցություն: Խորհուրդը նախարարության, քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների և հանրության հետ մասնակցային, ներառական որոշումների կայացման ու հաղորդակցության հարթակ է լինելու, որի անդամները նախարարությունների «Կառավարության կառուցվածքի և գործունեության մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված գործունեության հիմնական ոլորտների քաղաքականության մշակման և/կամ իրականացման տարբեր փուլերում մասնակցում են տարաբնույթ խնդիրների լուծմանը:

5 ՀՀ-ների կարծիքով, 2024 թվականին Երևան քաղաքի գլխավոր հատակագծի վերաբերյալ ՌԷԳ հաշվետվությունը մի շարք հիմնարար [քաղաքականություններ](#) է ունեցել՝ ինչպես հանրային մասնակցության անբավարարության, այնպես էլ՝ էկոլոգիական ռիսկերն ամբողջական գնահատելու տեսանկյունից: Այդ հաշվետվության մեջ, նույնիսկ հանրային քննարկումներից հետո, տեղ չեն գտել մի շարք առանցքային խնդիրներ՝ կապված կանաչ գոտիների պահպանման, տրանսպորտային ծանրաբեռնվածության և օդի որակի վրա հնարավոր ազդեցությունների հարցերը, ինչը ցույց է տալիս, որ տվյալ ՌԷԳ-ը կիրառվել է առավելապես որպես ձևական պահանջի կատարում, այլ ոչ թե որպես արդյունավետ գործիք՝ պատասխանատու քաղաքաշինական քաղաքականություն իրականացնելու համար: Այս հարցի առնչությամբ հարկ է նշել, որ ՇՄԱԳՓ մասին ՀՀ օրենքում նախատեսվում են փոփոխություններ, որի շրջանակում նախատեսվում է նաև հիմնադրույթային փաստաթղթի ՌԷԳ փուլի առաջին լսման կազմակերպման և հանրության ծանուցման գործընթացների հստակեցում:

22. ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ 7-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ներկայացրեք լրացուցիչ տեղեկատվություն որոշակի գործողությունների վերաբերյալ որոշումների ընդունմանը հասարակության մասնակցության մասին 7-րդ հոդվածի դրույթների կիրառման վերաբերյալ:

Ստորև ներկայացված հղումով հասանելի են ՀՀ ՇՄՆ հասարակական խորհրդին առնչվող փաստաթղթերը:

<http://env.am/naxararutyun/the-councils-attached-to-the-minister>

Ֆոկուս-խմբային քննարկման մասնակիցները արձանագրել են նաև դրական առաջընթացը, մասնավորապես.

- ՇՄԱԳ օրենքի փոփոխություններով բարելավվել են հանրային ծանուցման ժամկետները (Ա կատեգորիայի դեպքում՝ 25 օր, Բ կատեգորիայի դեպքում՝ 20 օր):
- Պլանավորվող ՇՄԱԳՓ կենտրոնի գործունեության թվայնացումն ու առցանց հարթակի ներդրումը կնպաստի թափանցիկությանը:

Մշակման փուլում է գտնվում «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցություն և փորձաքննություն» ՊՈԱԿ-ի կայք էջը:

23. ՀՈԴՎԱԾ 7-Ի ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՎԵՐ-ԿԱՅՔԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐ

Նշեք համապատասխան վեր_կայքերի հասցեները, եթե այդպիսիք կան.

www.gov.am, www.env.am, www.armstat.am, www.e-gov.am, www.elrc.y-su.am, www.mta.gov.am,
www.meteomonitoring.am, www.e-draft.am , www.azdarar.am.

24. 8-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ԶԳԱԼԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳԵՐԻ ԵՎ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ ՄՇԱԿՄԱՆԸ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽԹԱՆԵԼՈՒՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԶԱՆՔԵՐ

Ներկայացրեք, թե ինչ միջոցառումներ են իրականացվում աջակցելու համար հասարակայնության արդյունավետ մասնակցությանը պետական մարմինների կողմից շրջակա միջավայրի վրա էական ազդեցություն ունեցող անմիջական կիրառման նորմատիվ դրույթների և այլ ընդհանուր կիրառում ունեցող իրավաբանորեն պարտադիր նորմատիվ ակտերի մշակման գործում՝ համաձայն 8-րդ հոդվածի: Որքանով հնարավոր է, ներկայացրեք 2-րդ հոդվածի համապատասխան սահմանումների և 3-րդ հոդվածի 9-րդ կետի՝ խտրականություն չկիրառելու վերաբերյալ պահանջի արտացոլումը (ազգային օրենսդրության մեջ):

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» օրենքի համաձայն. «Շահագրգիռ հասարակությունը» հիմնադրությային փաստաթղթի գործողության կամ նախատեսվող գործունեության իրականացման հետևանքով անմիջական կամ հավանական ազդեցություն կրող կամ դրանց վերաբերյալ ընդունվող որոշումների նկատմամբ հետաքրքրություն ցուցաբերող մեկ կամ մեկից ավելի ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձիք են այն (հոդված 4, կետ 18): ՀՀ կառավարության N 1325-Ն որոշմամբ սահմանվում են հասարակության մասնակցության իրավական հիմքերը այն նորմատիվ իրավական ակտերի նախապատրաստման գործընթացում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ շրջակա միջավայրի վրա: Շահագրգիռ հանրության մասնակցությունը որոշումների ընդունման գործընթացին ապահովվում է ծանուցման և հանրային լուսման միջոցով՝ հիմնադրությային փաստաթղթի նախագծի և ՌԷԳ հաշվետվության կամ նախատեսվող գործունեության նախագծային փաստաթղթի և ՇՄԱԳ հաշվետվության գնահատման և փորձաքննության գործընթացներում: Հանրային լուսմանը և քննարկումներն անցկացվում են օրենքին և կառավարության 1325-Ն որոշմանը համապատասխան⁴⁸: Այն դեպքում, երբ ազդակիր բնակավայրերի թիվը մեկից ավելի է հանրային լուսմը կազմակերպվում է այն բնակավայրում, որտեղ նախատեսվում է իրականացնել նախատեսվող գործունեությունը՝ ապահովելով բոլոր ազդակիր բնակավայրերի ներկայացուցիչների մասնակցությունը: Նախատեսվող գործունեությունը մեկից ավելի բնակավայրերում իրականացվելու դեպքում, հանրային լուսմը կազմակերպվում է այդ բնակավայրերից յուրաքանչյուրում՝ ապահովելով բոլոր ազդակիր բնակավայրերի ներկայացուցիչների մասնակցությունը: Հասարակական կարծիքի ստացումը հիմնական փաստաթղթերի և նախատեսվող գործունեության վերաբերյալ իրականացվում է հանրային լուսման միջոցով: Հանրությունը կարծիքներ, դիտողությունները կամ առաջարկությունները կարող է ներկայացնել ինչպես բանավոր, այնպես էլ՝ գրավոր:

Հանրային ծանուցումն իրականացվում է նույն ձևով, ինչպես ներկայացված է նախորդ կետում: Եթե ՀՀ տարածքում «Անդրսահմանային ենթատեքստում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության

⁴⁸ ՇՄԱԳԻ օրենքի փոփոխությունից հետո 28.12.2023-ին փոփոխվել է նաև այս որոշումը.
<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=188064>

գնահատման մասին» կոնվենցիայի 1-ին հավելվածով սահմանված որևէ գործունեություն կամ 21-րդ հոդվածով սահմանված որևէ հիմնադրույթային փաստաթղթի գործողություն կարող է ունենալ շրջակա միջավայրի վրա նշանակալի վտանգավոր անդրսահմանային ազդեցություն, ապա լիազոր մարմինը դրա մասին ծանուցում է ազդակիր պետության համապատասխան լիազորված պետական մարմին: Ծանուցումը պարունակում է հետևյալ տեղեկությունները. 1) հիմնադրույթային փաստաթղթի նախագիծը և ՌԷԳ հաշվետվությունը, տեղեկություններ նախատեսվող գործունեության, ներառյալ ցանկացած տեղեկություն դրանց հնարավոր անդրսահմանային ազդեցության վերաբերյալ.

2) հիմնադրույթային փաստաթղթի նախագծի կամ նախատեսվող գործունեության վերաբերյալ հնարավոր որոշումների կայացման բնույթը.

3) փորձաքննության ընթացակարգերը և ժամկետները.

4) անդրսահմանային ազդեցության գնահատման գործընթացին մասնակցելու մրադրության մասին տվյալ պետության պատասխան տալու ժամկետները: Լիազոր մարմինն աջակցում է նախաձեռնողին ծանուցումը և հարցումը նախապատրաստելու գործընթացում:

Գոյություն ունի բնապահպանական օրենսդրության նախագծերի վերաբերյալ խորհրդարանական լսումների անցկացման պրակտիկա՝ ՀԿ-ների և ոլորտային նախարարությունների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ: Վերջինս հնարավորություն է տալիս ակտիվորեն մասնակցել և անել հիմնավոր առաջարկներ: Բացի այդ, ՀԿ-ների ներկայացուցիչները մասնակցում են օրենսդրական նախագծի մշակման կամ լսումների վաղ փուլում: Ինչպես երևում է, արդեն ստեղծվել են իրավական մեխանիզմներ՝ ապահովելու հասարակության մասնակցությունը պետական մարմինների կողմից նորմատիվ իրավական ակտերի և այլ համընդհանուր պարտադիր կիրառելի իրավական նորմերի նախապատրաստման գործընթացում, որոնք կարող են էական ազդեցություն ունենալ շրջակա միջավայրի վրա:

Սակայն դեռևս անլուծելի է մնում գործնականում իրավական կարգավորումների արդյունավետ կիրառման խնդիրը:

Ինչ վերաբերում է Կոնվենցիայի համապատասխան սահմանումների տեղայնացմանը ազգային օրենսդրությանը, ապա անհրաժեշտ է ասել, որ մինչև 2015 թվականի ՀՀ Սահմանադրության ընդունումը, Հայաստանի կողմից վավերացված միջազգային կոնվենցիաների նորմերը հանդիսանում էին ՀՀ իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մաս: 2015 թվականի իրավակարգավորումը (Սահմանադրություն, 2015) այս առումով նախատեսում է միայն այն, որ ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերի և ՀՀ օրենքների միջև հակասության դեպքում կիրառվում են միջազգային պայմանագրերի նորմերը:

25. 8-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ Ի ՀԱՅՏ ԵՎԱԾ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐ

Նշեք բոլոր խոչընդոտները, որոնք ի հայտ են եկել 8-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրի դրույթների իրացման ընթացքում:

ՀՀ կառավարության Հանրության իրազեկման և հանրային լսումների ծանուցման բովանդակությունը, հանրային լսումների ընթացակարգը, շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության գործընթացում շահագրգիռ հանրության կարծիքների, դիտողությունների և առաջարկությունների ներկայացման, տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից նախնական համաձայնության կամ անհամաձայնության տրամադրման ընթացակարգը և ժամկետները սահմանելու մասին N 1325-Ն որոշմամբ կան փոփոխություններ

հասարակության առավել արդյունավետ մասնակցության վերաբերյալ, քանի որ մանրակրկիտ կարգավորվում են հանրային ծանուցման և լսումների հիմքերը՝ կապված հիմնադրությային փաստաթղթերի և նախատեսվող գործունեության Ա, Բ կատեգորիաների դեպքում նախատեսված ընթացակարգերի: Բացի այդ, բոլոր լիազորված մարմինները իրավական ակտերի նախագծերի մասին հասարակությանը տեղեկացնում են իրենց պաշտոնական կայքերի, ինչպես նաև www.e-draft.am էլեկտրոնային հարթակի միջոցով: Դրա գործարկման օրենսդրական հիմքն էր կառավարության 2016 թվականի սեպտեմբերի 2-ի N 1134-Ն որոշումը: Ներկայումս հանրային քննարկումների կազմակերպման և անցկացման կարգի հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են Կառավարության 2018 թվականի հոկտեմբերի 10-ի N 1146-Ն որոշմամբ: Բոլոր պետական մարմինները պարտավոր են իրենց նորմատիվ իրավական ակտերը տեղադրել վերոնշյալ կայքում, որտեղ ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք կարող են առաջարկներ և դիտողություններ անել: Նախագծիմունների նախագծերի մասին:ումների ծանուցման բովանդակագրի հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են Կառավարության 2018 թվականի :

5 ՀՀ-ների կարծիքով, չնայած 2024 թվականներին ՇՄԱԳ և ՌԷԳ ուղեցույցների նախագծերը հրապարակվել և քննարկվել են շահագրգիռ հանրության հետ, այնուհանդերձ դրանցում առկա [թերությունները լիարժեք չեն քննարկվել քաղհասարակության հետ](#):

Նույն ՀՀ-ների կարծիքով ինչպես ՇՄԱԳՓ մասին ՀՀ օրենքում, այնպես էլ՝ Ընդերքի մասին օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին նախագծի վերաբերյալ ՀՀ-ների կողմից ներկայացված դիտողություններն ու առաջարկությունները չեն քննարկվել շահագրգիռ հանրության հետ և հաշվի չեն առնվել: Հետադարձ կապի բացակայությունը, որոշումների կայացման գործընթացում հանրության ձայնի անտեսումը նվազեցրել են հանրային վստահությունը ինչպես մասնակցայնության ինստիտուտների, այնպես էլ՝ շրջակա միջավայրի պահպանության առնչությամբ պետության պարտավորությունների իրականացման նկատմամբ:

26. ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ 8-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Տրամադրեք լրացուցիչ տեղեկություններ հասարակայնության մասնակցության վերաբերյալ 8-րդ հոդվածի մասով:

Հայաստանում գոյություն ունի պրակտիկա, երբ Ազգային ժողովը կազմակերպում է հանրային լսումներ, որոնց ներգրավվում են զանգվածային լրատվության միջոցները, ՀՀ-ները, պաշտոնատար և այլ անձինք (օրինակ՝ «Սևանա լիճ մասին» օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի նախագիծ, «Հուլարկավորությունների կազմակերպման և գերեզմանատների ու դիակիզարանների շահագործման մասին» օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի նախագիծ): Ազգային ժողովի մշտական հանձնաժողովներում գոյություն ունի անկախ փորձագետների ինստիտուտ: Դրա շրջանակներում աշխատում են գիտական և ոչ կառավարական հատվածների ներկայացուցիչներ: Պետական մարմինները խրախուսում են հասարակական կարծիքի արտահայտումը՝ օրենսդրական ակտերի նախագծերը համացանցում հրապարակելու միջոցով: 2016 թվականից սկսած գործում է իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման միասնական կայքը: www.e-draft.am կայքում բոլոր պետական մարմինները տեղադրում են իրենց իրավասության ներքո մշակված նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերը, որտեղ հասարակությունը կարող է առաջարկներ և դիտողություններ անել: Կայքն ունի վիճակագրության բաժին: Ըստ վիճակագրական տվյալների

2025 թվականի մայիսի 16-ի դրությամբ կայքում գրանցված է շուրջ 159270 օգտատեր: Նույն ժամանակահատվածի դրությամբ ՇՄՆ-ն կայքում տեղադրել է ավելի քան 440 նախագիծ:

Հարկ է նշել, որ չնայած ՇՄԱԳՓ և ՌԷԳ ուղեցույցների նախագծերի հանրային քննարկումների առնչությամբ մի քանի ՔՀԿ-ների վերոնշյալ մտահոգություններին, այդ նախագծերի սկզբնական և առաջարկների հիման վրա թարմացված տարբերակները ոչ միայն տեղադրվել են e-draft-ում, այլև Երևանի Օրիուս կենտրոնում ՔՀԿ-ների հետ կազմակերպվել է քննարկում, նախագծերը տարածվել են Օրիուս կենտրոնի էլեկտրոնային փոստի ցանցով, որում ընդգրկված են 55-ից ավելի ակտիվ գործող ՀԿ-ների, քաղաքացիական նախաձեռնությունների, անհատ փորձագետների հասցեներ: Հետադարձ կապով հավաքարվել են ՔՀԿ-ների առաջարկներն ու կարծիքները, որոնք ուղեցույցների վերջնական տարբերակներում հաշվի են առնվել:

Նախորդ կետում օրենսդրական բարեփոխումների գործընթացի մասնակցայնության վերաբերյալ 5 ՀԿ-ների բարձրացրած խնդրի առնչությամբ հարկ է նշել, որ նաև շահագրգիռ բոլոր կողմերի դիտարկումներն ու առաջարկությունները հաշվի առնելու նպատակով ՇՄԱԳՓ օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին նախագծի քննարկումները շարունակվել են մի քանի տարի, տեղի են ունեցել բազմաթիվ քննարկումներ և նախագծի վերջնական տարբերակում հնարավորինս ինտեգրվել են ներկայացված առաջարկություններն ու դիտարկումները: Ինչ վերաբերում է Ընդերքի մասին օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին նախագծին, ապա այն ևս տևական ժամանակ քննարկման առարկա է եղել: Նախագիծը հասանելի է եղել լայն հանրությանը www.e-draft.am հարթակում, որտեղ կարելի է տեսնել նաև ամփոփաթերթը՝ ստացված առաջարկություններով, դրանց ընդունման կամ չընդունման վերաբերյալ մանրամասն պարզաբանումներով⁴⁹:

27. 8-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱՑՄԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՎԵՐ-ԿԱՅՔԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐ

Նշեք համապատասխան վեբ-կայքերի հասցեները, եթե այդպիսիք կան.

www.justice.am, www.env.am, www.facebook.com/mnparmenia, www.gov.am, www.aarhus.am, www.elrc.ysu.am, www.e-draft, <https://www.e-gov.am/>.

28. ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՏՉԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ 9-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂԱԾ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԵՎ ԱՅԼ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Թվարկեք օրենսդրական, նորմատիվ և այլ միջոցներ՝ արդարադատության մարչեփոխյանն առնչվող Հոդված 9-ի դրույթների իրականացման համար: Բացարկեք, թե ինչպես են իրականացվում հոդվածի յուրաքանչյուր կետի դրույթները:

Պարզաբանեք, թե ինչպես է իրագործվում 9-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրը: Ներկայացրեք 2-րդ հոդվածի համապատասխան սահմանումների և 3-րդ հոդվածի 9-րդ կետի՝ խտրականություն չկիրառելու վերաբերյալ պահանջի արտացոլումը (ազգային օրենսդրության մեջ): Բացի այդ, նշեք մասնավորապես հետևյալը՝

⁴⁹ «ՀՀ ընդերքի մասին օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» օրենքի նախագծի ամփոփաթերթ.. <https://www.e-draft.am/projects/7136/digest>

ա) **1-ին կետի** մասով ձեռնարկված միջոցները, որպեսզի

(i) յուրաքանչյուր ոք, ով գտնուում է, որ իր՝ 4-րդ հոդվածին համապատասխան ներկայացված տեղեկատվություն ստանալու վերաբերյալ հարցումը չի քննարկվել այդ հոդվածի դրույթներին համապատասխան, վերանայման ընթացակարգի հնարավորություն ունենա դատարանում կամ օրենքի համաձայն հիմնված անկախ և անկողմնակալ այլ մարմնում:

(ii) այն դեպքերում, երբ նախատեսվում է դատական քննություն, անձի համար պետք է մատչելի լինի նաև որոշման վերանայման օրենքով սահմանված արագ ընթացակարգ, որն անվճար է կամ ոչ թանկ և իրականացվում է ոչ դատական պետական կամ այլ անկախ և անկողմնակալ մարմնի կողմից:

(iii) սույն կետին համապատասխան ընդունված վերջնական որոշումները պարտադիր լինեն տեղեկատվություն տրամադրող պետական մարմնի համար, և տեղեկատվություն տրամադրելու մասին հարցումը մերժելու դեպքում պարտադրված շարադրվեն գրավոր:

բ) ձեռնարկված միջոցները՝ ուղղված նրան, որպեսզի ազգային օրենսդրության շրջանակներում

2-րդ կետում նշված չափանիշներին համապատասխանող հասարակայնության ներկայացուցիչների համար մատչելի լինի վերանայման ընթացակարգը դատարանում կամ օրենքի համաձայն հիմնադրված այլ անկախ և անկողմնակալ մարմնում վիճարկելու 6-րդ հոդվածի դրույթներից բխող ցանկացած որոշման, գործողության կամ անգործության նյութական և ընթացակարգային օրինականությունը:

գ) **3-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները, որոնք ապահովում են, որպեսզի ազգային օրենսդրությամբ սահմանված չափանիշներին (եթե այդպիսիք առկա են) համապատասխանող հասարակայնության ներկայացուցիչներին մատչելի լինեն վարչական կամ դատական ընթացակարգերը՝ մասնավոր անձանց կամ պետական մարմինների՝ շրջակա միջավայրին վերաբերող ազգային օրենսդրության դրույթները խախտող գործողությունները կամ անգործությունը վիճարկելու համար:

դ) **4-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները, որպեսզի՝

(i) 1-ին, 2-րդ և 3-րդ կետերում հիշատակված ընթացակարգերն ապահովեն իրավական պաշտպանության համարժեք և արդյունավետ միջոցներ,

(ii) հակառակ դեպքում այդպիսի ընթացակարգերը համապատասխանեն սույն կետի պահանջներին:

ե) **5-րդ կետի** մասով՝ ձեռնարկված միջոցները, որոնք ապահովում են, որպեսզի հասարակայնությանը տրամադրվի տեղեկատվություն որոշումների վերանայման վարչական և դատական ընթացակարգերի մատչելիության վերաբերյալ:

i) յուրաքանչյուր ոք, ով գտնուում է, որ իր՝ 4-րդ հոդվածին համապատասխան ներկայացված տեղեկատվություն ստանալու վերաբերյալ հարցումը չի քննարկվել այդ հոդվածի դրույթներին համապատասխան, վերանայման ընթացակարգի հնարավորություն ունենա դատարանում կամ օրենքի համաձայն հիմնված անկախ և անկողմնակալ այլ մարմնում:

ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի համաձայն.

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի վարչական մարմինների կողմից իրեն առնչվող գործերի անաչառ, արդարացի և ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունք:
2. Վարչական վարույթի ընթացքում յուրաքանչյուր ոք ունի իրեն վերաբերող բոլոր փաստաթղթերին ծանոթանալու իրավունք, բացառությամբ օրենքով պահպանվող գաղտնիքների:
3. Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք պարտավոր են մինչև անձի համար միջամտող անհատական ակտն ընդունելը լսել նրան, բացառությամբ օրենքով սահմանված դեպքերի:

ՀՀ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» օրենքի 3-րդ հոդվածը տալիս է վարչական մարմնի սահմանումը (սահմանումը ներառում է բոլոր պետական կառավարման

մարմինները, որոնք իրականացնում են վարչարարություն), ինչը ընդհանուր առմամբ համապատասխանում է Օրհուսի կոնվենցիայի սահմանմանը:

ՀՀ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածը նախատեսում է արդար դատական քննության իրավունք, մասնավորապես՝

1. «Յուրաքանչյուրն ունի անկախ և անաչառ դատարանի կողմից իր գործի արդարացի, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունք:
2. Դատական վարույթը կամ դրա մի մասը օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով կարող է դատարանի որոշմամբ անցկացվել դռնփակ՝ դատական վարույթի մասնակիցների մասնավոր կյանքի, անչափահասների շահերի կամ արդարադատության, ինչպես նաև պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ բարոյականության պաշտպանության նպատակով:
3. Հիմնական իրավունքների խախտմամբ ձեռք բերված կամ արդար դատաքննության իրավունքը խաթարող ապացույցի օգտագործումն արգելվում է»:

ՀՀ-ում արդարադատությունը իրականացնում են միայն դատարանները՝ Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան: ՀՀ-ում գործում են Սահմանադրական Դատարանը, Վճռաբեկ դատարանը, Վերաքննիչ դատարանները, առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանները, ինչպես նաև Վարչական դատարանը: Օրենքով նախատեսված դեպքերում կարող են ստեղծվել մասնագիտացված դատարաններ:

Արգելվում է արտակարգ դատարանների ստեղծումը:

2018 թվականի փետրվարի 7-ին ընդունվել է Դատական օրենսգիրքը, որի համաձայն առաջին ատյանի դատարանները լինում են՝ 1) ընդհանուր իրավասության դատարաններ. 2) մասնագիտացված դատարաններ: Մասնագիտացված դատարաններ են հանդիսանում՝ վարչական դատարանը, սնանկության դատարանը և հակակոռուպցիոն դատարանը: Վերաքննիչ դատարաններ են հանդիսանում՝ 1) Վերաքննիչ քրեական դատարանը. 2) Վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը. 3) Վերաքննիչ վարչական դատարանը և 4) վերաքննիչ հակակոռուպցիոն դատարանը: Անհրաժեշտ է նշել, որ Սահմանադրությամբ ամրագրված հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները մեկնաբանելիս հաշվի է առնվում ՀՀ-ն կողմից վավերացված մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան:

ii) Դատական օրենսգիրքը ամրագրում է ողջամիտ ժամկետի չափանիշները, մասնավորապես՝ գործի քննության տևողության ողջամտությունը որոշելիս հաշվի են առնվում.

- 1) գործի հանգամանքները, այդ թվում՝ դրա իրավական և փաստական բարդությունը, վարույթի մասնակիցների վարքագիծը և գործի քննության տևողության հետևանքները վարույթի մասնակցի համար,
- 2) հնարավոր սեղմ ժամկետում գործի քննությունն ու լուծումն իրականացնելու նպատակով դատարանի կատարած գործողությունները և դրանց արդյունավետությունը,
- 3) գործի ընդհանուր քննության տևողությունը,
- 4) Բարձրագույն դատական խորհրդի սահմանած գործի քննության միջին ուղենիշային տևողությունը:

Եթե օրենքով գործի քննման և լուծման համար սահմանված է հատուկ ժամկետ, ապա այն պետք է քննվի և լուծվի այդ ժամկետում: Նման ժամկետի երկարաձգումը թույլատրվում է բացառապես օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով:

Պետական տուրքի մասին օրենքը նախատեսում է պետական տուրքի գանձման օբյեկտները, մասնավորապես, քննարկվող հարցի շրջանակում, պետական տուրքը ՀՀ-ում գանձվում է *դատարանի տրվող հայցադիմումների, դիմումների ու գանգատների, դատարանի դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոքների համար, ինչպես նաև դատարանի կողմից տրվող փաստաթղթերի պատճեններ (կրկնօրինակներ) տալու համար:*

Պետական տուրքի մասին ՀՀ օրենքի⁵⁰ 9-րդ հոդվածի համաձայն, նախատեսված են պետական տուրքի դրույքաչափեր դատարան ներկայացվող հայցադիմումների, դիմումների և բողոքների, դատարանի որոշումների դեմ վճռաբեկ բողոքների, ինչպես նաև դատարանի կողմից տրամադրվող փաստաթղթերի պատճենների կամ ձայնագրությունների (կրկնօրինակների) համար: Դատարան տրվող հայցադիմումների, դիմումների ու գանգատների, դատարանի դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոքների համար, ինչպես նաև դատարանի կողմից տրվող փաստաթղթերի պատճեններ (կրկնօրինակներ) տալու համար պետական տուրքը գանձվում է հետևյալ դրույքաչափերով (նշենք միայն այն դրույքաչափերը, որոնք կարող են կարևոր լինել տվյալ թեմայի առումով) (Տես՝ աղյուսակ 2).

Աղյուսակ 2

Թեմային առնչվող պետական տուրքի դրույքաչափերը՝ համաձայն Պետական տուրքի մասին ՀՀ օրենքի

- Հատուկ վարույթի գործերով դիմումներից	բազային տուրքի եռապատիկի չափով, վերաքննիչ բողոքների համար՝ բազային տուրքի տասնապատիկի չափով
- Դատարանի դատական ակտերի դեմ վերաքննիչ բողոքներ	գույքային պահանջի գործով՝ վերաքննիչ բողոքում նշված վիճարկվող գումարի 3 տոկոսի չափով, իսկ եթե վիճարկվում են առաջին ատյանի դատարանի կողմից բավարարված կամ չբավարարված պահանջներն ամբողջությամբ կամ բավարարված կամ չբավարարված պահանջները չեն վիճարկվում, ապա առաջին ատյանի դատարան հարուցված և բողոքարկվող հայցի հայցագնի 3 տոկոսի չափով
- Դատարանի որոշումների դեմ վճռաբեկ բողոքներ	գույքային վեճերի դեպքում՝ հայցագնի 3 տոկոսի չափով, բայց ոչ պակաս բազային տուրքի տասնապատիկից և ոչ ավելի բազային տուրքի հազարապատիկից, ոչ գույքային բնույթի պահանջի գործերով՝ բազային տուրքի 20-պատիկի չափով, հատուկ վարույթի գործերով՝ բազային տուրքի տասնապատիկի չափով

⁵⁰ <https://www.arlis.am/hy/acts/74375>

- Դատարանի վճռի, դատավճռի և որոշման պատճենի (կրկնօրինակի) տրամադրում	բազային տուրքի 50 տոկոսի չափով, և բացի այդ՝ բազային տուրքի 15 տոկոսի չափով՝ պատրաստված յուրաքանչյուր էջի համար
--	--

www.court.am կայքից կարելի է ստանալ տեղեկություններ դատական համակարգի և դատական իշխանության գործունեությանն առնչվող բոլոր նորությունների մասին:

Ստեղծվել են www.datalex.am, www.armlaw.am (<< դատական ակտերի որոնման համակարգ):

www.datalex.am վեբ-կայքի միջոցով կարելի է առանց որևէ սահմանափակումների և անվճար ներբեռնել տարբեր դատական ատյանների դատական ակտերը: Կայքը գործում է երեք լեզուներով: Որոնման հիմնական չափանիշներն են՝ դատական գործի տեսակը, համարը, դատարանի անունը, դատավորի անունը, հայցվորի անունը, պատասխանողի անունը, հայցի ներկայացման ամսաթիվը, դատական գործի առարկան, վճիռ կայացնելու ամսաթիվը, հոդվածը և այլն: Կայքում նաև կարելի է ծանոթանալ դատական նիստերի ժամանակացույցին, առցանց դիմումներ ներկայացնել (օրինակ, cabinet.armlex.am կայքի միջոցով), ծանոթանալ նախադեպային գործերին, փնտրել իրավական ակտեր, ծանոթանալ ՄԻԵԴ գործերին և այլն:

www.arlis.am կայքում հասանելի են Վճռաբեկ և Սահմանադրական դատարանների որոշումները: Համակարգը Հայաստանում իրավական ակտերի պաշտոնական հրապարակման հարթակն է:

Բացի այդ, իրավական պաշտպանության միջոցները ապահովվում են Դատախազության գործունեությամբ, ինչպես նաև ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի կողմից, որը քննարկում է Սահմանադրությամբ, օրենսդրական ակտերով և ՀՀ միջազգային պայմանագրերով երաշխավորված իրավունքներն ու ազատությունները խախտող պաշտոնատար անձանց և կազմակերպությունների գործողությունների և որոշումների վերաբերյալ քաղաքացիների դիմումները: «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքը նաև սահմանում է այս մարմնի լիազորությունները՝ պետական շահերի պաշտպանության ուղղությամբ, որոնց մեջ ներառվում են նաև շրջակա միջավայրի պահպանության հարցերը:

Վերանայված Սահմանադրությամբ ամրագրված է (2015թ. Սահմանադրության 191-րդ հոդված), որ

1. Մարդու իրավունքների պաշտպանը անկախ պաշտոնատար անձ է, որը հետևում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց, իսկ Մարդու իրավունքների պաշտպանի մասին օրենքով սահմանված դեպքերում՝ նաև կազմակերպությունների կողմից մարդու իրավունքների և ազատությունների պահպանմանը, նպաստում է խախտված իրավունքների և ազատությունների վերականգնմանը, իրավունքներին ու ազատություններին առնչվող նորմատիվ իրավական ակտերի կատարելագործմանը:
2. Մարդու իրավունքների պաշտպանը տարեկան հաղորդում է ներկայացնում Ազգային ժողով իր գործունեության, մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության վիճակի մասին: Հաղորդումը կարող է պարունակել օրենսդրական կամ այլ բնույթի միջոցառումների վերաբերյալ առաջարկներ:

3. Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնապար անձինք պարտավոր են օրենքով սահմանված կարգով Մարդու իրավունքների պաշտպանին տրամադրել անհրաժեշտ փաստաթղթեր, տեղեկություններ և պարզաբանումներ, ինչպես նաև աջակցել նրա աշխատանքներին:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի նկատմամբ տարածվում է պատգամավորի համար սահմանված անձեռնմխելիության իրավունքը:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի կայքում (www.ombuds.am) կարելի է ծանոթանալ բոլոր նշված փաստաթղթերին, ինչպես նաև պաշտպանին դիմել առցանց: Հրատապ հարցի դեպքում կարելի է դիմել թե՛ գծի միջոցով: Կայքը այժմ գտնվում է բարելավման և վերագործարկման փուլում:

Մարդու իրավունքների պաշտպանի տարեկան զեկույցներում առկա է տեղեկատվություն բնապահպանական իրավունքների պաշտպանության վիճակի մասին:

Քաղաքացիական հասարակության երկարատև ջատագովության արդյունքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանության ազգային ռազմավարության 2023–2025թթ. գործողությունների ծրագրում ներառվել է նոր դրույթ, համաձայն որի՝ ՀՀ-ները իրավունք կունենան դատարան դիմելու հանրային նշանակության գործերով՝ ներառյալ վարչական և քրեական գործերը՝ ելնելով «actio popularis» սկզբունքից, որը թույլ է տալիս ցանկացած անձի հանդես գալ հանրային շահերի պաշտպանությամբ:

ՀՀ Դատական օրենսգրքի 13-րդ հոդվածով ամրագրվում է դատական ակտերի պարտադիրությունը, մասնավորապես.

- Եզրափակիչ դատական ակտը դատարանը կայացնում է Հայաստանի Հանրապետության անունից:
- Օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը պարտադիր են դրանց հասցեատերերի համար:
- Օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը չկատարելն առաջացնում է օրենքով նախատեսված պատասխանատվություն:

ՀՀ կառավարության 2022թ. հուլիսի 21-ի N 1133-Լ որոշմամբ հաստատվել է Դատական և իրավական բարեփոխումների 2022-2026 թվականների ռազմավարությունը և դրանից բխող գործողությունների ծրագիրը: Ձեռնարկված քայլերի վերաբերյալ տեղեկությունները հասանելի են ՀՀ արդարադատության նախարարության կայքում⁵¹:

Քրեական օրենսգրքի փոփոխությամբ ավելացվել են բնապահպանական հանցագործությունների պատժելիության մեխանիզմները:

Արդարադատության մատչելիության, ինչպես նաև արդյունավետության տեսանկյունից կարևորվում է էլեկտրոնային արդարադատության համակարգի ներդրումը, որը Կառավարության ռազմավարական նպատակներից մեկն է: Այն գործելու է որպես մեկ միասնական համակարգ, միևնույն ժամանակ ունենալու է տարբեր էլեկտրոնային մոդուլներ, օրինակ՝ քաղաքացիական

⁵¹ <https://moj.am/page/491>

գործերով, քրեական գործերով և այլն: Ներկայումս արդեն գործում է քաղաքացիական դատավարության էլեկտրոնային հարթակը, իսկ վարչական դատավարության հարթակը գտնվում է վերջնականացման փուլում:

Նման հարթակի առկայությունը հնարավորություն է ընձեռում դրա միջոցով իրականացնել փաստաթղթաշրջանառությունը, ունենալ էլեկտրոնային ծանուցումների ճկուն համակարգ, վիճակագրության վերհանման արդյունավետ հնարավորություններ և այլն: Թվայնացման և որոշ գործառույթների ավտոմատացման վերջնարդյունքում քաղաքացիների համար արդարադատության համակարգը կդառնա առավել հասանելի, կկրճատվի մի շարք գործողությունների համար գործնականում ծախսվող ժամանակը, ինչպես նաև դատարանների ծանրաբեռնվածությունը, ինչն ինքնին դրական ազդեցություն կունենա դատական ակտերի որակի վրա:

- ՀՀ վարչապետի որոշմամբ ստեղծվել է Տեղեկատվական համակարգերի կառավարման խորհուրդը (Information Systems Management Board)՝ ՀՀ թվային վերափոխման, թվային (էլեկտրոնային) հասարակության և տնտեսության ձևավորման ուղղությամբ իրականացվող բարեփոխումների և ծրագրերի, ինչպես նաև ոլորտում միջազգային գործընկերների հետ համագործակցության ու մասնավոր հատվածի հետ երկխոսության համակարգման նպատակով (խորհուրդը համակարգում է ոչ միայն արդարադատության, այլև մյուս բոլոր ոլորտների թվայնացման գործընթացները): Բացի այդ, Արդարադատության նախարարության համակարգմամբ գործում է էլեկտրոնային արդարադատության համակարգի ստեղծմանն ուղղված միջոցառումները համատեղ կոորդինացնող միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ, որը ևս նպաստում է գործընթացում շահագրգիռ կառույցների միջև երկխոսության ապահովմանը և արդարադատության մատչելիության տեսանկյունից արդյունավետ լուծումների մշակմանը:

29. 9-րդ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ՀԱՆԴԻՊԱԾ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐԸ

Նշեք բոլոր խոչընդոտները, որոնք ի հայտ են եկել 9-րդ հոդվածի կետերից յուրաքանչյուրի դրույթների իրացման ընթացքում:

Ըստ ՀԿ-ների հետ ֆոկլուս-խմբային քննարկման արդյունքների մի քանի ՀԿ-ների կարծիքով.

- Վարչական դատավարության օրենսգրքում ՀԿ-ների հայցի իրավունքը ենթակա է խիստ սահմանափակումների, այդ թվում՝ 2 տարվա փորձի առկայության, հանրային քննարկումներին մասնակցության և կանոնադրական նպատակների համապատասխանության պահանջ է դրված:
- Շրջակա միջավայրի շահերի պաշտպանության ոլորտում դիտվում են SLAPP դատական գործեր, որոնք 5 ՀԿ-ների կարծիքով⁵² ուղղված են ՀԿ-ների ու ակտիվիստների լռեցմանը: Նրանց հաշվարկով վերջին տարիներին շահագրգիռ հանրության ներկայացուցիչների դեմ իրավաբանական անձինք ներկայացրել են մոտ 30 նմանատիպ հայց:

Խոսքը քաղաքացիներին, ՀԿ ներկայացուցիչներին տվյալ ձեռնարկության վերաբերյալ սոցիալական էջերով կամ մամուլով իրենց հնչեցրած կարծիքը՝ զրպարտություն համարվող տեղեկությունը հրապարակայնորեն հերքելու և փոխհատուցում վճարելու պահանջի մասին

⁵² Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն, Համայնքային համախմբման և աջակցության կենտրոն ՀԿ, «Էկոլուր» տեղեկատվական ՀԿ, Իրավունքի զարգացման և պաշտպանության հիմնադրամ, Մարդու իրավունքների հետազոտությունների կենտրոն ՀԿ

դատական գործերի մասին է: Հարկ է նշել, որ այդ գործերից որոշների դեպքում Առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը մասնակիորեն է բավարարել ձեռնարկության պահանջը՝ նվազեցնելով փոխհատուցման համար պահանջվող գումարը, կամ մերժելով՝ հայցային վաղեմության ժամկետը լրացած լինելու հիմքով: Որոշ դեպքերում քաղաքացիները վիճարկել են իրենցից զրպարտության համար գումար գանձելու մասին դատարանի որոշումը՝ Վերաքննիչ կամ այնուհետ Վճռաբեկ դատարան բողոք ներկայացնելով և կան օրինակներ, երբ Վերաքննիչ դատարանը որոշել է բեկանել, փոփոխել և վերավորանքի համար նախատեսված փոխհատուցում բռնագանձելու պահանջը մերժել՝ հօգուտ քաղաքացու: Նման որոշումների դեպքում ձեռնարկության Վճռաբեկ փողոքը հաճախ անգամ վարույթ չի ընդունվել և նախորդ որոշումը մնացել է անփոփոխ⁵³:

Հարկ է նշել նաև, որ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում 2024 թվականին կատարվել են փոփոխություններ և սահմանվել է հնարավորություն՝ դատարանի կողմից անմիջապես մերժելու հայցադիմումի ընդունումը, եթե հայցը ակնհայտ անհիմն է: Այդ դեպքում հայցվորը նաև կորցնում է պետական տուրքի գումարը՝ որպես տույժ: Բացի այդ, ինչպես քաղաքացիական, այնպես էլ վարչական դատավարության օրենսդրությամբ նախատեսվել են իրավունքի չարաշահման դեպքում դատական սանկցիաների կիրառման արդյունավետ գործիքակազմեր:

30. ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ 9-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Տրամադրեք լրացուցիչ տեղեկատվություն արդարադատության մարչելիության վերաբերյալ 9-րդ հոդվածի դրույթների իրացման վերաբերյալ, օրինակ՝ գոյություն ունեն արդյոք վիճակագրական տվյալներ շրջակա միջավայրին առնչվող հարցերով արդարադատության վերաբերյալ կամ կան արդյոք արդարադատության մարչելիությանը խոչընդոտող ֆինանսական կամ այլ արգելքների վերացման կամ կրճատման համար աջակցության մեխանիզմներ:

2019-2020 թվականներին Բարձրագույն դատական խորհրդի շրջանակներում աշխատանքներ են տարվել շրջակա միջավայրի հարցերով արդարադատության վիճակագրություն կազմելու ուղղությամբ: Նախորդ զեկույցի պատրաստման ժամանակ ՀԿ ներկայացուցիչները հարցաթերթիկում նշել են, որ դատարան բողոք ներկայացնելու համակարգը ոչ արդյունավետ է. նույնիսկ եթե դատավորները մասնագետներ են, նրանք չունեն նեղ էկոլոգիական գործերով համապատասխան որակավորում: Արդարադատության հասանելիության խոչընդոտների շարքում նշվել են նաև դատական գործընթացների երկարատևությունը, շրջակա միջավայրին առնչվող գործերով որակավորված փաստաբան գտնելու դժվարությունը և այլն:

ՀՀ-ում բնապահպանական հիմնախնդիրներին, էկոլոգիական իրավունքին, բնապահպանական միջազգային համաձայնագրերին և շրջակա միջավայրի իրավունքի հետ կապված վեճերի լուծմանն առնչվող հարցերը 2021-2022 թվականներին ուսումնասիրվել են դատավորների և դատավորների թեկնածուների տարեկան վերապատրաստման ուսուցման ծրագրերում

⁵³ https://datalex.am:443/?app=AppCaseSearch&case_id=45880421203916345 ;
https://datalex.am:443/?app=AppCaseSearch&case_id=16325548649293283 ;
https://datalex.am:443/?app=AppCaseSearch&case_id=49258120924416074 ;
https://datalex.am:443/?app=AppCaseSearch&case_id=45880421204391054

վարչաիրավական մասնագիտացմամբ հատուկ մասնագիտական դասընթացների մոդուլում ներառված՝ «ՀՀ էկոլոգիական իրավունքի արդի հարցեր» վերտառությամբ, իսկ 2023-2024 թվականներին՝ «Հատուկ վարույթի գործերի քննության առանձնահատկությունները» վերտառությամբ դասընթացների շրջանակներում:

2021-2024 թվականների ընթացքում էկոլոգիական իրավունքին և շրջակա միջավայրի իրավունքի հետ կապված վեճերին առնչվող հարցերով դասընթացների շրջանակներում վերապատրաստվել է 45 դատավոր և 4 դատավորի թեկնածու:

Կոնվենցիայի կողմերի VII/8a ռերոշման 2 c) կետում նշված է ՀԿ-ների դատարան դիմելու օրենսդրական դրույթները Կոնվենցիայի 9 (2) հոդվածին համապատասխանեցնելու մասին: Այդ առնչությամբ հայտնում ենք, որ 2022-2023 թվականներին Օրիուսի կոնվենցիայի ազգային համակարգողի նախաձեռնությամբ և ԵՊՀ Ա. Իսկոյանի անվան էկոլոգիական իրավունքի գիտաուսումնական կենտրոնի հետ համագործակցությամբ անցկացվել են ՀԿ-ների մասին օրենքում և դատական օրենսգրքում անհրաժեշտ փոփոխություններ կատարելու հարցեր: Զուգահեռ Ազգային Ժողովի պատգամավորներ Զարուհի Բաթոյանը և Հերիքնազ Տիգրանյանը նախաձեռնել են համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ: Նրանք մշակել և շրջանառել են «ՀԿ-ների մասին» օրենքում լրացումներ եւ փոփոխություններ կատարելու մասին օրենքի նախագիծը, որը 2025 թվականի մարտին «ՀԿ-ների մասին» օրենքում լրացումներ եւ փոփոխություններ կատարելու մասին» օրենքի նախագծի եւ «ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի նախագծի փաթեթը ենթարկվել է իրավական, ֆինանսատնտեսագիտական, սոցիալական փորձաքննության⁵⁴: Աժ աշխատակազմի փորձագիտական և վերլուծական վարչությունը մարտի 28-ին եզրակացրել է, որ նախատեսված կարգավորումներում Սահմանադրության տեսանկյունից խնդրահարույց նորմեր առկա չեն: Նախագծերի փաթեթով նախատեսվում է ՀԿ-ների համար ստեղծել իրավական հիմքեր՝ իրենց կանոնադրական նպատակների շրջանակում պաշտպանելու կազմակերպության շահառուների կամ անդամների շահերը դատարանում, երբ դրանք վերաբերում են խտրականության արգելքին կամ կոլեկտիվ շահերի պաշտպանությանը: Այդ նպատակով առաջարկվում է «ՀԿ-ների մասին» օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետը շարադրել նոր խմբագրությամբ, համաձայն որի՝ կազմակերպությունն իր կանոնադրության նպատակներին համապատասխան իրավունք ունի օրենքով սահմանված կարգով ներկայացնելու ու պաշտպանելու իր եւ իր անդամների, շահառուների՝ կազմակերպության կանոնադրական նպատակներից բխող իրավունքներն ու օրինական շահերն այլ կազմակերպություններում, դատարանում, պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում: Առաջարկվում է նաեւ կազմակերպությանը տալ իրավունք իր շահառուների կոլեկտիվ շահերի պաշտպանությանն ուղղված հայց ներկայացնելու դատարան՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված դեպքերում եւ կարգով: Այս օրենսդրական փոփոխության շնորհիվ.

- Վերանում է շահառուների համաձայնության պահանջը,
- ՀԿ-ների մասին օրենքից հանվում է բնապահպանական հարցերի վերաբերյալ հանրային լսումներին մասնակցած լինելու նախապայմանը,
- Ընդլայնվում է ՀԿ-ների հանրային շահերի ներկայացման իրավունքը՝ ներառելով խտրականության դեմ պայքարի գործեր, որոնք հաշմանդամությունից բացի կարող են լինել սեռի,

⁵⁴ http://www.parliament.am/draft_history.php?id=15463&lang=arm

ռասայի, մաշկի գույնի, ծագման, լեզվի, կրոնի և այլ սոցիալական հատկանիշների հիմքով: Կազմակերպության անդամների մեծամասնության՝ հաշմանդամություն ունեցող անձ լինելու պահանջը պահպանվում է միայն հաշմանդամության հիմքով խտրականության անհատական դեպքեր ներկայացնելու դեպքում:

Զեկույցի նախագծի հանրային քննարկման ժամանակ նշվել է, որ ոչ ամբողջությամբ է գործում Օրիուսի կոնվենցիայի 9-րդ կետի 1-ին կետը, քանի որ կոնվենցիայի վավերացումից ի վեր չի ստեղծվել մեկ այլ անկախ և անկողմնակալ մարմին: Այդ ենթակետի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք, ով գտնում է, որ իր՝ 4-րդ հոդվածի հիմքով տեղեկատվություն ստանալու հարցումը չի քննարկվել համապատասխան ձևով, պետք է հնարավորություն ունենա վերանայման ընթացակարգի՝ դատարանում կամ օրենքով սահմանված անկախ և անկողմնակալ այլ մարմնում: Այս համատեքստում առաջարկվել է ստեղծել նման անկախ և անկողմնակալ մարմին՝ Օրիուսի կոնվենցիայով սահմանված իրավունքների արդյունավետ իրագործումն ապահովելու համար:

31. 9-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԻՐԱՑՄԱՆԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՎԵՐ-ԿԱՅՔԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐ

Նշեք համապատասխան վերկայքերի հասցեները, եթե այդպիսիք կան.

www.justice.am, www.gov.am, www.court.am, www.concourt.am, www.arlis.am, www.moj.am, cabinet.armlex.am, <https://cassationcourt.am/>, www.datalex.am, www.armlaw.am, www.ombuds.am

32. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ՆՊԱՏԱԿԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Նշեք, եթե տեղին է, թե ինչ կերպ է Կոնվենցիայի իրագործումը նպաստում ներկա և ապագա սերունդների յուրաքանչյուր անձի՝ իր առողջությանը և բարեկեցությանը նպաստող շրջակա միջավայրում ապրելու իրավունքի պաշտպանությանը:

Կոնվենցիան նպաստում է շրջակա միջավայրի քաղաքականության հետ կապված որոշումների ընդունման ավելի արդյունավետ, թափանցիկ և վերահսկելի գործընթացի ձևավորմանն ու իրականացմանը՝ հանրության ավելի լայն և արդյունավետ մասնակցության շնորհիվ: Պետական մարմինները կարող են նաև օգտագործել դրա դրույթները իրենց շահերը հիմնավորելու և հանրության գիտելիքներից ու փորձից օգուտ քաղելու համար: Այսպիսով, Կոնվենցիան ամրապնդում է շրջակա միջավայրի պահպանությանը պատասխանատու պետական մարմինների դիրքերը, և հանրության աջակցությամբ նրանք կարող են ապահովել էկոլոգիական գործոնի հաշվի առնումը:

33. ԳԵՆԵՏԻԿՈՐԵՆ ՓՈՓՈԽՎԱԾ ՕՐԳԱՆԻԶՄՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՈԴՎԱԾ 6-Ի ԵՎ 1-ԻՆ ՀԱՎԵԼՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԿԱՄ ԱՅԼ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

2023 թվականի հունվարի 17-ին ընդունվել է և 2023 թվականի օգոստոսի 10-ին ուժի մեջ է մտել ԳԶՕ մասին ՀՀ օրենքը:

2023 թվականի սեպտեմբերի 15-ին, ՀՀ կառավարությունը հաստատել է ԳԶՕ-ների գործածության և կենսաանվտանգության հետևանքով շրջակա միջավայրին, մարդու կյանքին և առողջությանը, գյուղատնտեսական նշանակության հողերին սպառնացող վտանգների կանխման և հասցված

վնասների վերացմանն ուղղված միջոցառումների պետական ծրագիրը⁵⁵:

2023 թվականին ՇՄՆ-ն մեկնարկել է ԳՁՕ ուղղումը վավերացնելու նախապատրաստական աշխատանքներ: Աշխատանքային քննարկում է կազմակերպվել ՇՄՆ-ում: ԳՁՕ ուղղումը թարգմանվել է հայերեն: ՇՄՆ-ն դիրքորոշում է խնդրել գործընկեր նախարարություններից:

ԳՁՕ-ների մասին ՀՀ օրենքը թարգմանվել է անգլերեն և էլեկտրոնային փոստով Համապատասխանության կոմիտեի քարտուղարի միջոցով փոխանցվել է կոմիտեին: 2024 թվականի հուլիսի 15-ին կողմը նաև պաշտոնապես դիմել է կոմիտեին՝ օրենքի համապատասխանությունը Կոնվենցիայի ԳՁՕ ուղղմանը (GMO Amendment) համապատասխանությունը դիտարկելու խնդրանքով:

34. 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՎ 1-ԻՆ ՀԱՎԵԼՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ Ի ՀԱՅՏ ԵՎԱԾ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐ

Ներկայացրեք բոլոր խոչընդոտները, որոնք ի հայտ են եկել 6-րդ հոդվածի և 1-ին հավելվածի յուրաքանչյուր դրույթի իրացման ընթացքում:

35. ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ 6bis ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՎ 1bis ՀԱՎԵԼՎԱԾԻ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ներկայացրեք լրացուցիչ տեղեկատվություն գենետիկորեն փոփոխված օրգանիզմների շրջակա միջավայր դիտարկող բացթողնման և շուկայում տարածման վերաբերյալ որոշումների կայացմանը հասարակայնության մասնակցության վերաբերյալ 6bis հոդվածի իրացման վերաբերյալ, օրինակ՝ կան արդյոք վիճակագրական տվյալներ կամ այլ մատչելի տեղեկատվություն նման որոշումների կայացման գործընթացին հասարակայնության մասնակցության վերաբերյալ կամ 1bis հավելվածի 2-րդ կետով նախատեսված որոշումների կայացմանը հասարակայնության մասնակցության բացառությունների մասին:

37. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Եթե Համապատասխանության հարցերով Կոմիտեի առաջարկներից որևէ մեկի վերաբերյալ ներկայացված հաշվետվության քննարկման արդյունքում Կողմերի Հանդիպումն իր նախորդող նստաշրջանում միջոցառումներ է նախատեսել ձեր երկրի համապատասխանության առնչությամբ, խնդրում ենք նշել՝ ա) ինչպիսի միջոցներ են դրանք եղել, և բ) ինչ հատուկ միջոցներ է ձեռնարկել ձեր երկիրը իրականացնելու այդ միջոցները Կոնվենցիայի դրույթներին համապատասխանությունն ապահովելու համար:

Խնդրում ենք ըստ անհրաժեշտության կատարել հղումներ Զեկույցի համապատասխան բաժիններին:

Կոնվենցիայի կողմերի VII/8a որոշման կատարմանն ուղղված քայլերի պլան է կազմվել 2022 թվականին հունիսին, պլանի համաձայն իրականացվել են անհրաժեշտ գործողություններ, դրանց վերաբերյալ սահմանած ժամանակացույցով հաշվետվություններ են ներկայացվել Համապատասխանության Կոմիտեին: Սակայն դեռևս կան կետեր, որոնք սահմանված ժամկետում չեն իրականացվել, այնուհանդերձ այդ ուղղությամբ աշխատանքները շարունակվում են:

⁵⁵ ՀՀ կառավարության 14.09.2023 թ. N 1558-Ն որոշում <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=182477>